

Sárközi
György

Viola

ATHENAEUM

SÁRKÓZI GYÖRGY

VIOLA

VIOLA

VIOLA

VIOLA

ATHENAEUM LIBRARY

Szerző egyéb munkái:

ANGYALOK HARCA. Versek 1926.

VÁLTOTT LÉLEKKEL. Versek 1927.

MINT OLDOTT KÉVE. Regény 1931.

SZILVESZTER. Novellák 1933.

SÁRKÖZI GYÖRGY

VIOLA

AZ ATHENAEUM KIADÁSA

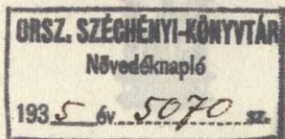
SÁRKÖZI GYÖRG

VIOLA

OSZK

127795

ELSŐ FEJEZET.

Három szoba és összes mellékhelyiségek

A hálószoba falát szennyes-rózsaszín tapéta borította, melybe húsvörös virágok voltak recésen beletyomva. Fönn, ahol a tapéta véget ért, bordó sáv futott körül, azonfelül pedig a fal és a mennyezet fehér, illetve — mivel évek óta nem festették át — sárgásszürke volt. Nagy, sötétvörös csempékből épített kályha terpeszkedett az egyik sarokban, kéménye köré fekete udvart lehelt a füst. A kályha mellett kis tapétaajtó nyílt a fürdőszobába, amely sötét volt és szűk. Egy barnára festett ajtó, melyen, mint a lakás minden ajtaján, a mázolók annakidején fésűvel a fa erezetét utánozták, az ebédlőbe nyílt.

Az ajtóval szemben két ágy állott egymás mellett, közös, bordóvörös takaróval befedve. Az ágyak barna fáján ágas-bogas faragások voltak láthatók, melyek között hamar leülepedett a por — éppen ezért a faragásokat, valamint az ágyak fejét-lábát díszítő, esztergályozott golyóbisokat vastag pemzlivel kellett takarítani. A golyók közül némelyik régebben lejárt: a gyerekek kicsiny korukban néha-néha leemelték a lejáró fagolyót s gurigáztak vele, amíg a mama meg nem lepte őket s maszatos kis kezükre nem vert. Később újra bele-

enyvezték a golyók kis facsapját az ágyba vájt lyukacs-kákba : egy csöpp megdermedt enyv ott maradt a golyók nyaka körül.

Az ágyakhoz hasonlóan volt díszítve a két nagy szekrény is, mely az ebédlőajtó mellett kétoldalt állt. Az egyikben, a polcosban, a család fehérneműit tartották, az alsóruhákat, törölközőket, asztalneműt, huzatokat. Mosás után a szekrény mindig tömve volt összehajtogatott, vízszagú fehérnemű-oszlopokkal, melyek egykettőre magukba szívták a szekrényben őrzött halványzöld s halványrózsaszín szagos szappanok olcsó illatát. Voltak itt olyan lepedők, terítők és hálórékliek is, amelyeket még a ház asszonya hozott magával a kelengyéjében, tizennyolc évvel ezelőtt, 1897-ben. Azóta sokszor kifőzték, beszappanozták és megkefélték ezeket a vászonneműeket, — bár a ház asszonya a kefélest mindig elnezte, de mit lehet tenni a ráncoskezű, vastaghangú mosónők ellen, — s nem csoda, hogy egy-egy lepedő itt-ott áttetsző lett, fesledezni kezdett, sőt el is repedt. Úgyes foltot kellett rá vetni, lehetőleg úgy, hogy a folt szegélye ne nyomja a megreccsenő ágyban fáradtan elnyúló testet.

A másik szekrényben, a fogasosban, a ruhák lógtak. A szagosszappan illatát itt tömör, sötét szagok váltották föl. Szövetaljak, selyembluzok, lüszteralsók, a vörös pongyola, sárga horgolt csipkével, amelyet a ház asszonya csak vendégek tiszteletére vett fel, megkopott, lyukas zsebű férfiruhák és egy gyűrött frakk, mely tizennyolc év óta használatlanul állt, s már többször szó volt róla, hogy eladják valami fizetőpincérnek, — ez a sok holmi töltötte meg a szekrény örök homályát, nem beszélve a cipőkről a szekrény alján s a két kalapskatulyáról ujságpapirossal letakart tetején. A szekrény zárába

egyszer, mikor férj és feleség színházba mentek, a nagy izgalomban beletörött a kulcs. Azóta az ajtó összehajtogatott papírdarab segítségével volt beszorítva. De néha az ajtószárny csendes sírással megnyílt, — leginkább éjszaka, mikor a napközben túlfűtött szoba már kihült, — s föltárta belsejét az ágyban szuszogó házaspár felé. Az asszony rendesen fölébredt, s kicsit fölemelve fejét a vánkosról, megnyílt szájjal, hosszasan nézett szembe a szekrénnel, amelyből azonban csak tömör feketeség bámult vissza rá. Aztán leeresztette zsidbadt fejét s föltolt állal, kihúzott nyakkal aludni próbált. Az ura hátal fordulva felé, vánkosába kapaszkodó kézzel hortyogott.

Ezenkívül két éjjeliszekrény tartozott még a szoba bútorzatához: az éjjeliedény és a kockás szövetből való házicipő őrizetén kívül más célra is szolgáltak. Az egyikre a ház ura rakta ki lefekvéskor zsebei tartalmát: tehát egy gyűrött, színesszegélyű zsebkendőt, préselt bőrirtárcát (nászútja megkopott velencei emlékét), vaskos zsebkését, melyben olló, dugóhúzó és fülpiszkáló is volt, tömpehegyű ceruzát s némi aprópénzt. Egy pohár vízbe a felső fogsorát tette. A másik szekrényke fehérhabos fekete márványlapján a ház asszonyának varrókosara állt: benne stoppolófa, pamut, gyűszű, tűtartó és a foldozásra váró harisnyák. Estéknént a ház asszonya gyöngye pápaszemét fülére akasztotta s a megvetett ágy szélén ülve, sokáig javítgatta a család kilyukadt harisnyáit. Különösen a két fiú adott sok dolgot, Viola, a lányuk, maga gondozta a saját holmiját. Egy pirosfedelű Marlitt-regény is hevert az anya éjjeliszekrényén, körülbelül másfél esztendeje, mert mire az asszony ágyba került, már nem tudott egy-két oldalnál többet olvasni, legtöbbször még annyit sem. Könyvjelzőnek egy régi villamosjegyet használt, — emlékezett, hogy a jeggyel

1914 tavaszán a Belvárosba ment, egy harmadrendű kalapszalomba. Azóta sincs új kalapja, — majd ha a háborúnak vége lesz!

Végül egy ugyancsak márványlapos fésülködőasztal állt még a hálósobában; két rúdja között előre-hátra mozgó, kerek tükröt tartott két cifra rézcsavar. A kis borszeszegő, melyen a fodorítóvasat tüzesítette a »frizérné«, karikákat mart a márványlapba és átítatta spirituszszaggal az asztalka fáját. Az asztalka fiókjában a ház asszonya kihullott haját őrizte ismeretlen céllal.

A szoba közepén ámpolnának nevezett, kéküveges csillár lógott. A villanyvilágítást a ház építése után vezették csak be, s a vezeték drótja, apró, fehér porcellánfejekre erősítve, végighúzódott az ajtósarkától a szoba közepéig. Néhol a drót megereszkedett s mindenki tudta, hogy ez nem szép, — de lehetőleg nem néztek oda.

Az eresre fésült barna ajtón át az ebédlőbe lehetett lépni. Az ebédlő tapétája sötétzöld volt, arany akantusz-mintákkal. A függöny is sötétzöld volt a két ablakon: az egész szobában meglehetősen sötétség uralkodott s csak május felé, amikor a nehéz függönyöket naftalinba tették s föl vitték a padlásra, lett világosabb. A kályha itt nagyobb volt, mint a többi szobában, sötétbarna s előtte sárgaréz tűzszerszámok heverték sárgaréz kályhaelőzőken. Ez a kályha fontos szerepet játszott a család életében: ősztől-tavaszig meleg teste köré bujt ebéd után mindenki. Az apa idehozta az ujságot, s jóllehet felesége minden alkalommal figyelmeztette, hogy rontja a szemét, a félhomályban vett tudomást a világ folyásáról, mielőtt visszament volna hivatalába, a szappangyárba, ahol a főpénztárosi tisztet töltötte be. Az anya ugyanekkor a kályha másik oldalára ült, szürke pamutból csuklómelegítőt kötött a »katonáknak«: a hadbavonult férfi-

rokonoknak s magában hálát adott Istennek, hogy nem ment tizennyolcéves korában férjhez, mert akkor a fiúk már katonaköteles korban volnának s ők is kinn szenvednének a lövészárkokban. Ha erre gondolt, úgy megijedt, hogy a vér a fejébe tódult, ölébe kellett eresztenie a kötést, s homlokát tenyerébe hajtotta.

— Mi az fiam? — kérdezte az apa, aki mindig ilyenkor nézett föl az ujságból.

— Semmi, — felelte az anya s két fáradhatatlan kezét csöndesen a kályha oldalára tette. A kékeres, kidolgozott kezek egy percig pihentek a meleg cserépen, aztán ismét a kötötűk után nyúltak.

A két fiú, a hatodik gimnázista Laci és a negyedik Imre a kályha szabadon maradt elülső oldalánál tülekedett, a sárgaréz szerszámokba botolva egy kis helyért. Mind a kettő meglehetősen vékonypénzű, vérszegény legényke volt, s szerették a meleget. A tülekedés vége rendesen az lett, hogy mindegyik odanyomhatta oldalát a forró kályhához, s élvezhette a testébe áradó langyos hullámokat, míg apa pár pillanatnyi szaglászás után föl nem kiáltott :

— Ezeknek a taknyosoknak pörkölődik a ruhája! Takarodjatok innen!

A taknyosok fanyalogva elkullogtak, s most Viola, aki eddig az asztalkendőt hajtogatta össze, s a plüsterítőt terítette föl helyébe, odajött s két tenyerét anyja mozdulatával rányomta a pörkölt porszagot árasztó kályhára. De mintha ezzel a csipetnyi meleggel már át is fűtötte volna magát, nyomban levette kezét és kisomfordált a konyhába törölgetni.

A zöld plüsterítős asztal a szoba közepén állt, a német gyári szőnyegen, melynek virágait a családtagok itt-ott már annyira letaposták, hogy fehér rostok tűntek

elő az egykori virág helyén, s bele-beleakaszkodtak a cipők orrába. Az asztal körül hat fonottülésű szék sorakozott, noha a család csak öt tagból állt. A hatodik a nagymamáé volt, aki öt évvel ezelőtt halt meg végelgyengülésben, — de helyét tiszteletben tartották, mert gyakran úgy érezték, hogy a nagymama, aki önző erőszakával életében az egész házat rettegésben tartotta, még most is ott ül a székén, s pofoncserdíti azt, aki ölébe merne telepedni. A székek barnás-sárga nádülökéje egyébként többé-kevésbé süppedt volt, némelyiken néhány szál végét már el is rágta az idő, s csak annyi kellett, hogy Imre olvasás közben föltérdepeljen a beteg székre, — amint szokta, az asztalra könyökölve s befogva fülét, hogy egészen könyve világába zárja magát, — s már lehetett is hívni a székjavító vak-embert.

Az ebédlőben két pohárszék is volt, egy nagyobb, meg egy kisebb, mind a kettő igen célszerűtlen beosztású, kisebb-nagyobb fülkékkel, amelyekbe nippet s olcsó majolika-dísz tárgyakat lehetett rakni, s rokkó cikornyákkal, amikre vastag kérget vont a megkeményedett piszok. A pohárszékekben sok edény és kevés ezüstnemű, — részben már elhalt rokonok nászajándéka, — halmozódott; a kisebbiknek egyik rekeszében, — dühítő ajándék, — egy ezüstözött pezsgőhűtő élte örömtelen remeteéletét, minden reménye nélkül a használatbavételnek. A dísz tárgyak között volt egy üvegfélgömb, melyen át a fenekére ragasztott Szent István-dóm látszott, egy Zsolnay-féle névjegy tartó, melybe újévkor a házmester és a postás üdvözlőkártyáit tették, néhány sárguló alpakka-tálca s egy ugyancsak alpakka tartály két csiszolt üveggel, ecetnek és olajnak. A két csiszolt üveg azonban szüzességi fogadalmat tett: sohasem érintette hideg testüket sem ecet, sem olaj.

Egy díván is elért még a szobában, sőt egy pianino is. A díván, — zöld plüs, mert a ház asszonya szerette a színharmóniákat, — csak nappal volt díván. Éjjelre ágygá alakult: Viola aludt rajta. Leszedte a támlán díszelgő csecsebecséket, kihozta az ágyneműt a hálószobából és álmos mozdulatokkal, jóelőre a vánkosba ásitva, megvetette éjszakai nyugvóhelyét. Az asztal sarkán fölhajtotta a plüsterítőt, odarakta fésűit és hajtűit, melyek koszorúba font haját tartották, elhúzta a maga székét, — sohasem másikat — s ráterítette ruháit. Mikor már egy ingben volt, eloltotta a villanyt, s a sötétben lehunytt szemmel, mert alapjában félt, fölvette a hálóingét. A dívány sírt, — vagy nevetett? — mikor Viola a paplan alá bujt, s ágyneműváltáskor a friss, hűvös lepedő szemtelenül végigsimogatta a lány lábaszárát.

A pianinót, a lakás legfőbb ékességét, a családapa hozta a házhoz: még legénykorában örökölte egy nénitől. Annakidején leckéket is vett egy »naturalistától«, s szükös műsorát, néhány fölcifrázott, telepántlikázott magyar dalt s ócska operettek ropogva-kopogva előadott keringőit a család minden tagja ismerte. A gyerekek ásitottak, ha a »Hullámzó Balaton tetején« első ütemei fölcsendültek, amennyiben csendülésről egyáltalában szó lehetett, mert a barnássárga billentyűk szinte maguktól estek le, keményen pengő hangokat verve ki a húrokon, némelyik pedig egyáltalán nem szólt, hiába ütögette a ház ura ötször-hatször is, bosszus konoksággal és a lehetetlenben reménykedve. Viola is tanult zongorázni tízéves korától tizenkettőig egy szemüveges hölgytől, de nem volt zenei érzéke, azonkívül a polgári iskolában is nehézségei voltak, s így tanulmányai abbamaradtak. Egy füzet kék papirosba kötött és címkével ellátott Burg-

müller-gyakorlat maradt meg csupán a sikertelen küzdelem emlékeként.

A pianino fölött kép lógott vörös mahagóni keretben: görögfrizurás hölgyet ábrázolt, aki álmatag mosollyal közelít orrához egy margarétát, szirmainak megszámlálása vagy egyszerű szagolás céljából. A szemközti falon, a díván fölött is kép volt: meztelen kislány állt föltartott tenyérrel a kandalló előtt, mely vörösre festette fél testét. A két ablak közt gótikus álló-óra mérte az időt, a család életének múlását: Viola még emlékezett arra az éjszakára, amikor teste először adott jelt nővoltáról s ő riadt ébredésében hallotta, amint az óra a sötétben mély kongással hármat üt. Ekkor egyszerre ráeszmélt az óraütések ijesztő értelmére, úgy érezte, hogy rengeteg elkongatott óra, nap és év van már mögötte: holott mindössze tizennégyéves volt. Most sem volt több tizenhétnél, de néha megijesztette az óraütés, s a hálószoba tükréhez szaladt megnézni, nem öszül-e már?

Az utolsó, kéktapétás kis szoba a fiúké volt. Kályha nem állt a szobában, hanem fönn a magasban rács volt a falba illesztve, s azon át áramlott be az ebédlő melege. A szoba két sarkában egy-egy fehérmázás vaságy húzódott meg sovány rúdjaival; a serdülő fiúk majdnem reggelről-reggelre hosszabban keltek ki ezekből a kemény matrácú ágyakból. Már mindkettő túl volt az első kamaszálmón; Imre idegesebb s képzelődőbb természetű lévén bátyjánál, majdnem egyidőben jelentek meg náluk a jellegzetes tünetek. A fiúk egymással sohasem beszéltek ilyesmiről, — bár néha megértőn figyelték a másik éjszakai nyugtalan forgolódását s hangosabb lélekzését, — s az ágyak némák és titoktartók voltak. Titoktartók, de kegyetlenek is, — s mikor Laci a szomszédék kis

cselédjének meztelen, vaskos lábát akarta félálmában elkapni, karja kemény és hideg vasba ütközött.

Laci ágya fölött apa, Imrée fölött anya fényképe lógott, — lilás, hideg, ünnepélyes képek, — a margón keresztbe volt írva a fényképész neve és műtermének címe. Azonkívül mindkét ágy fejénél egy-egy Tanrend volt a falhoz erősítve rajzszöggel.

A két ágy közti helyet könyvespolc foglalta el, amelyen szétzüllött iskolakönyvek s piros Verne-regények sorakoztak; itt tartották a fiúk a közös körzőkészletet és vonalzókat, a tusos-üveget és tornacipőt, a sakk-táblát és a korcsolyájukat is. Tornaóra különben már az év eleje óta nem volt, mert a tornatanár hadbavonult, a sakkfigurák közül hiányzott két paraszt s ez mindig zavart okozott a játéknál, s a korcsolyázásban nem telt sok öröm, mert a két fiú Laci bérletével fölváltva járt a jégpályára s az elmosódott gyorsfénykép ellenére, a család miatt állandó kis lelkiismeretfurdalásuk volt.

Állt még a keskeny, egyablakos szobában egy fehérre mázolt asztal, melynek máza itt is, ott is lepattant s a barna foltok elárulták régebbi színét. Az asztal lapját beszáradt vöröstinta- és tusfoltok pettyezték, régi mértani rajzok emlékei. Ezen az asztalon próbált Imre egykor verset írni, fájdalmában egy atyai pofon után, melyet Viola copfjának megráncigálásaért kapott. A vers nem született meg, csak a ceruza vége rágódott feketére s Imre lelkében maradt némi keserűség a büntető atyai kéz s általában az elkövetett és elnemkövetett bűnökért mindig megtorlásra leselkedő világ ellen. Ezen az asztalon rajzolt továbbá Laci egy kékvonalas irkalapra egy meztelen nőt, aki kitárja karját egy meztelen férfi felé s aztán művét összegyűrve az ebédlőkályha paraszára

dobta. De a meleg kibontotta a papírgolyót, melynek csak egy része kormosodott el, s a rajz a kályhát tisztító cseléd keze közé jutott. A gonosz megmutatta a rajzot a mamának, a mama szólt a papának, s noha pofonra nem került a sor, néhány szigorú célzás megérttette Laci-val, hogy titkát elárulták. Laci sokáig nem mert senki-nek a szemébe nézni, szeretett volna nagy és erős lenni, akinek nem kell többé szégyenletes rajzokban maga elé képzelni az életet.

Volt végül egy ugyancsak fehér ruhásszekrény a szobában, a gyerekek holmijával, stoppolt harisnyáival, megrepedezett bőrű cipőivel, rövid nadrágjaival, melyeknek üllepét frissen foltozták s állig gombolódó kabátjaival, melyeknek vásni kezdett a könyöke. Az ablakfüggöny fehér vászonból volt, kék és piros magyaros hímzéssel. A lámpa egy zsinóron lógó ötvenes körtéből állott, melynek fényét zöld tányér verte lefelé. Mikor egy-egy nehéz teherkocsi eldübörgött az ablak alatt, a lámpa csendes lengéssel hintázni kezdett, s nagy fény-síkokat dobált erre-arra a falakon. Viola, ha ilyenkor bejött a fiúszobába, mindig fölemelte vékony mutatóujját és a tányér pereméhez érintette, hogy helyreállítsa egyensúlyát.

Most langyosfényű koratavaszi délelőtt volt, a szobákban senki sem tartózkodott. A napfény besütötte a szemközti bérház legfelső emeletének falát, bágyadt tüzet gyújtott az ablakokon, s beszűrődött a kis polgári lakás ablakain is. A fiúszoba vászonfüggönyének s az ebédlő nehéz zöld drapériájának szárnyai közt, s a háló sztórjának likacsain át napsugarak rugaszkodtak be a szobák terébe s fölkapva a takarítás után fölkapart por-szemeket, millió porszemcsillagból halvány tejutat vontak az ablak felső kockájától a sárga padlóig.

A bútorok magukra maradtak a három szobában s

éltek az élők helyett. Éltek s talán gondolkodtak is, vagy emlékeztek a köztük lefolyó eseményekre. Most ők voltak az urak, hallgatag főbérlők, s szinte megnöttek magányosságuk gögjében. A székek még csak meglapultak szerényen, de a pianinó a margarétás kép alatt kidugta hasát, hogy elérje a napfényt. A szekrények savanyú arcot vágtak, túlságosan tele volt a bendőjük. A nagy ebédlőasztal elterpeszkedett négy lábán, a kályha, melynek nyitvahagyták kis vasajtáját, ásított. Az álló-óra ingája egyenletesen lengett s mord közönnyel mérte az idő mulását. Valamelyik régi bútordarab ijedten percent, érezvén maga fölött elsuhogni a szárnyas időt.

S most valaki kinyitotta az ebédlőajtót s bement a gyerekszobába, aztán nyomban megfordult s végig haladt nesztelen léptekkel mind a három szobán. Viola volt. Pizkos cérnakesztyű védte kezét : az egyikben tollseprűt tartott, csillogó kakastollakból kurta nádpálca végén, a másikban porrongyot lógatott. Végiment vékony testével a három szobán s kendővel átkötött keskeny fejét a napfény felé fordítva, belecsapott a porszemek tejútjába tollseprűjével. A porszemek kavargva fölszöktek előle a magasba, s amint Viola hosszú, keskeny orrát, s bizonytalan tekintetű, pislogó kis szemét, melyben zománczott fazekak kéksége fénylett, utánuk emelte, tizenhét évével imádkozó öregasszonynak látszott. Aztán anélkül, hogy valami vidám dologra gondolt volna, elmosolyodott és tovább lépett. Sonkaszínű, vékony szájából reszelős élű kis fogak nevettek ki, lábán tornacipő volt s így lépései nem adtak hangot. A hálósobában kinyitotta a tapéta-ajtót, — csontos lapockája kiemelkedett hátából, mikor a kilincshez hajolt, — s eltűnt a fürdőszoba homályában. Csakhamar fölhangzott a víz halk bugyogása és szapora csorgása a mosdókagylóban.

MÁSODIK FEJEZET.

Kép az ágy fölött

A hálószoza falán, az ágyak fölött, jókora négy-
szögű világos folt mutatta, hogy ott valamikor kép
lógott, megvédve a tapétát az évek lassan ülepedő szennyé-
től. A kép aranyhajú, pirosarcú, kékszemű leányfőt ábrá-
zolt: a családban az a legenda volt elterjedve, hogy
Viola gyermekkori képe. A valóságban a kép az Illustra-
tion című francia képeslap egy régi karácsonyi számá-
nak melléklete volt, amelyre Pogány Alajos kávéházi
unatkozó lapozgatás közben akadt s érthetetlen módon
úgy gondolta, hogy hasonlít akkor még kicsiny leányá-
hoz. Kitépni és ellopni nem merte a szép képet; több-
ször gondolt rá, de lelkiismerete mindannyiszor erélyes
nemet intett. Végül is néhány hét múlva elkérte a fő-
pincértől.

— Tudniillik nagyon hasonlít a kislányomra, —
mondta s elővette tárcájából, a préselt bőrtárcából,
Violka mezítelen és dundi fényképét, amely a leánykát
duzzadó vánkoson ülve, pici kezében félősen tartott nagy
labdával ábrázolta. A kócos fürtöcskék alól kilátszott a
csöpp fülbevaló, a tömpe orr alatt megnyílt a kis száj,
a szemek tágra meredtek, ijedten és kíváncsian: a fény-
képész bácsi nyilván most kiáltotta, hogy mindjárt ki-

repül a galamb. A főpincér udvariasságból azt mondta, hogy csakugyan hasonlít, féloldalt fölhúzva száját megpróbált mosolyogni és fölírta a kávé két kiflivel.

A kép finom krétapapirosa kissé már megtörött s néhány ujjlenyomatot őrzött, de a boldog apa nem bánta, üveg alá tétette, bekereteztette s fölakasztotta az ágyak fölé, középre. Később már csak úgy beszéltek róla, mint Viola képéről, holott a hasonlóság évről-évre csökkent. A dundi kislány megsoványodott ; nyáron, mikor ujjatlan trikóban járt, egyenesen ijesztő volt vézna és hegyeskönyökű karja ; tömpe orra megnyúlt, megvékonyodott, a kis száj csodálatosképpen hosszú és keskeny szájra változott, s a szőke, bodros haj is megbarnult, olyan lett, mint a legtöbb haj. Tízéves korában Viola, aki iskolából hazajövet mindig szédülésről panaszkodott, olvasáshoz szemüvegett kapott.

A kislány ekkor fedezte föl, hogy csunya s ez nagy változást idézett elő életében. Addig jóformán nem ismerte saját magát s ha tükörben vagy kirakatüvegben meglátta képmását, bizalmatlanul és idegenül tekintett a határozatlan, titokzatos árnyra, s amint a jelenés elfozlott, el is felejtette. Nem ismerte magát sem kívül, sem belül, s az önmagába-nézés első megdöbbent ámulata még nem kényszerítette arra a fölfedezésre, hogy mások épp olyan rejtelmes, sötétséggel tele lények, mint ő maga. Mindenkihez bizalmas és kedves volt, emberekhez, állatokhoz és tárgyakhoz egyaránt. Nem ismert szépet és csunyát, jót és rosszat, igazat és hazugot. Babáit, melyek mind karácsonykor születtek, s a születés előtti életből egyszerre csak tágranyílt üvegszemmel, hosszúúra festett szempillákkal s mereven előretartott vaskos kis karral csöppentek a terpentín- és viaszgyertya-szagú, arany- és ezüstszállakkal csillogó fenyőfácska alá, babáit egészen

más szempontból ítélte meg, mint a felnőttek. Az új babához csak akkor kedvesedett hozzá, amikor már hosszas rángatás után lazulni kezdett a karját törzséhez kötő vastag zsinór s a kóchajat egy darabon föl lehetett emelni a száraz, töredezett enyvtől sárga porcellánkoponyáról. Az apró főzőedények közül is jobb szerette a csorbult zománcút, mint a ragyogón újat. Miért volt számára idegen a szép és tökéletes? Mert előre sejtette, hogy egy napon kiderül, hogy ő maga sem szép és tökéletes? S miért vonzódott a hibáshoz és nyomorúsághoz? Mert eleve szívébe hasított önmaga elhibázott és nyomorúságos élete?

Néha aprókat füllentett, — büntudat és a hazugság szégyenérzése nélkül. Egy nap, iskolából jövet, fölágaskodott a konyhaajtó kilincséhez és beszólt a rántást keverő mamához :

— Találkoztam az uccán Emma nénivel... Azt mondta csókoltat mindenkit...

Pogányné letette a kanalat és a gyerekre bámult :

— Hogyan találkozhattál Emma nénivel... Emma néni a klinikán van : fölvégják a hasát...

Violka bámészan hallgatott, — csak most kezdett kételkedni tulajdon szavaiban, — anyus pedig mérgesen odament az ajtóhoz, a főzőkanállal háromszor rácsapott hátulról a kis szoknyára, amely alól cakkos, piros flanelalszoknya lógott ki és megrázta a gyerek vállát :

— Ha mégegyszer hazudsz, bezárlak a fürdőszobába !
— kiáltotta és piros lett vastag arca.

A sötét fürdőszobától félt Viola. A fényes szobákban bizalmasan járt-kelt, minden sarkot, minden bútor-darabot jól ismert s a bútorok barátai voltak, a zúgok meghitt otthonai. Az ebédlőasztal alatt, a porszagú homályban is bátran elüldögélt a keresztfán, mikor a fiúk-

kal »cigánysátrat« játszott. De a fürdőszobától félt. Ott a tárgyak nem voltak barátságosak hozzá, a kopott fürdőkád alól kezek nyúltak ki s megfogva reszkető bokáját, le akarták húzni a kád alá, az aprókockás köpadló alá, a titokzatos mélységbe, amely talán a pokol. Persze, mikor a poros villanykörte égett, a barna bádoggályhában lohogott a forró víz, s a kádban meztelenül ült s anyu szappannal mosta a mellét és a hátát, akkor nem kellett félni. Tudta, hogy a kádalatti gonosz lények ilyenkor meghúzzák magukat, csak a kieresztett piszkos vizet hörpölik le hosszú szortyogással. De amikor anyu bebugyolálta durva törölközőbe meleg, vízszagú testét, karjára vette s kimenet lecsavarta a villanyt, akkor hirtelen anyja vállára szorította szemét, hogy ne lássa az egyszerre előbukkanó, vigyorgó rémeket.

Attól a naptól kezdve, hogy rájött tulajdon csúfságára, még félénkebb lett. Most már nemcsak a kísértet-rejtő sötétségtől, képzelete éber-álmának akaratlan teremtményeitől félt, hanem a határozottan látott személyektől és tárgytól is, hiszen gyermekkori gyanútlanlansága megingott abban a percben, amikor megtudta, hogy nem minden egyforma, ami hasonló : élőknak és holt tárgyaknak egyaránt vannak rejtett, váratlanul fölmerülő tulajdonságai is. Kezdett összehasonlításokat tenni. Összehasonlította önmagát másokkal, a szüleivel, és megérezte a maga gyámoltalanságát, elnyomottságát : apja anyja egyszerre megnőtt szemében, de ugyanakkor el is távolodott szívében. Apjának szokása volt, hogy a kislányt néha ölébe vette és »cvikipuszt« kért tőle. Ez abból állt, hogy mindketten két ujjuk közé csípték s jól széthúzták egymás arcát és eltorzult, széles szájjal megcsókolták egymást. Viola egy nap nem engedelmeskedett apja hívásának, nem ment oda hozzá puszt adni ;

megtudta, amit addig nem tudott : hogy apjának dohány-szaga van, hogy a bajusza és a szakálla szúrós és a szája kellemetlenül nyirkos.

— Nem jössz ide pusztit adni? — mondta Pogány Alajos sértetten, mint egy isten, akit papnöje megtagad. S rácsapott az asztal szélére, hogy a tányérok össze-csörrentek : — Nem vagy az én lányom !

Violkának buta kis fejében különös visszhangot vert ez a kijelentés. Félig gondolt gondolatok egészültek ki s tétova képzelődések kaptak támaszt az apa harsány szavaival. Talán csakugyan nem apunak, nem ennek a köpcös kis embernek a lánya? Rabolták vagy találták a szülei — s egykor majd üveges hintón, fényes méltósággal jönnek érte az igazi szülők... Sokszor gondolt erre az ünnepélyes percre vágyódva s riadtan, mert hiszen az igazi szülők mégis idegenek lesznek és a mostaniak azok, akiket szeret. Pedig milyen jó volna nem szeretni őket ! Aput, aki nem üt, de kiabál és az asztalt döngeti, s anyut, aki mindig ideges, hamar eljár a keze s oly könnyen megcibálja piros szalaggal átkötött kis copfját... Ha gyűlölni tudná őket ! Próbálta elképzelni aput, mint titokzatos gonosztevőt : egyszer valami cseléd-től összevagdalt gyerekekről hallott, akiből gonosz emberek szappant főztek... Hátha apu is ilyen gonosz ember titokban, s mikor reggel szivarral a szájában, kidüllesztett hassal elindul a szappangyárba, akkor...

Különben egy idő óta észre kellett vennie, hogy már apu sem szereti őt s nem kér tőle pusztit : Pogány Alajos is rájött, hogy a lánya csúnya. A képet, amely minden éjjel ott lógott a feje fölött, majdnem elfelejtette, s ha reggel, miközben gallérgombjára akasztotta a kész csokornyakkendőt, föl kellett a képhez emelnie szemét, tekintete nem vett tudomást arról, amit látott.

A kép akkor már megingott a helyén. A szög még tartotta, de a legenda már nem.

Egy őszi nagytakarítás alkalmával leakasztották a képet s megnézték, nincs-e a hátára ragasztott barna papiros fölkunkorodott sarkai alatt poloska. A kiürített szoba frissen súrolt, gőzszagú padlóját, melyen itt-ott sötétes foltok jelezték, hogy még nem szikkadt föl egészen, a négykézláb mászó, vastagbokájú cselédlány sárga viaszba mártogatott lúdszárnyal kenegette, aztán félkezét csípőre rakva csillogó rozmaringágakat varázsolt a padlóra a talpa alá szorított lapos kefével. Pogányné legpiszkosabb pongyolájában, kezén csupalyuk kesztyűvel szaladgált ide-oda, hajszolta a morgolódo cselédkét s a harmadik szobából kiáltott utasításokat Violának, aki akkoriban maradt ki a negyedik polgáriból, koszorúba tűzte kis copfját s ragaszkodott hozzá, hogy mint az iskolában, otthon is Violának szólítsák Viola helyett. A nagytakarításban buzgón vett részt, erősödő karjával segített a nehéz bútorokat tologatni s mikor a megújhodott hálósobában ismét minden a régi helyén állt, fölemelte saját képét, hogy a szögre akassza. A kép azonban kicsúszott ujjai közül, önkéntelenül meghajló térde az esést még rosszabb irányba terelte, s a kép üvege menthetetlenül összetört.

— Szerencsétlen! — kiáltott az anya s belobogott a hálósobába. — Lukas a kezed? Na még szerencse, hogy csak a kép, azt hittem, a tükör...

Viola elhidegült tagokkal meredt a betört üvegű képre. Az üveg közepén kis lyuk volt s abból minden irányba kristályos csillogású sugarak szaladtak szét. Mintha finom jégszálak hálója mögé, a dajkamesék zuzmarás homályába rejtőzött volna a gyönyörű arc, aki egykor talán ő volt.

— Nem akartam... — mondta elszorult torokkal, s szavát alig lehetett hallani. Nem az anyai megvető korholások dermesztették meg s ütöttek ki finom izzadságot halántékán, s nem is a cseléd morgolódása, aki örült, hogy ez egyszer nem ő csinált kárt. Úgy érezte, hogy az üveggel együtt valami mást is összetört: azt a tizennégy évet, ami mögötte volt, s amit minden üressége mellett is átlengett némi melegség, félhomályos, bizonytalan emlékek melege. S miközben a törtüvegű képet búsan a falnak támasztotta, föllobbant benne egy érzés, hogy holnaptól új s nehezebb és hűvösebb életet kell kezdenie, összeszorított foggal, keményen neki kell vágni a jövőnek.

Mikor ezen a napon Pogány Alajos hazajött, szinte valami titkos elégedettség villant föl arcán a kép előtt.

— Nem érdemes megcsináltatni, — mondta szárazon. — Értéktelen nyomat... Vigyétek a padlásra, vagy adjátok a vicinek.

A kép eltűnt, — csak helye maradt meg tisztán a falon, — s Viola új élete megkezdődött.

HARMADIK FEJEZET.

Családi ebéd

A leves susterogni kezdett a tűzön, kissé megemelte a fedőt s a fedő alól fehér hab buggyant ki, mely nyomban odasült a fazék forró oldalához.

— Forr a leves! — kiáltotta Pogányné az éléskamrából, amelynek polcairól, zsámolyra állva, éppen egy üveg kovászsuborkát készült leemelni.

Mint a kapitány vészkiáltására a matrózok, ketten is rohantak levenni a fazék fedelét: Viola fölragadott egy főzőkanalat s annak nyelét igyekezett a fedő fülébe dugni, de Rozika, a szeplős kis cseléd, megelőzte s pusztán kézzel lekapta a billegő fedőt a tajtékozó levesről. A sistergés nyomban rotyogássá, majd csöndes bugyogássá szelődött, a fazekat elhúzták a tűzről, s mire Pogányné megjelent az esemény színhelyén, a fürge Rozika már a piszkavassal az izzó zsarátnok fölé lökte a fekete vaskarikákat.

— Menj már azzal a főzőkanállal, te szerencsétlen, — kiáltott az asszony rekedtes, mély hangján s félretolta Violát, aki még mindig ott állt a leves mellett és semmit se csinált.

— Szerencsétlen! — sóhajtott Viola s a kanalat bedobta a konyhaszekrény fiókjába, görbenyelű fakana-

lak, kipukkadt szűrők, porcellánfejű habarók, zsíros csillogású kések közé. — Maga mindig ilyen neveket tud adni...

Rozika szeplői ragyogtak az örömtől: szerette a perpatvart és sajnálta, hogy nem szólhat bele.

— Szólj igazat, betörök a fejed, — mondta Pogányné, keményen lezárva a vitát s szakértő orral belenézett a fazékba. Aztán erélyesen megkavarta a rántást s berántotta a levest.

A családjában nagy, kövér asszony volt, s kivált így, foltos konyhai pongyolájában, csoszogó szövetcipőjében, fűző nélkül, még kövérebbnek látszott. Csak dús, barna haja volt gondosan kontyba építve s oldalt hullámosra sütve, — a fodrásznő a korai órákban olcsóbban járt házhoz. Nagy kék szeme, melybe vörös csíkokat mart a konyha gőze, örökösen jobbra-balra figyelt, mint aki mindent maga akar látni és ellenőrizni, — ha néha elment sógornői és barátnői lármás társaságába, vagy azok jöttek hozzá, fényes szemgolyói akkor is szünetlenül erre-arra kószáltak, mintha a zürzavaros hangokat tekintetével akarná összegyűjteni. A kíváncsi szemekhez szaglászó, duzzadt orr járult, mely levesek illatára lekonyult, húsok szagára kitágult, s édes tészták előtt fitosra vált, — az orr és a száj között meglehetősen tágas, szőkepihés sáv vonult, s a vékony száj alatt tokába vesző kis áll fejezte be Istennek azt az alkotását, mely Pogány Alajosné, született Beck Vilma feje volt.

A háziasszony a levest kavarta, a konyha lázában egy pillanatra elmerengve, Viola a kovászosuborkáról dobta le a kaprot, s Rozika a metélt tésztát vágta kátogva a gyuródeszkán, egyik meztelen, feketetalpú lábát a másikra helyezve, amikor megberrent a csengő.

Mindnyájan a homályosüvegű konyhaajtó felé néz-

tek, melyen a piros vászonfüggöny félre volt húzva, s megismerték Laci nyurga árnyékát.

— Mingyárt! — kiáltott Pogányné fölélenkülve s rászólt a kis cselédre: — Rozika, ereszd be a fiatalurat . . .

Rozika csattogó talppal szaladt ajtót nyitni s Laci rongyos könyvekkel s egy nagy rajztáblával a hóna alatt bekecmergett a szűk előszobába.

— Kezét csókolom mama! — kiáltott a konyhába s széthulló könyveivel viaskodva továbbvonult a fiúszoba felé. Violát nem köszöntötte, — a fiúk szokása volt keresztülnézni Violán, aki bizonyára maga csodálkozott volna legjobban, ha egyszer valamelyik öccse odamegy hozzá, hátbaüti és azt mondja: szervusz, Viola!

Laci eljutott a szoba közepéig s akkor a könyvek nem bírták tovább a kétes egyensúlyi helyzetet: egymásután megindultak, robogva értek földet, s a padlón lapokra málltak. A fiú foga között szitkozódva csapta le a táblát, s kalappal a fején, felsőkabátban letérdelt, hogy a lapokat összekotorja. A kalap alól egy fekete hajfürt lógott pattanásos homlokába; a rojtos nadrágból ki nyúló sovány lábikrák siralmasan kalimpáltak a padlón. Piros arccal állt föl, — a vér a fejébe szállt, máskülönben elég halaványképű volt, — s aztán benézett az ebédlőbe. Meg volt terítve, az asztalon ott állt egy kancsó víz, s a vízben csillogott a napsugár, — de az asztal körül senkisé is ült. Imre biztosan az utcán lefetyel a barátai-val, apára is mindig várni kell, — még van idő e!színi egy cigit. Fölnyitotta a sakkládát, kivett egyet az ott őrzött három Dráma közül, hosszú, keskeny szájából kivillanó sok foga közé harapta s óvatosan, tenyerével fedezve a gyufa lángját, rágyujtott. Tompafényű fekete szeme egy ideig az ajtót leste, aztán egyik kezét mélyen

nadrágzsebébe süllyesztve, a másíknak vörös ujjáival a cigarettát ki-kikapva szájából, kissé hajlott tartással fölé kezdett sétálni.

Éhes volt és éhes gyomorral mindig feketének látta a világot. Nem érdemes élni. Mi öröme volt valaha, mi öröme van, s mi öröm vár rá az életben? Tíz év óta gyötörik az iskolában ostobaságokkal: mit bánja ő Vergiliust, mit a sinust és cosinust, a harmincéves háborút és Minna von Barnhelmet? Az apja tizenhat év óta ad neki kosztot és ruhát és szállást: de mindig okoskodik, frázisokat mond, a gyerekek véleményét leinti, azt követeli, hogy csodálják, holott semmi csodálnivaló nincs rajta. Ha egyszer elmenne abba a házba, ahova Kelemen Sanyi, az ismétlő, már hónapok óta jár: azért még érdemes volna élni és várni. Képzeletben már sokszor végig élte ezt a gyönyörűséget... de ha bekap valami csunya betegséget a nőtől? Akkor kampec, esetleg egy életre. Mért van ez így berendezve? Rozikával egyszer birkózott itt a szobában, csak úgy tréfából, érezte melle alatt a kemény kis mellet, s arra gondolt, mi lenne, ha az ágyra döntené? Mi lenne? Gyereke születne, — aztán mit csinálna vele? Apa kiverné a házból, anya belebetegedne.

Önként kellene jelentkezni és kimenni a frontra: akkor egyszerre szabad és felnőtt ember lenne és legföljebb a végén megdögölné. Hiszen annyian halnak meg naponta: benne van az ujságban, a hivatalos jelentésben, a halottak rettenetes száma s az ellenség halottaié... Azok mind emberek, akik már belekezdték valamibe, megpróbáltak élni, — talán családjuk van, talán gyermekük, hivataluk, amit nagynehezen kiküzdöttek, vagy mesterségük, amit sok verejtékkel, nyaklevesek és koplalások közt megtanultak. És most? Halottak. És talán

jobb nekik: ki tudja, mennyi veríték és koplalás és nyakleves várt volna még rájuk az életben! Cselényi tanár úr például nem halt meg, nem is ment ki a frontra, s még nem is sejti, hogy micsoda két pofon vár rá érettségi után. Azt a mai dacit is csak azért adta, mert pikkel rá... De a pofonért, azért a két pofonért, azért is érdemes élni! Megkapod, légy nyugodt, Cselényi!

A cigaretta meleg lett az ajka közt, bedobta a hideg kályhába. Gyanus neszek hallatszottak az előszoba felől, kulcszörgés, zárkattanás, az apja nehéz léptei recsegték s hangja kiáltott a konyhába: »Jónapot! Ehetünk?« Egy perc múlva Imre nyúlós »kezicsókolom«-ja hangzott föl s öccse köszönés nélkül tört be a szobába.

— Jó bűdös van, — mondta nyomban, kissé fitos orrával gunyosan szippantgatva, miközben lerakta könyveit.

— Fogd be a szád, — horkolt dühösen Laci s öklével fölbökött a levegőbe.

Imre befogta a száját s Laci kinyitotta az ablakot.

Friss tavaszi levegő áradt be a szobába, melyben a hidegnek már csak emléke élt, de amelyet a nap még nem tudott egészen fölmelegíteni. Laci szeme fölillant, aztán a villanás fénye eloszlott és zsörtölődve fordult hátra:

— Jó lesz, ha nem kevered össze a mocskos könyveidet az enyimekkel... Négy oldal hiányzik a Poétikámból...

— Talán megettem? — szólt egy félpercnyi habozás után Imre, mert utálta a verekedést, és a bátyja néhány szó után mindjárt boxolt.

A fiú kisebb termetű volt bátyjánál, s lágyabb, gyerekesebb arcú: anyja kék szeme nézett alacsony

homloka alól s vizesen hátrafésült, régóta nyiratlan haja is sötétszöke volt, tövénél majdnem fehér. Csak a szája ütött el a család vékony, ájtatos szájmetszésétől: duzzadtan piroslott, s ha megnyílt, szivárványos nyálfonalak pattantak el a kékesen fehér fogak közt. A bátyjától félt, mert a másfél évnyi korkülönbség ellenére végtelesen felnőttebbnek képzelte magánál, de másrészt némi fölényt is érzett vele szemben, mert viszály esetén a család mindig neki adott igazat, mint legkisebbnek.

Most azonban a csöndes civódás nem fejlődhetett nagygyá, mert a szomszéd szobából már hallották, amint apjuk a kés nyelével kocogtatja az asztalt:

— Gyerünk, gyerünk, gyerünk . . .

Ez nekik is szólt és a levesnek is, amely különben már útban volt a konyha felől: Viola óvatos csoszogással vitte az előszobán át a tálat. Egy perc mulva mindnyájan az asztalnál ültek; az apa méltóságos arccal trónolt az asztalfőn, félkézzel barna kecskeszakállát sodorgatva, becézgetve, és sárga szemét mereven az ajtóra szögezve, amelyen utolsónak piros arccal robogott be a háziasszony. A tányérokat egyenként átvette a felényülő kezekből s merni kezdte a levest.

A bableves barnán és gőzölögve csorgott alá a merőkanálból: Pogányné nagy gonddal mérte ki a porciókat s mire leült, Laci tányérra félig már üres volt. Az asszony lassan evett, sokáig fujta minden egyes kanál tartalmát, mielőtt lenyelte volna s közben még piaci híreket óhajtott közölni az urával. Az hangosan szífta foga közé levest, s ritkás szemöldökét magasra húzta ráncolódó homlokába. Nem szólt semmit, csak nagy darab kenyereket tömött a szájába, amitől arca féloldalt megdagadt, mintha a foga fájt volna.

Laci egy ideig üres tányérja fölé lógatta fejét, aztán

fölemelte a tányért s halkan beleszólt anyja mélyhangú panaszaiba, melyekkel a régi jó világot siratta :

— Kérek még . . .

Az anya letette félig fölemelt kanalát, keserű szemmel ránézett a fiúra, aztán a magasba vetve tekintetét, így szólt a mennyezetről lógó csillárhoz :

— Ezek a gyerekek nem ismernek kíméletet . . .

Az apa mindjárt leckét adott :

— Látod, hogy anyád még eszik . . . Micsoda neveltlenség ez?

Laci csüggedten leeresztette tányérját és nem szólt semmit.

De az anyja, aki az ebédközi panaszokban keresett kárpótlást a napról-napra újrakezdődő sütés-főzés örömtelen Danaida-munkájáért, szinte örült, hogy itt az alkalom a súlyos drágaságnál személyesebb panaszra :

— Az ember reggeltől-estig talpon van . . . Süt-főz, varr, stoppol . . . És mi a hála? Örökös elégedetlenség! . . . Jól mondja a német : kleine Kinder kleine Sorgen, grosse Kinder grosse Sorgen . . .

— Hagyd már fiam, nem kell mindjárt kázust csinálni . . . — mondta az apa bosszusan és megint levágott a késével egy falat kenyeret.

— Kázust? Ki csinál kázust? . . . Furcsa vagy Alajos! Az ember már ki se nyithatja a száját . . .

— Nahát ez hallatlan! — mérgelődött a családfő és csattogva ette a kenyeret, hogy visszatartóztassa dühe kitörését.

A levessel mindenki végzett, a két fiú behúzta a fejét, érezve a közeledő vihar feszültségét. Viola pedig gyorsan összeszedte a mélytányérokat és a kanalakat, a levesestálra tette és igyekezett a piszkos edénnyel ki a konyhába.

— Már megint veszekedés van, — mondta odakinn búsan és tehetetlenül Rozikának, aki a szenesládán ült és kenyérrrel törölgette a bableves maradékát a maga vastag tányérjából.

Rozika végighúzta réklije ujját szája előtt.

— A nagysága nagyon ideges, — felelte közömbösen.

— Ki nem ideges a mai világban? — sóhajtott Viola s miközben a konyharonggyal fölemelte a tűzhely széléről a meleg tálat, melyben vörös lében úsztak a mócsingos marhapörkölt darabjai, rövid fohászt intézett páduai szent Antalhoz, hogy adja meg nekik azt az ideális családi békét, amelyről manapság már csak leányregényekben lehet olvasni.

Amikor benyitott az ebédlőbe, az anyja még mindig beszélt, szapora szóáradattal, amelybe az apa hiába próbált belevágni. Pogány Alajos rövid karjai többször is széttárultak, szája megnyílt, de semmit sem mondhatott. Végül is lekapta nyakából a szalvétáját, az asztalhoz vágta s kijelentette, hogy visszamegy a hivatalba.

Az asszony erre elhallgatott, de miközben a húst osztogatta, szeme megtelt könnyel s duzzadt orra ki-pirosodott. Magának nem tálalt. Nem tudott volna egy falatot se lenyelni, torkát összeszorította a kiöntetlen keserűség. A férj egy-egy bosszúsan félénk pillantást vetett rá és sietve rágta az ételt, hogy mielőbb vége legyen a kínos ebédnek. A fiúk megrettenve, de jó étvágyal ettek. Csak Viola lökdöste óvatosan az anyja könyökét, hogy egyen már.

— Nem kell... — szipogta végül az anya olyan fájdalmasan, hogy Viola szeme is megtelt könnyel.

— Akkor én sem eszem... — mondta szolidárisan s félretette a tányérját.

Az asztal körül most már két ellenséges párt ült :

a kíméletlen, falánk férfiak, s a szenvedő, éhező nők csoportja. De míg a férfiak konok összetartással ettek, a nők között csakhamar fölborult az egyetértés. Pogányné kifujta piros orrát, megtörölte szemét s erélyesen rászólt Violára :

— Egyél... ne komédiázz...

— Ne komédiázz! Maga mindig ilyeneket tud mondani! — mondta sírósan Viola s magához véve tányérját, kivonult a konyhába. Ott leült a ládára Rozika mellé s könnyeivel sózva ebédjét az utolsó szemig megette, ami a tányéron volt.

— Hát érdemes a világon lenni, Rozika? — kérdezte a szeplős, dundi cselédlányt, aki zsírtól fénylő ujjai közt egy csontot tartott s buzgón szopogatta.

Rozika megint beletörölte száját a rékliujjba.

— Sose busuljon kisasszony, majd férjhez megy, aztán maga pörölhet az urával...

— Én nem megyek férjhez... — állította Viola s lelkében megjelent egy határozatlan férfialak, akire már sokszor gondolt s akinek nem volt feje, csak ünnepléses fekete ruhája.

— Azt csak úgy mondja — szólt Rozika s megpiszkálta a tüzet a mosogatáshoz melegedő fazék víz alatt.

NEGYEDIK FEJEZET.

1918

A mult század vége felé épült jobbára háromemeletes házak szürkén és sárgán álltak egymás mellett a dermedt, hűvös hajnalban. A leeresztett redőnyök megvakították a házak üvegszemeit, az ablakokat, de a kapuk néhol már feketén kitérültek s kendőbe bugyolált sötét vicinétet ásítottak ki, akik sercegő neszsel separték a járda zöldeslila köveit. Különben csend volt. Az egyik kapu zárókövéről tátott szájú szatir bámult alá unatkozva a kietlenül homályos, néptelen utcára. Éppen belátott a szemközti ház kapualjába, amelynek három rózsaszín kőlépcsőjén falhoz értetett ujjakkal, fölgyűrt gallérú kabátban egy borzas, fiatal nő botorkált alá. A fiatal nő, Pogányék Violája, kilépett a kapun, vállát fölrántotta és ismét leeresztette, körülnézett, majd gyors léptekkel elindult az utcán. Karján gyékényből font szatyor lógott.

Az utca végén községi élelmiszer-üzlet volt s abban ma zsírt és burgonyát mértek. A bolt előtt már népes csoport ácsorgott. Nagykendős munkásasszonyok, kabátos, boás polgárnők, álmoszemű, kócos cselédek. Valamennyinek karján szatyor. Kalapot senkisémet viselt, mert az elkekeredett asszonyok a kalapokon töltötték ki bosszu-

jukat s dühös sértésekkel illették a »kalapos naccságakat«. A várakozók tömege egyre szaporodott. Viola is odaállt a sorba, fázósan vonogatva vállát, s féltékenyen őrizve helyét, mert itt mindenki úgy érezte, hogy lépéseken múlik az aznapi élet. Amíg a boltajtó meg nem nyílt, az ismerősök és ismeretlenek elbeszélgettek, el-síránkoztak, de amint az asszonyok processziója megmozdult, fagyos csönd lett s közös koncon marakodó ellenséggé vált az, aki előbb még közös panaszokba sírta bele a maga panaszát.

— Soká nyitnak, — mondta valaki olyan fulladt elégedetlenséggel, ami csaknem államhatalom elleni lázítás volt.

— Kutya hideg van, a teremtésit, — szólt másvalaki rekedt, vastag hangon, s a pár szó istenkáromlásnak hangzott.

De az állam büntudattal tűrte a lázadást, s az Isten biztonnyal megbocsátotta a káromlást. Négy esztendeje álltak sort az asszonyok.

— Az ember már nem tudja, mit találjon ki, — dohogta egy kötött kendőbe bugyolált, kistermetű asszony Violának, s fölnézett rá, hogy hallgatóra talál-e, vagy a kisasszony elnéz a feje fölött. — Rántás nélkül habarom be a levest, marhafaggyúval sütök, ha van mit... A gyerekek már el is felejtették, szegények, a jó étel ízét, de az uram mérges érte, kiköpi...

— Hát itthon van az ura? — kérdezte Viola s szipogott.

— Kinn volt három évig...

— És azután?

— Ellőtték a fél arcát... — felelte az asszony csöndesen, majdnem szégyenlősen.

Viola ismerte ezeket a félarcokat, a gyűrt, rózsa-szín arcroncsokat, amelyekből hiányzott a csont, néha a félorr, félszem is. Képzeletében már meg is jelent a nyomorék, amint odabujik a kicsiny, koravén asszonyka mellé . . . Az undor fölrántotta vállát. Mért gondol éppen erre? Mért nem arra, amint eszik-iszik, vagy pöröl az asszonnyal, vagy sorba áll a trafik előtt, vagy a kör-utakon ácsorog titkos kis árujával? Tudta, hogy abban a korban van, amikor a lányokat sürgősen igyekeznek férjhez adni, — de a fáradt szülők most azt mondták, vagy inkább csak gondolták, mert beszélni se szerettek róla : majd ha a háborúnak vége lesz. De ez a háború olyan volt, mintha sohase lenne vége. Viola olvasott egyszer az ujságban valami statisztikát, hogy a nők száma mindenütt több, mint a férfiaké, Magyarországon is vagy százezerrel. Ez a százezer az, akire nem esik férfi-pár ; s már látta is magát e kárhozottak között. És most, amikor a férfiak milliószám pusztítják egymást, az arány egyre rosszabbra fordul. Nem lévén férfi-ismerőse, nem gondolhatott senkire, hogy talán majd az lesz, aki . . . De ha az utcán valaki véletlenül karját súrolta, ha a zsúfolt villamoson szabadságos katona kapaszkodott a közelében, meg-megérintve testét, magában nyomban szőni kezdte a regényt. A férfiak azonban nem néztek rá, vagy ha igen, tekintetük közömbösen vándorolt tovább. S Viola tudta, hogy ha mégis megszólítaná valaki, elvörösödve, meggyorsított léptekkel menekülne, vagy elfult hangon mondaná : kikérem magamnak, én urilány vagyok . . .

Viola, az urilány, kopott s alattomban itt-ott már fesleni kezdő kabátjában ott állt az élelmiszerüzlet előtt, félarcát a fölhajtott gallér macska-prémjéhez hajtva, zsebredugott kézzel s a házsorok összefutó távolába

nézett. A kicsi asszony csak beszélt mellette, — nem hallotta mit mond. Az úgy látszik észrevette szórakozottságát s megbökte a lány könyökét :

— Igazam van? Mert mi csak azért morzsoljuk az életünket, hogy a férfit tápláljuk, gondozzuk, háljunk vele . . . Az életet csak ő éli, ha mindjárt bele is hal az ilyen időkben, mi meg kísérjük őt, mint az árnyék . . . Minket sehova se engednek, se szavalni, se az államhivatalba, mink csak tesszük, amit a férfiak parancsolnak nekünk. Sokszor gondolkodtam rajta, van nekem ahhoz való értelmiségem. De most, azt mondom, a férfiak elpusztulnak ; már, lássa, mi vagyunk a villamoskalauzok, a gyáriak, az utcaseprők, ha kimegy a falura, láthatja, mint fogják az asszonyok az ekeszarvát . . . Most eljött a mi időnk, most majd az asszonyok fognak uralkodni, már azok, akiknek olyan eszméletük van, mint Nagy Katalinnak . . . Igazam van?

— Igaza . . . — mormolta Viola megdöbbenve s egészen elképedt, mit beszél ez a vakarcs asszonyka össze-vissza, s honnan veszi Nagy Katalint, s miért lázong, miért elégedetlen, hiszen ura van, ha félarcú is, háztartása, ha szegényes is, gyereke, — mindene, amire ő csak remegő vágyakozással mer gondolni.

— Ha mi leszünk az urak, nem lesz többet háború, a rosseb ott egye meg, aki kitanálta . . . — zúgolódott tovább az asszony, de erre már a kipirult orrú cselédek, a görbehátú öregasszonyok megfordultak s rápisszogtak, hogy ne beszéljen így, mert meghallja a katona.

A katona, fáradtarcú, öreg helyiszolgáló, ott állt az ajtóban, amely elől dörögve lökte föl a redőnyt egy feketesipkás ember. Az asszonyok egyszerre megmerevedtek, — egyik-másik kis zsámolyon ült, azok most föltápáskodtak, — s mindnyájan fölemelt fövel lestek

előre. A katona párosával engedte be őket a boltba, s akik bejutottak, boldogan tárták ki szatyrukat a belé-zubogó lucskos krumpli s a csillogó fehér dísznózsír elé. Viola gögösen nézett vissza a mögötte kígyózó asszony-seregre, — eléggé elől állt s hamarosan rá került a sor. A sovány népfelkelő tenyere megérintette hátát, amint beszámlálta őt az ajtón, s Viola úgy nyitotta a kiszol-gáló segéd elé gyékénykosarát, mintha testét kínálná oda valami csendes, tompa gyönyörűségnek.

Az előszobaajtóban, melyen rajzszöggel feltűzve piszkosodott Pogány Alajos névjegye, ott állt a cseléd-lány s valami katonakabátot kefélt. Nem Rozika volt, — Rozika már rég hazament a falujába, ahol a férfiak el-szivárgásával nagy szükség lett dolgos kézre, a pénz meg úgysis halomra gyűlt a ládában, minek kellett volna a lánynak tovább szolgálnia? Helyette, — sok változás után, — rosszképű, idősebb városi lány jött, aki nem vállalta a mosást és a sorbaállást, ellenben vasárnap délutánonkint kifestette magát, magassarkú cipőt húzott, kalapot tett föl, s a kapuban váró őrmesterrel elment a ligetbe. Pogányné sejtette, hogy amikor Kati éjszaka hazatér, az őrmester is vele tart, — érezte a dohány-füstöt a cselédszobában, azonkívül a házmester is tett célzásokat, de erkölcsi fölháborodását elfojtotta s szemet hunyt, mert félt az őrmestertől s különben Kati tizenötödikén úgysis elmegy: megpróbálják cseléd nélkül.

Kati tehát ott állt az előszobaajtóban s szürke ka-tonakabátot kefélt, melynek visszahajtott gallérján három fehér celluloid-csillag jelezte a szakaszvezetői rangot, s egy fényes rézgomb az önkéntesi jogot.

— Laci itthon van? — kérdezte Viola elfulva a három emelet megmászásától s az ijedtségtől, mert

szerda volt. Laci csak minden második vasárnap szokott hazajönni Isaszegről, a tisztiiskolából.

— Fürdik, — mondta Kati röviden s még néhányat rántott a kabátón a kopottszörű kefével.

Mindez nagyon furcsa volt. Viola letette a szatyrot a konyhában, s megzörgetve a fürdőszoba ajtaját, ahonnan locsogás-csapkodás neszt hallotta, besietett a hálószobába. Anyja kivörösödött szemmel és orral ült bánatai pihenőhelyén, az ágya szélén, mely hosszú évek szomorúságai alatt mélyen besüppedt, s zsebkendőjét fáradtan tartotta ölében.

— Beosztották a menetszázadba, — mondta Pogányné rekedten. — Holnap reggel megy...

— Apa tudja? — kérdezte Viola nyúlós fejhangon, mintha ezen a szerencsétlenségen apa, a férfi a házban, tudna segíteni.

— Ráér megtudni, ha hazajön, — felelte Pogányné s nehézkesen fölállt az ágy széléről, mert megröhtak a búcsúzás praktikus és ceremoniális gondjai.

A fehérnemű, a harisnyák, a szvetter, — lehetséges, hogy ilyen gyerekeket elvisznek és megölnek? — s délutánra összehívni a családot, hogy elbúcsúzhassanak a fiútól, — ki tudja, viszontlátják-e valaha? S mit adjon a vendégeknek? Meg fognak bocsátani, ha semmit sem ad, — de ez lehetetlen. Egy babtortát süt legalább: a rossz sütőben nem lehet ugyan sütni, de majd leküldi a pékhez, — csak el ne égesse. Emma az egy, Rudi az kettő, Paula az három, Sándor az négy, Irma az öt... és ők öten az tíz személy. Egy kis teát mégis kell adni... de a szervizből idők folyamán három csésze eltörött, csak kilenc maradt... Viola majd iszik a rendes csészéjéből.

— Viola, takaríts ki gyorsan a fiúk szobájában, hogy Laci tudjon hol lenni... — mondta az anya gond-

terhes fővel s kitárta a fehéreneműs-szekrény ajtaját, amelyből a család legintimebb élete, az ágyneműk és alsóruhák világa fehérlett szembe vele.

Viola már letette kabátját, utcai cipőjét a régi torna-cipővel cserélte föl, s a pirosnyelű seprűvel s a porrongygyal a fiúk szobája felé indult. Kitárta az ablakot, — a hűvös őszi reggel kezdett gyengéden átmelegedni, — s amennyire mert, kihajolt, úgy, hogy féllába a levegőben kalimpált. A kitaposott cipő elvált sarkától, — ahol a harisnyából nagy kerek fehérség kukucskált ki, — meglazult és leesett. Viola nézte a járókelőket, a kalapokat, melyek alól siető lábak lendültek ki, s a zörgő kocsikat, melyek elé súlyoslépésű, barna lovak voltak fogva. Egy teherautó nagy zajjal dübörgött el a köveken, a zsinóron lógó villanylámpa csöndesen himbálózni kezdett. Pöfögő motorbiciklin jött a postás és bürzsákját a postaláda alá lökve, elvitte a leveleket. Vajjon kik azok, akik a leveleket írják? És kik azok, akik kapják? Ő nem ismer senkit, akitől levelet kaphatna, vagy aki-nek írni lehetne. Kerékpáron nagy kosár imbolygott, a kosár előtt meztelenkarú-lábú, trikós pékinas görbedt, lisztes húsa fölcsillogott a magasba. A kihajoló lány érezte, hogy a levegő mellébe csap, s a gyöngé szél fölborzolja haját, s hogy a féllábán nincs cipő. Meztelennek érezte magát, gyorsan visszahúzódott az ablakból s lábát a cipőbe dugta.

Laci ágya bontatlan és merev volt, — Imrée annál dúltabb. A földetseprő, héjából kifordult paplan elárulta a késői, sürgős felkelést, a gyűrt vánkoss, melybe gödröt vájt a fiú feje, szinte mutatta az utolsó beléfult ásítást, mint kihűlt láva a lábnyomot. A lepedő a harisnyahúzás okozta forgolódásban fölhúzódott a matrácokról, melyeknek vigyorgó hasadásain kilógott a tömés. Imre lusta

volt, mindig későn kelt, mindig reggeli kenyerét rágva rohant el az iskolába, — viszont este sokáig olvasott az ágyban, noha apa többször megfenyegette, hogy kicsavarja a villanykörtét.

Viola ránézett a tanrendre és látta, hogy nyolctól kilencig hittanóra van. A lány, miközben a gyúrt s már kihült párnát fölrázta, minden reggel megtekintette a tanrendet, — de csak az első órát, — s elképzelte öccsét, amint összefont karral, föltartott állal ül a padban, vagy felel, azon a gyors, odavetett hangon, másfelé nézve, ahogy vele szokott beszélni. Elképzelte, ahogy latinból mondja a leckét, — ez a rejtelmes nyelv különösen imponált Violának, — s minthogy latin szavakat alig ismert, ilyesfélét hallott képzeletben: dominus vobiscum... antantinusz... circumdederunt... De legtöbbször elég volt Imre szájmozgására gondolnia s jöllehet a szavakat nem értette, mégis tudta, hogy latinul beszél. A hittanórát könnyebb volt fölidézni polgáriiskolai élményei alapján, de most hirtelen eszébe jutott, hogy Imre multkor ebédközben megvetőleg nyilatkozott Istenről. »Isten segítségével...« mondta valamire anya, mire a fiú fölényesen rávágta:

— Az Istenre nem lehet számítani... Az csak levegő...

Apa meg is feddette:

— Sajnálak fiam, — mondta kenetesen, — akinek nincs Istene, az szegényebb a koldusnál...

Imre fölemelte poharát és nagyot ivott, hogy közben másra terelődjék a szó.

Ez jutott eszébe Violának s homlokát ráncolva vetette ki az ágyat. Ő maga nem volt éppen vallásos, de azért vasárnap eljárta misére a jezsuiták templomába, figyelmetlenül állt egy oszlopnál, kezében fekete ima-

könyvvvel, s nem érzett sem unalmat, sem áhítatot. Kötelességét teljesítette az egész család helyett: mert apa azt mondta, hogy »Isten mindenütt meghallgatja az imádságot«, — de hogy az ő imádsága hol született meg, azt senki sem tudta, — anya pedig, amint fölkel, neki látott főzni a vasárnapi ebédet, s szórakozottan szólt ki a konyhából az előszobába a cérnakesztyűjét húzó Violának: »Imádkozz helyettem is.« A fiúk jártak ugyan istentiszteletre, mert kötelező volt és a tiszti szigorúan ellenőrzött, de amint lehetett, meglógtak a templomból.

Viola a seprű végére tekert rongyot végighúzta a padlón, egy ideig megint kinézegetett az ablakon, mint a szobalányok szoktak, bevetette az ágyat s lassú mozdulatokkal, immár semmire sem gondolva, törölgetni kezdett.

Mikor sovány nyakát fölnyujtva, összehúzott szemmel a zöld lámpaernyőhöz emelte a porrongyot, kemény lépéseket hallott. Megismerte Laci új katonalépteit s a szíve megdobbant.

Laci frissen fürdött arccal, vizes hajjal, félig felöltözve nyitott be a szobába. Szürke bricsesz nadrág volt rajta, föltekert lábszárvédő s nehéz, bakancsból adjusztált cipő. A zubbonyt, melyet Kati oly buzgalommal kefélt a gangon, még nem vette föl; fehér inge nyitva volt s kibarnult belőle a fiú gyengén szőrös melle s az elmúlt nyáron lesült nyaka.

Lacit két sorozáson utasították vissza »általános testi gyöngeség« címen. (Az így nyert évet a szappangyárban töltötte, mint számlázó.) A harmadik sorozáson szigorúbb bizottság elé került. Az ezredes körülnézdegélte a vigyázban álló, meztelen fiút, aki alsónadrágját s érettségi bizonyítványát ügyetlenül szorongatta balkezeiben, s ridegen intett az orvosnak. Az habozott, megkérdezte, nincs-e

valami szervi baja, aztán elfordult a körmölő tiszték felé s odakiáltotta: Alkalmas! Laci csakugyan megerősödött az utóbbi évben, s a katonaruhában még izmosabbnak, tömörebbnek látszott.

Viola szinte összerezzen az örömtől, ahogy meglátta öccsét s tekintete a nyitott ingre esett, de rögtön el is fordult onnan. Különös szorongást érzett.

— Laci — tört ki belőle egy kis kiáltás.

— Adjisten — mondta az öccse katonásan, foghegyről s körülnézett, hogy be lehet-e jönni már.

Viola pillanatnyi kábulatában nem tudott figyelni az üdvözlésre, s azt remélve, hogy Laci valami érdemlegeset mondott, mohón megkérdezte:

— Tessék?

Rövidlátó szeme csúnyán kidülledt.

— Szervusz, mondom — mormolta Laci csodálkozva s félmosolyra húzva száját, azt gondolta: buta.

— Ja? Szervusz — sóhajtotta Viola s szívéről lemáhlott az öröm. Szomorúan folytatta: — Anya azt mondja, holnap mész... — s elfúlva fejezte be: — a harctérre...

— Aha — felelte Laci szórakozottan, miközben valamit keresett a szekrényben.

— Csak vigyázz magadra — mondta a nővére aggodalmasan.

— Hogy vigyázzak magamra, nem mondanád meg? — szólt Laci ingerülten, s fekete szemét Violára tágította.

— Mit képzeltek ti? Azt hiszitek, ott kinn torokfájásban halnak meg az emberek? Jön egy buta golyó és egyszerűen lesodorja az ember fejét vagy kilyukasztja a hasát... Ágyúgolyó ellen nem lehet gurgulázni!

Kedvét lelte benne, hogy rémítgesse nővérét s hősiességével pöffeszkedjen előre. Hazug cinizmus mögé rejtette őszinte keserűségét: már semmi kedve sem volt kimenni

a harctérre, mint diákkorában, semmi kedve sem volt megdöglenni.

Ám Viola csakugyan megrémült s eszébe jutott a reggeli asszony a félarcú urával. Ha Laci is úgy jönne haza! Laci most hátat fordított s a lány ijedten meresztette szemét barna tarkójára, szépalakú, fekete hajjal borított fejére s a bő fehér ingre. S szinte dermedten várta, hogyha megfordul, nem lát-e a jólismert arc helyén egyetlen torz, rózsaszín forradást, az egyenes, bátor orr helyén szárnyatlan, fekete lyukakat, s a sok fehér fog helyén sötét, elmart üreget?

A fiú némi keresés után betette a szekrényajtót s anélkül, hogy megfordult volna, kifelé tartott a szobából. De Viola látni akarta az arcát, eldobta a porrongyot, s mielőtt Laci kiléphetett volna, megragadta karját.

— Na? — mondta Laci és kelletlenül megállt.

Viola arca merev volt és lélekezése hangos. Rémült szeretet kalimpált a szívében s roppant erővel tartotta vissza magát, hogy oda ne vesse fejét öccse fehéringes vállára. De a családban uralkodó érzelmi tartózkodás és lelki szárazság lehetetlenné tette ezt a gyöngéd és tragikus mozdulatot. A lány csak állt és sovány, sárgakörmű ujjai rákapaszkodtak a fiú alsókarjára, mint karóra az indák.

— Nanana — mondta Laci megzavarodva s leemelte karjáról nővére kezét. A kéz hideg volt. — Mi van veled? Azért nem kell mindjárt úgy begyulladni . . .

S részben elégedett, részben kelletlen mosollyal kiment s a hűvös, sívár, kopott-fehér szobában magára hagyta Violát.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Kaland

Pogány László önkéntes szakaszvezető az utolsó családi ebéd után fogorvoshoz ment, hogy egy lyukas fogát betömesse. Megígérte, hogy hat órára otthon lesz. A fogorvostól jövet azonban, miközben a hirtelenkészsült, síkos tömést tapogatta nyelvével, még benézett a Múzeumkertbe s céltalanul mászkálni kezdett a kopaszodó fák alatt. Fanyar napvilág esett a Múzeumépület nyugati oldalára — a padokon néhány dajka terpeszkedett, kezét a gyerekkocsi fogóján nyugtatva.

Egy padon, valamelyik rettenetes szobor tövében a sok közül, melyek mintha azért népesítenék be a kertet, hogy elriasszák a verebeket, magányos nő ült. A fiú meg se nézte, leült a pad túlsó végére. Aztán oldalt fordította fejét, még lesütött szemmel, hogy csak egynéhány padbavésett málló monogrammot láthatott, s a krétával rajzolt, elkopott vonalrendszert, amilyen apró kavicsokkal malmozni szoktak a gyerekek — majd meglátta a nő vékony, kékeres csuklóját s fehér, hosszú ujjait, melyek alapján nyomban el tudta képzelni egész testi fölépítését. Végül oldalról nyíltan ráemelte szemét az idegen asszonyra.

Az úgy tett, mintha egy összekunkorodott, száraz levelet nézett volna a pad lábánál, de közben szeme sarká-

ból már megnézte a fiút, aki tetszett neki. Ahogy a fiú gyáva érdeklődését észrevette, a hajához nyúlt, aztán kinyitotta kis fekete táskáját, megforgatta fejét a benne lévő tükör előtt, mint egy figyelő veréb, s már be is csukta a táskát: mindezzel azt akarta jelezni, hogy távozni készül s ha a fiú akar tőle valamit, rajta, ki vele... Az asszonynak — kétségkívül asszony volt, amit tekintetének biztonsága tanusított — különös fehér bőre volt s vöröses-barnás haja. A rendesnél kissé nagyobb s fölfelé ütött orra tág likakkal szimatolt a levegőbe, formás szája némileg előrecsücsörödött. Szürke szeme alatt a homály ugyanolyan színű volt, mint fehér kezén az erek. Huszonnyolc-harminc éves lehetett s olyasfajta, aki idővel nem elhízni fog, hanem megaszalódni.

Laci nem tudta eldönteni, hogy szép-e ez a nő, vagy sem — szeme a meglehetősen szűk szövetruha vonalait követte, a mell gyöngéd dudorától lefelé, ahogy derékon behúzódott, ölben széles hullámot vetett, a hosszú combokra rásímult, térdig. Különös izgalom fogta el, amelyet még ébren sohasem érzett, csak álomban. A derekától csapott föl ez az izgalom a szíve felé s testileg meglódította — önkéntelenül közelebb húzódott a padon az ismeretlenhez. Az megfordult erre a mozdulatra, szembenézett Lacival s rejtelmesnek látszó mosollyal újra elfordult.

— Most... — gondolta a fiú majdnem szédülten és tudta, hogy itt a kaland.

Egy esztendő óta — amikor frissen érett pajtásai csapatával betódult valami alsórendű örömtanyára a Valeró-utcában s némi kényszeredett vihogás és őszinte szorongás után egy szűk szobában, egy nem egészen fiatal lány ölén megismerte az »életet« — mohón megszemlélte minden nőt, aki az útjába akadt. Az első ölelés, mint rendszeren történni szokott, alatta maradt kamasz-várákozá-

sainak : a nő, aki fölényes butasággal s nehezen leplezett frigiditással oktattatta az új fiút, nem volt szép és nem volt kívánatos. Laci az első kóstoló üres, szenzációtlan emlékét valami nagyszerű, szép szerelemmel akarta ellensúlyozni. Félt, hogy érzékei elkopnak az olcsó kielégülésben, elkerülte tehát a nyilvános házakat és elengedte a kínálkozó, silányminőségű kalandokat. Várt. Életének minden kis fordulatát ez a várakozás emelte fontossá.

S most küszködött a nyelvével, hogy mit mondjon, hogyan kezdje, hogyan szokás egyáltalában — mint önkéntestársai mondták — »úrinőt leszóltani.« »Leszóltottam« — mondták hetykén a pajtások — »csuda klassz nő volt.« Ő pedig összeszorította fogát s konok arccal úgy nézett maga elé, mint akinek megvan a maga titka — de azt nem kérdezte meg sohasem, mik voltak azok a biztoshatású szavak, amelyekkel a megszólítás történt.

— Kisgyerekekkel tetszik lenni? — hallotta egyszerre a maga hangját s nyomban elpirult, mert saját fülének is rosszul hangzott ez a mondat. Kisgyerekeknek nyoma sem volt.

— Nincs kisgyermekem — felelte az asszony s megint megjelent ajkán a rejtelmes mosoly.

Felelt! állapította meg magában Laci s egyszerre előntötte az önbizalom öröme.

— Pogány László önkéntes szakaszvezető — mondta merészen és hangosan s fölemelkedve szalutált. Az asszony bólintott s valami udvariassági formulát mormolt.

— Bocsásson meg, hogy így megrohanom — hadarta Laci, aki maga is csodálkozott hirtelen támadt ékesszólásán, mint a fiatal kakas, aki először kukorékol. — Holnap megyek a harctérre, lehet, hogy sohasem jövök vissza. Ez adja a bátorságot, hogy . . . hogy megszólítsam. Lássá, mikor leültem ön mellé (ön? jó ez így?) nem is mertem

kegyedre nézni (kegyed? hát ez?), de éreztem, hogy valaki ül mellettem, aki . . . akit meg kell nézni. A szemem önkéntelenül fölemelkedett és láttam, hogy maga milyen csodálatosan . . .

A nő grimaszt csinált és közbevágott :

— Tehát holnap megy a harctérre? Szegény fiú! Hány éves?

— Tizenkilenc — felelte a fiú szégyenkezve s tacsónak érezte magát a nő mellett, aki most, mielőtt még közel került volna hozzá, hirtelen megöregedett, eltávolodott lelkében.

— Tizenkilenc? Gyerek. Többnek látszik. Én huszonkilenc vagyok.

Ő . . . és én. Laci diadalmasan emelte föl fejét előbbi megaláztatásából : a nő már összeméri magával, mérlegel, képzeleg, akarja — csak ügyesen !

— Maga viszont nem látszik annyinak . . . Sokkal kevesebbnek hittem.

— Mennyinek?

— Hát . . . — Laci nem gondolt semennyire s hirtelenében nem tudott megfelelő számot találni. Levette sapkáját s félkézzel fölsimította homlokából fekete haját. A nő arca most olyan ismerős és megszokott volt, hogy elfeledkezett a hódítás mesterkedéseiről s egyszerű és közvetlen lett : — Az igazat megvallva, nem gondoltam az éveire, csak arra, hogy szép.

— Nem kell bókokat mondania — szólt az asszony komolyan.

— De . . . becsületistenemre . . .

— Milyen gimnazista !

— Már el is felejtettem, hogy érettségiztem — foryant föl a fiú.

— Aki a harctérre megy és talán vissza se jön, annak

ezeket a banálításokat el kell hagynia. Csak súlyos dolgokkal szabad foglalkoznia. Ami megéri azt, hogy utána talán meghaljon.

— Maga megéri . . . — mondta Laci halkán s izgatottan.

A nő mosolygott és fölállt. Magas kalapját nagy csokorra kötött bársonyszalag fogta át : Laci ezt abban a pillanatban vette észre, hogy a kalap eltűnt mellőle. Ijedten nézett föl :

— Elmegy? Már? Ne menjen . . .

— Régóta ülök itt. Kezd hűvös lenni. Ha akar, elkísérhet egy darabon.

Laci fölugrott, összeverte a bokáját. Úgy örült, hogy az asszony elnevette magát.

— Első kaland? Vagy maga mindig így oda van?

A fiú egy pillanatra meghökölt : ez az idegenszerű s teketóriátlan biztonság azt a gyanút keltette szíve mélyén, hogy a nő hivatásos démon. De drága, úri kokott . . . és az ő zsebében alig van pénz. Azonkívül megígérte, hogy hatra otthon lesz s a régi képviselőház óráján máris félhét. Mindez némi szorongató érzést vegyített boldogságába, amely előbb még hasonló volt a vizsgázó diákéhoz, aki már látja, hogy a tételt meg tudja oldani. Most öntudatlanul egy könnyű ránc jelent meg a homlokán : a kételyé, hogy a levezetés rossz eredménnyel végződik. Node, vetette félre e rosszkor jött aggodalmat, ha igazán olyanféle s mégis egy önkéntes szakaszvezetőre veti ki a hálóját, mikor tele van a város gazdag hadseregszállítókkal és szabadságos katonatisztekkel, akkor ez csak azt jelentheti, hogy tetszik neki . . . A rokonai összejövetelt pedig egye fene : mit bánja a síró-rívó Emma nénit, a pergönyelvű Paula nénit, a mézes-mázos Irmát . . . Szinte megdöbbsent a gondolatra, hogy ezek az öregedő, elromlott

testű nénjei is asszonyok, épúgy, mint ez az asszony, akinek a hangja, a nézése, a csöppnyi fanyar illattal belengett fiataltsága egyaránt izgalomba hozza.

Örült, hogy reggel megfürdött és jól kiborotválta a szakállát, titkon arcához ért, hogy síma-e még. A kertből kivezető oldalkapu szűk lépcsőin a nő karja alá támasztotta tenyerét : ez az érintés koplaló testének annyi volt, mint éhesnek a meleg leves szaga. Kihúzta magát és bizonytalan, tapogatózó hangja megszilárdult, szavait, amint útközben elbeszélgettek, a belső izgalom majdnem pattogóvá tette.

A nap már nem volt az égen, átmenet nélkül sötét lett. Itt-ott a házak falán kigyúlt egy-egy élessugarú villanylámpa. A szobákban is gyulladoztak a lámpák, a leeresztett vászonredőnyök sárgásan derengtek a belülről kapott fényben. A Múzeum elmerült a feketeségbe, a gyerekkocsik eltűntek. Két katona haladt el mellettük mankóval : nehézkesen emelték bepólyált féllábukat. Az asszony félrenézett.

A Mária-utca egyik háza előtt megállt s furcsa, gúnyos-szomorkás mosolyával így szólt :

— Itthon vagyok . . . Feljön egy csésze teára?

A kapualjból szívárgó tompa lámpafény átsütött nagy hajának elborzolódtott, vörösös szálain.

Lacinak az otthoni tea jutott eszébe, az anyja aggódó sopánkodása s a nénik méltatlankodó fejcsóválása. De hiszen holnap kimegyek a harctérre, gondolta, és talán sohasem jövök vissza . . . Tudta, hogy a nő is ezt gondolja, és magamegadása gyors iramának ez a titka. S már érezte, hogyan lesz az övé nemsokára, egy-két óra múlva — mert hiszen ez az utolsó délutánja Budapesten s talán az életben . . . Sietni kell. Nincs idő a körülményességre : ma oly könnyű a boldogság ágyából a halál meszesgödrébe

lépni. Kéj és halál: most valóság lett ez a gondolatpár, mely diákkorában, képzeletben, annyit gyötörte.

Szinte meghatotta önmagának ez a lelki temetése s az asszony adakozó jósága. Hirtelen megfogta az asszony kezét s fölemelve meleg ajkához, megcsókolta, mintegy köszönetkép s az elfogadás pecsétjeként. Az asszony bizonyosan mosolygott a sötét lépcsőházban, mert Laci a megnyíló száj langyos páráját érezte arca közelében.

A teát megitták a vendégek s a kihordott csészék, barna hártyával a belsejükben, egymásba rakva unatkoztak a konyhaasztalon. A babtorta is elfogyott, sötét morzsái és a közepébe kent baracklekvár maszatja maradt csak a kis tányérokon. Laci még mindig nem jött haza.

— Szent Isten, hol marad ez a gyerek? — szolt néha kitégult szemmel az anya, de a gyerekről tulajdonképpen már régen megfeledkezett mindenki. Hangos zszibongás, szivarfüst, rossz parfüm illat, egyszerre beszélő nők karácsolása, a férfiak egy-egy riadó fölkiáltása töltötte be a szobát. Imre már elszavalta a Pán halálát, — mert Imre mostanában egyre rosszabbul tanult és egyre többet szavalt az önképzőkörben, — s a nénik oda voltak. Torokból csengő hangja árnyalásában, a sejtelmeskedő suttogásban és a kitörő üvöltésben, a hallgázásban és hahőzésban a fiúnak magának is valami testi öröme telt: a nénik pedig, — holott csak homályosan sejtették, kiről van szó, — könnyeztek, amikor Imre elnyujtott siratással újra és újra odaordította: Meghalt a nagy Pán! A nagy Pán halott! A fiú a produkció után távozott, lement a házban lakó osztálytársához, állítólag valami algebrai feladat megfejtése végett.

A szavalat azonban csak jelentéktelen epizód volt

ezen az estén, épúgy, mint a »Hullámzó Balaton tetején« Pogány Alajos reszketeg előadásában — a néhány percnyi kényszerű hallgatás csak arra jó, hogy mint duzzasztógáz a vizet, föltorlassza az asszonyok mondókáját, mely aztán türelmetlen hévvel, ellenállhatatlan irammal áradt el a babtorta-morzsa abrosz felett. A nők feszülten figyelték egymás szája mozgását, mint a sükettek, hogy egy pillanatnyi elzáródást fölhasználhassanak, s maguk vegyék át a szót. Pogányné, aki a sárgacsipkés vörös pongyolát vette föl vendégei tiszteletére, reszkető tokáival fordult egyszerre százfelé :

— Én bizony kereken megmondtam neki : nézze Kati, ki az úr a házban, én vagy maga? Én a szájaszkodást nem tűröm, énvelem még egy cseléd sem mert olyan szemtelenül feleselni, mint maga. Én tudok más-milyen is lenni, engem csak egyszer kell megsérteni, — és már repül. Ha maga ilyen nagy szájú, már veheti is a cók-mókját és alászolgája, tizenötödikén elmehet. De, mondhatom drágám, uralkodtam magamon, hogy goromba ne legyek. Úgy felizgatott ez a perszóna.

Az asszonyok mind gyönyörrel bólogattak : mintha maguk mondogattak volna meg ilyen alaposan a maguk Katijának.

— Fizetett ellenség, — mondták egyszerre hárman is, de a szót a harsányszavú Paula ragadta már magához, aki magas, sovány, laposmellű nő volt, sárgából öszülő, borzas haja a széna-szalma nevű tésztára emlékeztetett, s olyan gyorsan tudta a nyelvét berregtetni, mintha fölhúzták volna. Beszédközben többször rátette csontos kezét annak a karjára, akihez éppen fordult, aztán egy indulatosabb szónál lekapta.

— És az én donnám? Ezt hallgasd meg, fiam. Mondom a szerzőnek, nekem falusi lány kell, aki még nincs

elrontva Pesten, inkább legyen tudatlan, majd én be-
tanítom. Ez, nagyságos asszony, faluról jött egyenesen,
mondja a szerző, bizonyos Weisz, és rámutat a Zsófi-ra.
Csakugyan, olyan ártatlan, jó cselédnek látszott, egy jó
cseléd sajnos, ritka a mai világban, minden pénzt megér.
Kis kontya volt a fejebúbján, mozgott, mint a tűz, szó-
val láttam rajta, hogy egy prima falusi lány. Aztán egy-
szerre csak észreveszem, hogy lop. Fát lop. Cukrot lop.
Dézsmálja az uram szobájában a cigarettát (a vastag szem-
öldökű kopasz Sándor bácsira nézett a sarokban, mert a fér-
fiak különválva vitatkoztak). Mondom neki: lelkem, ez
nem megy, maga lop. Kinek lop maga? Nálam az nem volt
eddig szokásban, hogy folytonosan zárni kell, persze a
kulcsot soha nem találja az ember a kapkodásban. Zsófi
erre sírni kezd, hogy fojjon ki a szeme, törjön le a karja,
száradjon el a nyelve, ha lop. Kinek is lopna ő, szegény
árva. Mondom, hát hallja, ez többet elő ne forduljon,
lelkem, mert megrángatom azt a kis kontyát a fejebúb-
ján. Persze sír. De a cukor csak fogy. A zsír is. A liszt
is. Látom, hogy vasárnap délután nagykendőben megy
el hazulról, augusztusban. Odamegyek, mondom, mu-
tassa Zsófi azonnal, mi van a kendő alatt. És mi van?
Kis szatyor, benne cukor, jó fél kiló. Ezt kinek
viszi, maga gyalázatos? A néninek viszem a Ferenc-
városban, mondja még ő szemtelenül, a kávé mellől
amit elspóroltam. Azért a kis kockacukorért kár is szót
tenni. A néninek a Ferencvárosban? Csak bámulok. Hát
a falu? Erre azt mondja, hogy ő már el is felejtette a
falut, tíz évig volt gyárilány és három évig csomag-
kiosztó a Párizsiban. És az én lisztem, zsírom, a sok ciga-
retta, az mind a néninek ment, maga ilyen-olyan? A néni
talán cigányasszony, hogy cigarettázik? Űriasszony szót
se tenne azért a kis cigarettáért, mondja. És én magá-

nak azt is elnéztem, hogy az ajtó teteje csupa por, hogy az edény ragad a pizsoktól, minek is mondjam, fiam? Úriasszony szót se tenne, hajtja egyre. Sipirc, mondom én, most már fogja be a száját és itt a könyve! Egészségesen távozott.

Az asszony lihegett a gyors beszédétől és szája kegyetlenül lekonyult, csak a szeme csillogásán lehetett látni, hogy ez a szájrándulás mosoly: a bűn leleplezésén érzett erkölcsi elégtételnek, és a megtorló hatalom gyakorlásának győztes mosolya.

— Fizetett ellenség, — zúgták újra a nők s mindegyik igyekezett hozzászólni a tétel bizonyításához.

Viola ott ült az asztalnál és semmitse szólt. A szeme csillogott, az arca kipirosodott kissé, s ajkán ugyanaz az elégedett mosoly ült, mint a pletykáló asszonyokén. Ő is szívesen beleszólt volna a társalgásba, de ugyanazok az adatok, megfigyelések álltak rendelkezésére, mint az anyjának, aki minden lehetőséget lekopasztott előle. Néha már kereste a szót, már kinyitotta száját, de amíg habozott, Pogányné gyakorlottan és belső tusakodás nélkül elmondta azt, amit tulajdonképen ő akart mondani. Így Viola szóra formálódó nyelve újra szájpadrólásához lapult, megnyíló szája kesernyésen összehúzódott s csak hallgatott és figyelt. Egyik keze az asztalon pihent, begörbített vékony ujjakkal, mintha a terítőbe kapaszkodna, hogy valahogy el ne téphessék a helyéből. Egészen vékony aranyláncon picit kereszt lógott a nyakába, s minthogy rosszul tartotta magát s ültében előregörnyedt, a kereszt szabadon lengett két fiatal keble között. Senkise törődött vele.

— Én már nem ismerem az ilyes gondokat, — szólt most panaszos fejhangan Emma, egy nagyfejű, nagykeblű, zömök asszonyka, aki gyászszegélyes zsebkendő-

vel törölgette időnként gömbölyű kis orrát. — Mióta az én egyetlen, feledhetetlen, drága jó Gyulus fiam elesett, Isten nyugosztalja szegényt, magam is elmosom azt a kis edényt, kitakarítom azt a két kis szobát. Igaz, hogy estére majd leszakad a hátam és az én drága jó uram (a nagydarab, hasas Rudi volt az a férfisarokban), Isten tartsa meg (alulról megkopogtatta az asztal lapját), elviselhetetlen kezd lenni a szekaturájával, de mit meg nem tesz egy asszony? Én tudom, hogy ő mindig elégedetlen, pedig én igazán nem sajnálok tőle semmit, de ő már ilyen: ma is panaszkodott, hogy a tészta nem elég zsíros, egy életen át fogom hallani tőle, hogy a tészta nem elég zsíros... Ezt már megszoktam, ez így van, sajnós, de való...

— A férfiaknak a hasuk az istenük, édesem, — szólt közbe Irma, egy féllábára bicegő, rizsporos, öregedő lány, — ők csak enni akarnak és... Viola, ne hallgass ide, drágám...

A kövérkés lány a háziasszony füléhez hajolt, valamit sűgött és mindketten fölnevettek.

— Jól mondd, — mondta Pogányné, rövidet nevetett és gyors fejbólogatással megismételte: — jól mondd...

— Sajnos, de való, — hallatszott ismét Emma síránkozása, — igaz, hogy az én feledhetetlen, drága jó Gyulusom más volt, de olyan fiú ezer évben egy van, mint...

— De hol marad ez a Laci? — kérdezte most a háziasszony hirtelen elborulva. — Ez igazán furcsa... Azt mondta, hatra itthon lesz és mindjárt fél kilenc... Hol lehet ez a gyerek?

— Azt nem kötik a nagyfiúk a mamák orrára! — évődött Irma és sárga fogakkal mosolyogva féloldalt

hajtotta fejét, miközben két kis gödröcske vált láthatóvá az arc rizsporában, nyakán pedig megsokasodtak a ráncok.

— Telefonálni kellene a fogorvoshoz . . . — jegyezte meg félénken Viola, a hosszú hallgatástól rekedtes hangon s rettenetes lehetőségek rőtfényű képe cikázott át lelkén. Villamoselgázolás . . . lövöldöző örült . . . földcsuszamlás a Múzeum-köruton . . . Igazában azt gondolta: telefonálni kellene a mentőknek, vagy a rendőrségre, de ezt nem merte kimondani.

— Viola, jobb, ha hallgatsz, — mondta Pogányné a foga között, mert elvileg mindent ostobaságnak ítélt, amit Viola ilyen nehéz helyzetben javasolhatott. Az urához fordult: — Alajos, ez a fiú még mindig nincs itthon!

— Majd megjön, — felelte röviden Alajos, aki heves vitában volt két sógorával s éppen azt bizonygatta a szivarját rágcsáló, kopasz kis Sándor ellenében, aki szerint a háborút elvesztettük, hogy a németek egy hónapon belül Párizsban lesznek. Rudi vállára hajtotta nehéz fejét, s csak annyit szuszogott, hogy akár megnyerjük a háborút, akár elveszítjük, ő már mindenképpen elvesztette egyetlen fiát, s neki minden mindegy. S hogy nem bánná, ha az egész legfelsőbb hadvezetőséget lámpavasra húznák. Pogány Alajos megvakarta arcát a szakálla mellett s szárazon kijelentette, hogy az ilyen defetista beszéd nem méltó magyar emberhez. Erre mindhárman egyszerre kezdtek lármázni, pattogtak, ujjukat emelgették s nagy fehér füstkarikákat fújtak a gyenge világosságban derengő mennyezet felé.

Viola egy darabig az abroszt nézte, amelynek fehérjébe még fehérebb mintákat szőtt a takácsgép s elhalványult barna foltot pöttyentett egy régi kávézás. »Viola, jobb ha hallgatsz«, hallotta belülről tompán az anyja

sziszegését s a szavak végigpörkölték lelkét, mint az ágy eresztékeit a vizsgálódó gyertya lángja. De valami nagy döbbenet elnyomta fájdalmát : »azt nem kötik a nagyfiúk a mamák orrára«, visszhangzott benne Irma édes nyávogása s arca kipirult izalmában. Egyik oldalán a cselédperpatvarokat, másik oldalán a világ és a haza sorsát tárgyalták nők és férfiak egyforma hévvel, — őt pedig feszülésig betöltötte egyetlen emberért való aggodás, aki ismeretlen veszélyek és ismeretlen gyönyörúségek közt jár most valahol; távol az otthontól, távol az ő biztonságos szeretetétől: idegenben.

Pár perc múlva, miközben az asszonyok hangos szóval mai ebédjük emlékeit kérődztek, összetételét elemezték, ízeit vizsgálták, ártényezőit számolgatták, észrevétlenül fölkelt az asztal mellől s szórakozottan az ablakhoz ment. Homlokát rányomta a hideg üvegre s orrahegyn is hűvös érintést érzett. Lenn az utcán sötét volt, csak egy-egy tejes folt derengett itt-ott. A kémlelődő lány háta mögött zsidongó lárma még döbbenetesebbé fokozta az utca fekete csöndjét. A világos szoba picike lyuknak tűnt föl előtte, a sötét utca pedig végtelenbe nyúló veszedelmes sikátornak. Rövidlátó szeme csakhamar megfájdult a merev nézésben, — el kellett fordulnia az ablaktól.

De nyugtalansága egyre nőtt. Nem tudott a lármas rokonok közt maradni. A szivarfüstös szobán át az előszobába sompolygott s keresztbefont karral, nyakát előrenyújtva kémlelt ki az ajtó csillagos tejüvegén át a sötét folyosóra. A folyosó üres volt : valamelyik konyhaajtó előtt magányos vasaló állt, kékeslángú parázssal tele, a parázsra tett kürtő felett vörös szikrák röpködtek. Viola felső fogsora alá húzta alsóját s hangtalanul sírdogált.

Odabenn a vendégek búcsúzkodni kezdtek. A lány hallotta, amint a nénik versenyezve dícsérték az uzsonnát, anyja pedig szerénységtől elvékonyult hangon szabadkozott :

— Ó Istenem, egyszerűbb már nem is lehet...

Ennek mindnyájan ellentmondtak, aztán búcsúcsókok kezdtek cuppogni s a csókok közt röpködtek a nyájasságok :

— Isten veled, édesem... Csókollak, angyalom...

A férfiak is szedelődzködtek, Sándor bácsi füstös hangja kedélyesen harsogott :

— Isten veled, szépasszony...

Pogányné nevetett :

— Régen volt az, amikor én szép voltam...

Most a férfiak mondtak ellent, aztán az ajtó kinyílt, s a vidám férfi- és női hangok ereje megsokszorozódott. Viola hamar megtörölte szeme sarkát a keze-fejével, s mosolygást erőltetve ment a rokonok elé, mint ha éppen a konyhából jött volna.

Laci közvetlenül kapuzárás előtt hagyta el a Mária-utcai házat. Szeme kitágult barnás udvarában, száján mosoly ült, de erről a mosolyról önmaga sem tudott. Könnyűnek érezte lépteit, mintha egy-két miliméterrel a kövek fölött járna, egész testében könnyűség és valami üresség volt, az anyag helyét érzések s közeli emlékek foglalták el.

Milyen sokat élt, tapasztalt és tanult órák alatt! Úgy érezte, hogy évekig kell a semmiben élni egy-egy telített percért. Az első csókok még suták, ügyetlenek, elcsúsztak voltak s aztán egyre színesedtek, gazdagodtak, szépültek, buta kis csókokból értelmes, bölcs

csókok lettek! Az érzékszervei mind okosabbak most, mint ezelőtt. Most tudják, hogy más illata van a kissé rizs poros arcnak, s más a feszülő kebelnek, melynek tejfehérjén kék erek derengenek át, s más a fül tövének, ahol már csiklandó hajszálak érintik csók közben a száját. Tudják, hogy más az érintése a nedves ajaknak, s más a síma, telt karoknak, s más a kemény csípőnek, melyen reszketve kalandoz a tenyér. S tudják, hogy más melege van a lüktető nyaknak, más a langyos hasnak, s más a parázsló ölnök, mely szinte külön életet él odalenn, a titokzatos árnyékban.

A fiú gyenge izgalmat érzett, amint az anyagtalán gondolat átfutotta az emlékké vált testet, melynek valóságához nem sokkal előbb vad kamaszhévvvel, teljes súlyával tapadt. Válla megrándult, s elnevette magát. Tulajdon rekedtes hangja ébresztette föl merengéséből: látta, hogy a sötét utcán van, s ritka köd nedves legyintését érezte.

Mintha az anyja legyintette volna nyakon, konyhai, vizes tenyérrel, takonypóc korában.

— A család! — csapott agyába a gondolat s kinyújtotta lábát, hogy hosszabbat lépjen. — Mit fogok hazudni? A teremtésit! De holnap úgyis megyek ki a . . .

Zöld volt a tapéta az ágy mellett, egészen közelről látta a rányomott aranyvirágot, — most is látta. Kissé hasonlított az ő ebédlőjük akantuszaihoz és mégis más volt. A hasonlóság kellemetlen érzést keltett benne, mintha az akantuszokkal az otthoni levegőből is átáradt volna valami az asszony szobájába. Szinte félt, hogy az ajtón egyszerre belép az anyja, piszkos pongyolában, vagy Viola, szakadt cérnakesztyűjével és a tollsöprűvel. Micsoda sikítózás, ijedelem lenne! De nem,

a minta mégis más volt... ostobaság... hiszen ajtó nincs is, üveggyöngy-függöny választja el a két szobát. Hosszú, színes gyöngyfüzérek lógnak alá, amelyek együttesen valami gólyát vagy kócsagot ábrázolnak sás között, — de akárhol a füzérek közé lehet nyúlni s kettészakítani a vizimadarat. Hallotta az üveggyöngyök zizegését, amint az asszony, mint valami paradicsomba, átment a hálószobába a füzérek közt. Aztán hívta, és dobogó szívvel ő is bedugta kezét a sikos gyöngyök sűrűjébe, hogy utat vágjon magának.

Nedvességet érzett az arcán: köd hullt, talán eső is szemerkélt. A kapuk döngve csapódtak be jobbra-balra; néhol papucsos házmester állt a behajtott kapuszárny előtt s kulcsait zörgetve leskelődött, hogy nem közeledik-e lakó? Az utcasarkon kerékpár csengője berrent rá, s egy meghajló alak suhant el előtte a ködben. Kis kávéház előtt haladt el, a világos ablakokon át látta, amint egy katona cigarettacsutkával a szájában, homlokát ráncolva a billiárd-dákót krétázza. A forgóajtón egy nő lépett ki, nyakában fehér boával, mely olyan volt, mintha lúdtollból lenne. Ránézett Lacira, de a fiú elfordította fejét, mint a jóllakott a kenyérhajtól.

— Holnap korán kelni... Utazni marhavagónban... Esőben, vízben ülni a kavernában... Esetleg meg... Most, mikor van egy jó nőm... Milyen jó teát csinált... Erős, fekete teát... Az otthoni melegvíz ehhez... Krinolinos tea-baba: jó pofa lehetett, aki kitalálta.... Meleget tart a szoknyája alatt... Volt a selyemarcán, a cérnával kivarrott mosolyában valami hasonló az övéhez... Rum, citrom, cukor, tej... Mindene... Honnan? No, most majd ihatom a rumot... Sturm előtt!.. Azt mondják, a koszt gyalázatos... Á, hiszen már úgyse tarthat sokáig... És ha az utolsó

percben kapok golyót a hasamba? ... És miért? Kiért? Eh!

Pár lépést futott, de a köd kaparta a gégéjét s a homloka gyöngén izzadni kezdett. Megállt, köhögött.

— Egy jó kis tüdőgyulladás... Azzal el lehetne feküdni egy darabig itthon... Mindegy!

Az eső most már szaporábban esett, a fiú nyaka közé húzta fejét és tovább sietett. Érezte a rossz bakancs talpán át a kövezet nedvességét s kis sapkája mellett vizes lett a füle. Halkan szitkozódott. Már ott-hon is volt. Fölnézett a fekete ház fekete ablakaira.

— Csak már lefeküdtek volna, — gondolta. — Nem kellene magyarázgatni, hazudni, a szemrehányásokat hallani... A vacsora ott lesz az asztalon, a szobámban... Az asztal vége szalvétával letakarva, kistányéron vajaskenyér, másik kistányéron feltört dió, pohár víz... Langyos vaj, langyos víz... Talán hagytak a babtortából is, amit mama sütött... Bánom is én: holnap úgyis...

De odafenn még nem feküdt le mindenki: az ebédlő világos ablakánál, a két sötét függönyszárny között, vékony árny állott, két tenyerét az ablaküveghez tapasztva, mozdulatlanul, s kibámult a reménytelen őszi éjszakába.

HATODIK FEJEZET.

Imre lázadása

Az ebédlő rézlámpájának öt ága volt, de csak egyiknek a végén égett a gyöngefényű körte, mint egyetlen gyümölcs az elaggott fán. Az egyetlen körte beteges világosságot vetett Pogányék vacsorájára: a fogak közt fogyatkozó fehércsillogású disznózsíros kenyérré s a még érintetlenül álló sápadtzöld almákra.

Ne áltassuk magunkat: némely család életében a reggeli, az ebéd, a vacsora az az erkölcsi kapocs, mely a hivatal, az iskola, a konyha szétszórátásában élő családtagokat szabályosan megújuló időközökben újra és újra egybefűzi. Az étkezés az a hatalmas erő, mely a maga durva testiségével újra és újra össze tudja terelni a testileg együvé tartozó, de szellemben örökösen szétszakadással fenyegető közösséget. Az éhes gyomor ünnepélyes kordulása az a belső hang, mely az egyént arra figyelmezteti, hogy a fajhoz tartozik, — és hogy az életfenntartásnak legbiztosabb helye az az ebédlő, melyet a fajfenntartást szolgáló hálószobától csak egy ajtó választ el.

Ezek az étkezések lehetnek szeretettel naposak, vagy örökös háborúsággal viharfelhősek, — a lényegen ez keveset változtat. A családanya merőkanala, mely

kinyúlik a családtagok tányérja felé, bűvös sugárrendszert teremt, amely alapja az asztalkörüli új matriárchátusnak.

Pogányék eznap vacsorája néma volt. Senkinek sem ízlett az, amit evett, de zugolódni nem lehetett, mert Pogányné már számtalanszor megadta a jelszavá lett választ: »lesz még rosszabbul is.« Most már a férje is hitte ezt: a kóválygó hírek hatása alatt letett arról a reményéről, hogy a németek bevonulnak Párizsba, s azon a napon, amelyen a bolgár szövetséges különbékét kért, csatlakozott a pesszimistákhoz. Viola, aki a boltajtók előtt cselédlányokkal szokott társalogni, arról képzelődött, hogy a harctereken rothadó hullák bacillusok milliárdjaival árasztják el a földgolyót s új, veszedelmes járványok fogják kipusztítani az emberiséget. Imre zavaros feszültségben várt valami bizonytalan káoszt, amely ismeretlen lehetőségeket s forradalmi fölszabadulást tartogat az ő számára is. Egyelőre azonban csak abban nyilvánult forradalma, hogy kirágta a zsíroskenyeret a héjából, s az édeskésen ízetlen almát a családi hagyományok ellenére hámozni kezdte.

Pogány Alajos erre a látványra megtörte a fejlődő csöndet, melyet eddig a rágcsálás halk nesze inkább elmélyített.

— Minek hámozod azt az almát? — szólt oktatólag. — A héja alatt van az ereje.

— A vastartalom, — mondta az anya tudományosan.

— Különben is meg van mosva, — tette hozzá Viola háziasan.

— Nem szeretem a héját, — felelte Imre s meg-rándította vállát.

A vállrándítás ingerelte az apát, aki megsejtette e kicsiny mozdulatban a forradalom titkos háborgását. Egy ideig senki nem szólt semmit: sápadt almák húsa harsogott a fogak alatt. Pogány Alajos szeletekre vagdosta almáját, minden szeletkéből külön kivágta a magházat s előrecsücsörítve száját, kissé kimeredt szemmel betolta rajta a falatot. Csak mikor evvel a foglalatossággal végzett, akkor folytatta Imrével a diskurzust. Sértett, éneklős hangján érzett, hogy a vállrándítás tövist szúrt apai érzékenységébe.

— Remélem, az idén nem hozol mindjárt az első intőkonferenciáról három megrovást, — szólt ellenségesen.

Imre a tányérjába nézett, melyen a lehámozott almahéj gyűrűzött, mint egy alvó zöld kígyó.

— Füttyülök az intőkonferenciára, — felelte tompán s érezte, hogy meleg lesz az arca. — Jövőre úgyis beiratkozok a szini-iskolába.

— Miiii? — kérdezte az apa különös, mélyből magasba húzódó hangon, mint ahogy a tűzoltókocsik szirénája jelzi a vészt.

Az anya összecepta kurtaujju kezét s ijedt, rövid hörrenést hallatott. Viola szája némán megnyílt, két kezét az asztal szélének támasztotta és kipirulva, rövidlátó szemmel előrehajolt.

Pár pillanatig dermedt csönd volt.

— Komédiás akarsz lenni? — lökődtek ki végül Pogány Alajosból a fölháborodott szavak, de a fenyegetőnek szánt hangsúly inkább ijedt volt, mintegy hirtelen megérzése annak, hogy a gyerekek sorsa kicsúszik kezéből s ő semmit se tehet a végzet ellen.

— Gyerekes beszéd! — tért magához Pogányné s combjára csapott. — Vasutas leszel! Örülj, hogy Sán-

dor bácsi bejuttat a vasúthoz! Az nyugdíjas állás. Színész? Még csak az kellene! Bolond beszéd.

— Azért, mert tudsz egy kicsit szavalni, azt hiszed mindjárt, hogy te vagy a Beregi, — szólta Viola is szokatlan hévvel.

— Te csak hallgass, — förmedt rá a fiú lehorgasztott fejjel.

— Éhenkórások közé keveredni, — tüzelt tovább az anya, belepirulva a gondolatba, hogy a nyugdíjas állás álma szertefoszlik, — köszönöm szépen!

— A legvacakabb színész is többet keres, mint akármiféle hivatalnok, — felelte Imre, alkalmazkodva az anyagi gondolkodáshoz és még mindig nem emelte föl fejét a tényerről. Ideges ujjai darabokra szaggatták a barnuló almahéjat.

— Azt csak képzeled! — kiáltotta Pogányné — ismertem én vidéken elég színészt... Éheztek!

— Figyelmeztetek, — mondta most az apa erélyesen, mutatóujjával verdesve az asztal szélét, — hogy amíg az én házamnál vagy, ne is gondolj holmiféle komédiára. Nem azért neveltelek föl nagy költséggel és fáradsággal, hogy züllött ember légy. Van elég reális pálya, nyugdíjas állás, válogathatsz. Különben is ez csak olyan pillanatnyi... olyan szalmaláng. (Ráncos ujjai lángként röpködtek a levegőben, hogy erősítsék szavai hatását.) Te egy tapasztalatlan ifjú vagy, azt hiszed, a színpadon, a kulisszák világában így meg úgy. Nagyon tévedsz! Egyáltalában szüleidet megilleti annyi hála és tisztelet, hogy előbb megkérdezd őket, mi a véleményük a tárgyról? Ami engem illet... Mi az, hogy fütyülök az intőkonferenciára? — tört ki egyszerre hevesen, hangerőre bízván a hatást, mert érezte, hogy ékesszólása nagyon gyenge lábon áll. — Micsoda

beszéd ez? Én nem fütyülök, mert a drága tandíjat én fizetem . . .

— Mit tudja egy ilyen fiú, mi a pénz? — mondta Viola, miközben fölállt, hogy a tényérokat összeszedje.

Imre végre fölemelte szemét: ellenségesen, összehúzott szemöldökkel nézett Violára s rákiáltott:

— Muszáj neked mindenbe belebeszélni?

— Heh! — mondta a lány harciasan, s szüleire nézett, hogy rendreutasítják-e nevetlen öccsét.

De azok a rövid disputa után csüggedten elhallgattak: az anya konyhagőztől vörös szemében könnyek csillogtak. A nagyobbik fiút az államhatalom kényszerítette ki a biztos állásból a harctérre, a mindennapos halálveszedelembé, — a kisebbik maga fordul a szülői álmok ellen s önként készül a bizonytalanságba. Igen, grosse Kinder grosse Sorgen, mondja a német. Itt van Imre, nemrég még édes kölyök, aki mindent ki tudott hizelegni, nyakába csimpaszzkodott apjának-anyjának, kedves csókokat adott, lármázott, komédiázott, egyszóval kisgyerek volt, s mellette a szülők szinte fiatalnak érezték magukat. Most, hogy a legkisebb fiú szopránhangja is férfiassá változott, hogy nemrég még tiszta gyermekarcát nagy fintorogva ő is megberetválja hetenkint egyszer, — ime a szavai is durvábbak lettek. Már akar, már ellenkezik, már lázadozik a szülői hatalom ellen. Ideig-óráig még féken lehet őt tartani az anyagi javak megvonásának fenyegetésével, az övék, mert önző érdekei úgy kívánják, — de ez már nem az a tiszta, gyermeki kapcsolat, amely az előző pillanatban még volt. Vagy eddig sem volt az? Csak a szülők áltatták magukat azzal, hogy gyermekeiket a »szeretet és hála« örök hűbérláncai kötik hozzájuk? Szegény fejedelmek! Annyi kényszer, függés, megaláztatás jobbágyai! Ott ült a

megürült asztal mellett, a sőtartóval szemben Pogány Alajos, kissé meghajtva fejét, melynek vörhenyes tarkójáról lekopott a haj s enyhe melegséget érzett a fülecimpájában. S ott ült a gulyás- és paradicsomfoltos abroszra könyökölve Pogány Alajosné, kisütött hullámmokkal nagy hajában s könnytől hályogos kék szemmel. Arcának húsa megereszkedett kétoldalt és gyöngén remegett. Érezték, hogy megint megfosztotta őket az élet és az idő valamitől, megint szegényebbek és magányosabbak lettek s egy lépéssel közelebb jutottak a halálhoz.

— Ezért neveli őket az ember, — mondta végre elfojtódott, keserű hangon az anya, — olyanok mint az idegenek.

S e kijelentés után nehézkesen fölállt s posztócipőjében becsoszogott a hálósobába, hogy búsulni üljön a süppedt ágyszélére.

Az apa egy darabig várta Imre ellenvetéseit, de minthogy azok elmaradtak, csak sóhajtott s rá se nézve a fiúra, aki vörösen s dacosan rágt a körmét, maga is fölkel a családi asztal mellől. Odaült a pianínóhoz, hogy zenébe öntse szomorúságát s ráütött a sárga billentyűkre. De ujjai már megszokták a fürge valcertempót és egy-két ütem után valami belső ellenkezést érzett, mely nem engedte, hogy tovább játszó. Egy-két pillanatig elpittyedve ült, aztán mintegy rossz hangulatát kergetve, azt mondta: nna... Fölállt, s szomorkás dudolással kiment az előszobába. Hallani lehetett, amint egy koppanással beteszi maga után a klozet ajtaját.

— Látod, — mondta fojtottan Viola, aki közben kivitte az edényeket a konyhába s tragikus mozdulattal a hálósoba s egyben a klozet felé intett. Megrendítette őt a szülők megvert elvonulása, érezte, hogy csak

szavaik erélyesek, de nem bíznak tulajdon erejükben. Szerette volna fölszólítani öccsét, hogy kérjen az öregektől bocsánatot, de tudta, hogy Imre inkább leharapja a nyelvét. S különben is: nem a bocsánatkérésről van szó, hanem arról, hogy Imre rossz útra készül térni. Ő is kezd idegenbe kalandozni: ismeretlen veszedelmek és ismeretlen gyönyörúségek közé. És ennek senkisémm állhat ellent. A fiúk erősek és makacsok: csak féltetni lehet őket, de kormányozni nem.

Viola félretette a sőtartót s tehetetlenül ismételte:

— Látod, milyen vagy . . .

— Te csak ne avatkozz bele mindenbe, — ripakodott rá Imre, örülve, hogy valakire haragudhat. Fölugrott és bedübörgött a fiúszobába, amely most egészen az övé volt.

— Utálatos ez a Viola a nyávogásával — gondolta zsebrevágott kézzel föl s alá járva s magában nyomban utánozta a lány szemrehányó, vékony hangját: látod, milyen vagy . . . Az apját is maga előtt látta, amint mutatóujjával veri az asztal élét s jobb szemöldöke kellemetlenül fölhúzódik a homlokába, miközben beszél: figyelmeztetek, hogy amíg az én házamnál vagy . . . Az én házamnál: itt föl kell emelni a hangot s az én-t nyujtani. . . S aztán keményen, gyorsabb tempóban: ne is gondolj holmiféle komédiára . . .

Megvető, gyors szájrándítással elmosolyodott. Komédia! Szegény öreg: egy szűk fülkében morzsolja le életét, egy hidegtapintású, nehézajtajú Wertheim-kasszával összezárva, amelyet kinyit-becsuk, s kiveszi-beteszi a más pénzét. Mit tudja ő, hogy lehetséges egy más élet is: fény, siker, élmény, pénz! Pénz s amit a pénzért vásárolni lehet: ruha, lakás, utazás, nő. Pogány Imre, a Nemzeti Színház tagja, új szerepében . . . »Lenni, vagy

nem lenni : ez itt a kérdés, — akkor nemesb-e a lélek, ha türi, — balsorsa minden nyügét s nyilait, — vagy ha . . . »

Kivette a tusfoltos asztal fiókjából a borotválkozó tükreét és arca elé tartotta. »Figyelmeztetek, hogy amíg az én házamnál vagy . . . « Nem beszélt hangosan, csak markirozta a szavakat s mulatott saját arcjátékán. Közben megnézte magát előlről, jobbról-balról, fogát vicso- rította, szemét vizsgálta. S újra folytatta a grimaszozást. A kis tükör csillogott a villanykörte sárga fényében.

S már meg is feledkezve mindenről, hangosan dekla- máltá:

. . . Vagy ha kiszáll tenger fájdalma ellen

S fegyvert ragadva véget vet neki?

Meghalni — elszunnyadni — semmi több ;

S egy álom által elvégezni mind

A szó keservét, a test eredendő,

Természetes rázkódtatásait :

Oly cél, minőt óhajthat a kegyes.

Nem lett szomorú e szomorú szavaktól, csak a vers lüktetését, a válogatott szavak pátozát érezte : az emlé- kezetéből előbugyogó sorok gyönyörűséget okoztak neki, végigzuhogtak hátgerincén, mint a langyos zuhany.

A szülők hamarosan lefeküdtek. Viola is megvetette ágyát a díványon s fölhajtvá az asztalkendő helyébe ke- rült plüsterítő sarkát, kezdte kiszedegetni hajából a haj- tūket. Két sovány hajfonat hullt a vállára. Egy keveset motozott, tett-vett még a szobában, aztán aprókat vere- getve a szájára, nagyot ásított, leült a dívány szélére s összekulcsolt kezét térde közé ejtve, lehajtott fővel figyelte egyik ajtó mögül az apja öreges krakogását, a másik ajtó mögül öccse erőszakkal mélyített s öblösített, szavaló kamaszhangját.

HETEDIK FEJEZET.

Viola megkísértése

A hálósobában senki sem volt. A bordóvörös ágysterítő nyershússzínűre kopva símán feszült az ágyak fölé, az apró gombóckák fonnyadtan s megtizedelve csüngtek szegélyén. A szekrényben kopott ruhák lógtak, mint megszott testű akasztottak. A kályha jéghideg volt, s tömve összegyült papírhulladékkal, amit kényelemből odadobtak, mert a kályhát már régóta nem fűtötték.

A fiúk szobája is üres volt. Évek óta semmi sem változott benne, csak a tanrendek helyébe kerültek az idők fordulásának jelei: Laci ágya fölé zord és kedélyes harctéri fölvételek, rövid frontszereplése idejéből, Imre ágya fölé pedig híres színészek és színésznők falhoz rajszögezett fényképei. Azonkívül a könyvespolc antikváriushoz vándorolt iskolakönyveit és piros Verne-regényeit váltották föl a Színházi Élet halomba gyűlt, számárfülessarkú számai, meg egy kopott utazótáska, amely szappanszagot árasztott.

Az ebédlőben fűtöttek. A nagy cserépkályha előtt kis vaskályha állott, melynek csöve befutott a nagy kályha ajtaján: mintha fekete bivalyborjú csüngött volna anyja tőgyén. Szúrós meleg és enyhe záptojásszag terjengett a szobában: a kénes szén melege és bűdössége. A székek

legtöbbjének ülökéje szalmafonat helyett most falappal volt fedve, csak a használatlan nagymamaszék nem lyukadt ki az idők folyamán. A régi szőnyeg végkép széjjelmállott, ki kellett dobni, a padló meztelenül maradt. Reggelenként a bejáró takarítónő futtában végigkefélte, bár nem olyan fényesre, mint valamikor a szeplős Rozika. De ezekben a nehéz években, háború után, forradalom után, vörös terror, fehér terror után jó volt így is.

Viola a sánta Irmával üldögélt a hepehupás, süppedt díványon. Izgatottan figyelt Irmára, aki titokzatosan suttogóra fogta hangját, jóllehet senki nem volt rajtuk kívül a lakásban. Apa az irodában rostokolt, anya Emma néniékhez ment látogatóba, Laci a kávéházban bújta a lapok apróhirdetéseit s leveleket fogalmazott az állás-kínálóknak, Imre a színiiskolában volt szerepgyakorlaton.

— És tudod, — suttogta Irma sebesen — gondoltam, miért ne? Én nem vagyok éppen fiatal, de nem is vagyok öreg és egészen jó karban vagyok és azt mondják, fess vagyok. Válaszoltam, gondoltam, miért ne, »Őszi nap-sugár« jeligére, csekély testi hiba ma már nem számít. Igaz, hogy most a szoknyák rövidebbek, én is fölvarrtam a ruháimat egy ujjnyival, de ez egy olyan jó ortopéd-cipő, a Belvárosból, gondolhatod, mibe került! No és mondom neked, a szigeten találkoztunk, a fedett sétányon, ott ült fehér őszirózsával a padon. Mindjárt láttam, hogy nem mindennapi, csíkos nadrág és fekete kabát volt rajta és ezüstfogantyús botja. Ő is meglátta az én őszirózsámat, bevallom, én zavarban is voltam, kérlek, ez mégis csak nagy elhatározás egy úrinő részéről, fölállt és odajött hozzám. Akkor láttam, hogy kissé biceg, mindjárt éreztem, hogy szimpatizálni fogunk egymással. És aztán minden ment, mint a karikacsapás. Mondom neked, igazán fess

úriember, úgy ötven éves, de ő is jókarban van, kissé őszes angolbajuszt visel és lovag . . .

Lopott pillantást vetett az ajtó felé, mintha azt hinné, hogy valaki hallgatódzik a kulcslyukon, aztán közelebb hajolt Violához :

— Lovag Wierzbicki Leó . . .

— Ne mondd . . . — suttogta Viola izgatottan s zavaros képzetek kavarogtak lelkében, amelyek a lovagi és hercegi rang között kevés különbséget ismertek. Jókarban lévő álomlovag, kis őszes bajusszal . . . bicegő álomherceg, csíkos nadrágban, ötven év körül! Istenem!

Irma Viola arcába nézett s a hatással meg volt elégedve. Aztán táskája után nyúlt, kivett belőle egy kis dobozt, melynek a fedele tükör volt, a tartalma púder s szapora mozdulatokkal újrarizsporozta az orrát. Arcára megelégedett gödröcskék vájódtak.

— No és, — folytatta — aztán bementünk a cukrászdába és nagyon kellemesen eltársalogtunk, láttam, hogy művelt úriemberrel van dolgom. Leó is látta, hogy én négy polgárit végeztem és szeretem a jó regényeket, multkor is olvastam egy jó regényt, várj csak, nem is tudom kitől, szóval jól megértettük egymást. Hogy el ne felejtsem, csokoládét ittunk és kuglófot ettünk, persze sütporral volt készítve. Aztán Leó azt mondta, hogy ő csak a klasszikus zenét szereti és én azt mondtam, hogy én is csak a klasszikus zenéért rajongok, csakis, például Lohengrin, és ez a modern tánczene nem nekem való . . . Ő azt mondta, hogy ezt a modern tánczenét ki nem állhatja, és egy jó könyv a kandalló mellett téli estéken mindennél többet ér . . . És én azt mondtam, hogy különösen ha egy szép kis asszonyka is van a háznál, igaaaz? És ő azt mondta, hogy nem gondol nőszülésre, de egy jó barátnő ugyanannyi, mintha feleség volna . . . És én azt mondtam,

na hallja, miért ne nősülne? Egy ilyen jókarban lévő, fess ember? Aztán elmondta bizalmasan, ezt csak neked mondom, hogy különváltan élő felesége van, akitől nem tud törvényesen elválni... Erre sokáig hallgattunk, megvallom neked, kissé el is kedvetlenedtem, mert ezt nem vártam és egy nő emberrel nem a legkellemesebb... de azt is gondoltam, miért ne, manapság egészen más az emberek felfogása... Hogy el ne felejtsem, jegygyűrű nem volt az ujján, azt mindjárt láttam, le is tagadhatta volna, de ő nem olyan ember... Keményített fehér inge volt és csokornyakkendő... Nagyon nett ember Leó...

A kályha pukkant egyet s undorító kénszag áradt szét a szobában. Irma orra elé emelte orgonailatú zseb-kendőjét, Viola csak a tenyerét, de megjegyzést nem fűztek ehhez a megszokott jelenséghez.

— És aztán? — kérdezte Viola eltikkadt, reszelős hangon, vontatott érdeklődéssel, mint a beteg gyerek, aki bepólyált nyakkal, kissé lázasan mesét hallgat.

— Aztán? — Irma lesütötte szemét. Nyúlós hangon csak ennyit mondott: — Most hát jóban vagyunk... Miért ne?

— Igen — felelte halkán Viola s lehajtotta fejét.

Mindketten sokáig hallgattak. Viola zavart agyából már kihullottak az imént hallott szavak, csak a nyomuk maradt meg, mint korommal írt kriksz-kraksz. Egy pillanatra fölmerült képzeletében Leó, aztán eltűnt s határozatlan, tárgyaltalan, fájdalmas sóvárgás ömlött helyébe. Nem irányult ez a vágyódás semmire és senkire, inkább valami megnevezhetetlen hiányérzés volt. »Úgy szeretnék valami jót enni« mondják néha az asszonyok s elrévedezve találgatják, vajjon mi is lehet az a jó, amire a foguk vásik? S talán nem is enni szeretnének, hiányérzésük megcsalja őket. Így volt most Viola is. Talán lehetetlen lett volna

vágyát bármivel is betölteni, de talán egy csésze haboskávét végtelen boldogsággal árasztotta volna el. Egy kis megkapott öröm néha magában foglalja mindazt, amit megtagad tőlünk a sors. Elrévedve engedte át magát a lány a semminek, s a szívére boruló fájdalom, ha egyedül van, bizonyosan sírva fakasztja. Irma előtt azonban szégyelte magát, az pedig Viola mély hallgatásában önmaga boldogságát élvezte s mint aki gyorsan és könnyen gazdagodott meg, adakozókedvű lett.

Gyengéd, kurta, félig nevető hanggal nézett oldalról Violára, aztán hirtelen hozzáhajolt és megcsókolta.

— Csacsika, — súgta édesen s melegen — nem szabad félni az élettől... Bátornak kell lenni...

Viola kitágult szemmel nézett Irmára s lassan, nyakából induló pirossággal, vérvörös lett.

— Én nem... nem tudok... — dadogta s maga sem tudta, mi az, amit nem tud.

— Mindenki tud — felelte Irma majdnem nyersen s egy csöpp pirosság jelent meg halántéka táján. Sértette a gondolat, hogy valaki ki akarja vonni magát az alól az erkölcsi törvény alól, amelyet ő magáévá tett. Mint ahogy az aggszűzeket sérti, ha az ő törvényüket meri megszegni emberfia.

Viola csüggedten hallgatott.

— Nekem azt ne mondja senki — mondta Irma, felhővel a homlokán. — A nő azért van, hogy szeresse a férfit. Erkölcs? Nevetséges. (Vállat vont.) Azt hiszed, van szűz lány Budapesten? He! És a férjes nők? Mindegyik megcsalja az urát. Vagy legalább a fele. Aki nem, az szeretné. A férfiakra nem is beszélek. Mért ne volna szabad a nőnek is az, ami a férfinak? Ne nem? Nevetséges. Kérlek, ez csak olyan babona. Szerelem nélkül nincs élet...

Viola még mindig hallgatott. Úgy érezte, hogy Irmá-

nak igaza van s egyben megrémült arra a gondolatra, hogy igaza lehet. De ő mit tegyen? Ő nem... ő nem olyan. Szégyenkezett rajta, hogy becsületes.

— Szerelem nélkül nincs élet — ismételte Irma s egyszerre unatkozni kezdett. Ő már mindent elmondott. Apró ásítással előrenyújtotta karját s megnézte csuklóján az órát. Szaporán fölkiáltott: — Hüh! Elkésem a randevút! Leó vár... Isten veled, drágicám, csókollak...

— Maradj még... maradj... — kérlete Viola s megborzadt, hogy egyedül marad fölzaklatott gondolataival. S hogy kénytelen lesz gondolkozni. És ugyanekkor távoli örömet is érzett, mintha nyomasztó álomból bontakozna ki.

De Irma csak üres szónak vette a marasztalást s már a kalapját igazgatva az előszoba felé bicegett. a tükörhöz. Közben búcsúzott, tiszteltetett mindenkit, kerepelt szakadatlanul.

Viola némán állt mellette, egyik kezét a másiknak a hátára tette, s mindkettőt fázósan kebléhez szorította. Vállát fölhúzta. Irma a tükörből látta őt s némi részvéttel és némi kárörömmel állapította meg, hogy csúnya.

— No Isten veled, drágám — fordult utoljára hozzá s mosolyogva, mélyen a szemébe nézett. Aztán gyorsan néhány nedves csókot csattintott az arcára, s rizsporának olcsó illatát a lány orrában hagyva, távozott. Az ajtó keményen becsapódott utána.

László rosszkedvűen jött meg a kávéházból, mint mindig. Undorodott önmagától, undorodott a világtól. Állása nem volt, a szülei nyakán élt s ez sértette önérzetét. A szappangyárba nem vették vissza, amikor megjött a harctérről. »Majd ha a viszonyok kissé megjavulnak, édesapjára való tekintettel«, mondta a kis vörös igazgató.

Aztán szórakozott gondolattal ráemelte piros szemét :
 »De nézze fiatalember, egy kis ügyesség, jó fellépés, a terjesztésben érvényesülhetne...«

Laci nem fogadta el az ajánlatot. Az érvényesülés abból állott volna, hogy reggel megtömik kis táskáját szappannal, s avval házról-házra járva ügynökölnie kell... Nem, így nem kezdi az életet... E helyett mindenféle lármás katonagyűléseken vett részt, ahol a tömeg üvöltésébe beleönthette a maga keserűségét, s várta, hogy az új rendszer csodát tesz. Kapott is néha segélyeket, de a csoda nem következett be. A kommün alatt eleinte még nagyobb volt csodahite, de mivel a vöröshadseregbe nem volt kedve belépni, meghúzta magát otthon s tompa vára-kozással ette a hajdinakását, a kukoricakenyeret és a tök-főzeléket... Utóbb jóformán csak erre a három ételre emlékezett az egész felfordulásból... Aztán jöttek a rendcsinálók, az utcán csattogtak a pofonok, zuhogtak a fütykösök, itt-ott bomba robbant — közben pedig a nagyhangú plakátokkal teleragasztott palotákba és szék-házakba szépen visszatelepedtek a régi hatalmasságok. A népbiztosságokról kivetett zsidó ifjak most krumplival spekuláltak s az ellenforradalom kockázat nélküli hősei ellepték a köz által fizetett apróbb-nagyobb hivatalokat. Laci megpróbált krumplival láncolni, megpróbált hivatalt szerezni — de egyikkel sem volt szerencséje.

Akkor megtört s kezébe vette a szappannal teli kis táskát. Eleinte mindenütt bemutatkozott s elmondta, amire betanították, hogy állás nélküli magánhivatalnok s hogy a műveltség fokmérője a szappanfogyasztás. Legtöbb helyen elutasították. Megalázottan vánszorgott emeletről-emeletre, lába megpuffadt s vékony, feketepelyhes bajusza alatt nem tudott mosolyogni. Néha két emelet között megállt a lépcsőn, megkapaszkodott a korlátba s

lenézett a mélybe. Aztán kihúzta magát s tovább ment. Fiatal volt s tehetetlenségében is őrizte hitét önmagában s várta az ő percét, amely ha némelyekhez eljön, az mindig egyedül a perc érdeme . . . Később arra tanították, hogy erdélyi menekültnek adja ki magát. Ennek rövid ideig volt hatása, különösen, mert Laci olyan dadogva s pirosan adta elő a hazugságot, hogy zavara a szemérmes ember igazságának tűnt föl. De Budapest nem mutatkozott elég művelt városnak, a szappanfogyasztásról ítélve. Laci alig keresett meg egy délelőtt annyit, amennyi cigarettára, délutáni kávéházra, olcsó nőre elég. Csak élt a szülei nyakán. S már itt tartott : az olcsó nőknél

A Múzeum-kerti kaland — hogy megfakult ma már ez az egyetlen élmény, egy élet egyetlen csodája! — a harctéri hónapok alatt gigantikussá nőtt, az üveggyöngyfüggönyös lakás palotává, az asszony majdnem hercegnővé. S mikor Laci visszakerült Pestre s szaladt a Mária-utcai házhoz, szinte meghökkentette a falak kopársága, pergő sárga festése. De azért csak rohant föl a lépcsőkön, s kalapáló szívvel csengetett be az ajtón, s mert a csengő nem szólt, előbb félénken, majd szinte indulatosan verte meg az ajtó üvegét. Odabentről ajtócsikordulás hallatszott, könnyű léptek közeledtek, s az ajtóablak megnyílt. Ő állt ott. Kikészítetlen, sápadt és kissé fonnyadt arccal s a szemében emlékező, csillogó rémülettel.

— Az istenért! — lehellte. — Menjen! Az uram megjött a fogságból . . .

S mikor a fiú csak állt az ajtóban dermedten, szívére fagyott szóval, kínos és könyörgő mosollyal mondta :

— Nagyon kérem, menjen . . . Talán majd egyszer . . . De nem . . . én most már megint feleség vagyok . . . Felejtsen el . . . kérem . . .

Az ajtó megint csikordult belülről, ugyanazzal a zenével s vastag hang kiáltott ki: mi az?

Mire az ablak hirtelen becsapódott az orra előtt s az asszony unott, közönséges hangja hallatszott mögötte: egy ember... valamit árul...

És ő már ment is lefelé a lépcsőn s érezte, hogy a térde megcsuklik a reszkető gyöngeségtől. Alig látott. És többé nem tért vissza.

Szinte kéjes volt az a keserűség, amely napokig, hetekig égett benne. Néha egész testét összehúzta, kicsivé facsarta a fájdalom, ahogy a gyönyör viszont kitágítja és megnöveszti az ember testét. Megcsaltnak, megaláztatnak érezte magát, szeretett volna betörni az asszony lakásába, szeretne volna letépni a gyöngyfüggönyt, hogy színes üvegei eszeveszett csörömpöléssel szanaszét guruljanak, szeretne volna megfogni a nő puha és langyos nyakát, ujja között érezni az erek lüktetését és rúgni, üvölteni, örvöngeni... Éjszaka néha akkorákat kiáltott, hogy Imre vinnyogva fölébredt s bosszúsan lökte szőke, álmos fejét a párnájába.

Később látta egyszer az asszonyt az utcán, véletlenül. Egy nagy, darabos, komornézésű emberrel ment, akinek vatta volt a fülében. A férje lehetett. Laci kezében ott volt a szappanostáska s szégyenkezve, lesütött szemmel somordált odébb. Azt képzelte, hogy a táská vedlett bőrén át is látni lehet halványzöld, rózsaszínű, és fehér szappanait, az arany címkével leragasztott hártypapír-burkolatban. Félt, hogy az emberpár észreveszi zavarát, de az asszony mintha nem látta volna, a férfi pedig nem ismerte, rá se hederített.

Bizonyos, hogy nem látszott túlságosan hódítóknak: ruhája nagyon megvászott, a nadrágját rég nem szántotta vasaló, a cipője oldalt kirepedt s foltozva volt.

Ebben is valami keserű öröme telt, a züllöttség fanyar-édes íze futotta el száraz nyelvét. De a külvárosi kávéházból azért nem maradt el: undorral itta az olcsó, vizes, pótkávés feketét, mert mellé az összebujó, éhes fejek félhalk suttogása, vagy legénykedő hangoskodása járult: a félig nyílt, félig tagadott konspiráció izgalmá, amely olyan, mint az ópiumé, vagy a hasisé: a testi rosszullétben paradicsomi képeket mutat. A kávéházi társaság, amely szorongva ült a porszagú, kopott plüsdívánokon, egy homályos tükör alatt, jelentéktelen emberekből állt: mégis mindegyik megnőtt az együtt-létben. Szavaikra tíz-tizenkét ember helyeselt, nevetett vagy csapkodta az asztalt, — s ez a gyenge visszhang izgatott képzeletükben százezrek visszhangjának tűnt föl. S a tükör, noha bágyadtan, még megkettőzte számukat s a szónok, ha akarta, benne láthatta tulajdon izguló mását. Senki sem volt közöttük, aki erre a látványra elszégyelte vagy elnevette volna magát.

Hogy tulajdonképpen mit akarnak, egyikük sem tudta pontosan, Laci sem. Ő elsősorban a keserű, lázas, fojtó levegőt élvezte, a nagy szalmaáng füstjét, mely mégis fölfelé szállt, letörhetetlen optimizmussal. Volt közöttük olyan, aki félelmetes hírével ijedt kereskedőket zsarolt, más hatalomra került félnagyságoktól aprócska állást erőszakoskodott ki, más beteg idegzetét cipelte naponta a vérszagú hősködések színhelyére, más csak valamely külvárosi utca nőit akarta fokosával és elszánt képével szédíteni. Laci hívő volt: hitt benne, hogy más világnak kell jönnie, noha maga sem tudta, milyen lesz az a más világ, — annyi bizonyos, hogy nem hasonló a mostanihoz, amelynek árnyékában csak dide-regni, szennyében csak utálkozni lehet. De éppen az mutatta hitét, hogy hitt abban, amit nem tudott, ami isme-

retlen volt. Egy csorbaszélű, apró összeadásokkal telefirkált kávéházi márványasztal volt számára az ismeretlen Istennek emelt oltár. Ha egyszer lelkében találkozott volna evvel az Istennel, talán vallásos hívő lett volna belőle. Így az imakönyv helyett a dühös szélső-jobboldali újságok vezércikkeit és a liberális lapok állástkínáló apróhirdetéseit bújta szüntelenül.

Amint ezen az estén hazament, hogy szótlantul, másfelé gondolva magába dobálja a vacsorát, a családot már együtt találta. Anyja hirtelen öregséggel, ősz sávokkal nagy hajában, régi maradékokból ügyesen összetákolt s túldíszített blúzban ült az asztal mellett oldalt fordított székén, s a szokatlan kirándulástól kissé álmosan, de azért élvezettel mesélte el férjének, amit látogatóban látott, hallott, tapasztalt. A férj a kis vas-kályha mellett gubbasztott, meggörnyedt háttal, munkától fáradtan, megöregedve, megfogyva. Ujjait összekulcsolta egykor feszes hasán, mely most is kerek volt, de lottyadt, mint a napsugárban olvadni kezdő hókupac. Csillogó kis szeme szórakozottan járt a felesége blúzáján, amely nem tetszett neki, ízléstelennek találta, s titkon, szinte lelkiismeretfurdalással időzött a nagy, túlnagy kebleken s följebb kúszva megállt az arc gyűrött, táskás bőrén, kiélesedett csontjain.

— Csúnya, — gondolta fanyarul s csaknem ijedten. — Mi történt? Megöregedtünk... Milyen lehetek én?... Az ember észre sem veszi, itt a... tél...

Végigborzongott. Lenézett a cipője orrára s látta, hogy keresztbevetett lábán régóta vasalatlan nadrágja kályhacsőhöz hasonlít és sárga félharisnyája lekonyul a fekete cipőre. Szégyelte magát. Holnap kivasaltatja a nadrágját, új zoknitartót vesz vagy ezentúl hosszú harisnyát fog viselni. Holnap, amikor egy nappal megint

öregebb lesz. Szeretett volna tükörbe nézni, de nem kelhetett föl felesége hosszas elbeszélése közben s talán nem is mert volna most saját arcába tekinteni. Még egyszer végigvizsgálta feleségét, látszólag szavaira figyelve, de valójában egészen máshol járó gondolatokkal. Álmosan, megtörten lehúnyta szemét. Megborzadt attól, amit látott, lehúnyta szemét az élete előtt. Önkéntes vakságba menekült, mint annyiszor, amikor megijesztette valami hirtelen látomás, ami nem-önmaga-irányította életének másíthatatlan része volt.

— Képzeld... — mondta a felesége fölvent szemöldökkel s vígságtalan elbeszélő mosollyal, — semmi sem marad meg benne... Ma legalább nyolcszor-tíz-szer volt széke... Képzelheted, Paula hogy oda van...

Hogy Sándornak ma hány-szor volt széke... Mért újságolja ezt ez az asszony... a felesége...? Olyan érdekes? Izléstelen. Csak beszélni, locsogni. Pogány Alajos szakállas arca egészen összehúzódott, mint egy sírni készülő csecsemőé. A szemét már lehúnyta, de a fülét nem tömheti be.

— Valami bajod van? — kérdezte hirtelen az asszony, fölijedve.

— Á, dehogy, fáradt vagyok, szóval nyolcszor-tíz-szer egy nap... — hebegte a férj, kinyitotta szemét és végigsimította homlokát. És evvel a mozdulattal évekre elkergette magától a lelkétől oly idegen, kéretlenül fölébehulló gondolatokat.

Imre egyszerűen befogta a fülét, míg az anyja beszélt. Egy könyvet olvasott a dráma történetéről, amelynek csavaros mondatai között amúgyis csak ügyelbajjal tudott eligazodni. Neveletlenségét senki sem vette rossz néven: ha már a szénhiány egész télre egy szobába, egy akolba zárta őket, joga volt mindenkinek úgy külö-

níteni el magát, ahogy tudta. Ha Pogány Alajos élete fájdalmas látványai elől lezárhatta szűrős és egyben gyámoltalan kis szemét, s fülét csak azért nem fogta be, mert törzsfői méltóságával nem fért volna össze, Imre, a család külön, furcsa utakon járó gyermeke, nyugodtan megtehetette ezt, úgy tekintették, mintha csak fejét támasztotta volna s hogy tenyere fülére tapad, mert nem akarták, nem vették észre. Így a kikopottszerű kabátujjból előbúvó vékonycsontú kezek csak egy-egy pillanatra emelődtek el a lányos kis fülekről, hogy szórakozottan megvakarják a fiú tarkóját, vagy elhúzódnak fitos orra alatt, amelyet Imre időnkint szipákolva félrefacsart, szájával kísérve a grimaszt. Sokat csavargott az utcán, a sziniiskolában rosszul fűtöttek, hideg szobában aludt: folytonosan náthás volt.

Viola harisnyát stoppolt a divánon. Az anyja kis kosara ott hevert mellette, tömve lyukas harisnyával, mert most már az egész családnak ő foltozott anyja helyett. Szemüvegét fülére akasztotta s előregörnyedve szakértően igazgatta a stoppolófára feszített harisnyát tüje alá. Közben félfüllel az anyjára hallgatott, mert egyhangú, elzárkózott életében szenzációként érdekelték a külvilág legkisebb hírei is: egy más utca más szobájának eseményei mintha távoli világrészből értek volna hozzá. De nem tudott egész lélekkel figyelni, a mai délután fölzaklatta s Irma szavai vissza-visszatértek emlékezetébe, még a nyúlós hanghordozás is, amely kanálból pergő mézre emlékeztetett. Miért ne? — kérdezte magában Irma szavajárásával s az ő dallamosan csurgó hangján. S képzeletben látta magát, amint a várakozás boldog félmosolyával végigsétál a szigeti fedett sétányon, vagy megáll az elején, a fátyolos menyasszonyi fényképeket nézegetni a fényképész-kirakatban, s a kezében

tartott fehér őszirózsa finoman borzolódik a szélben. S várja, hogy megálljon mellette az a valaki, aki az őszirózsás találkozót kérte... ötös villamoson megcsodált azon bájos, fiatal hölgyet... hogy megálljon a háta mögött, hogy vállában s egész testében érezze fájó közelségét... Aztán a cukrászdában ülnek, s az a valaki elmondja élete történetét, hogy csalódott az úgynevezett modern lányokban, akiknek csak a flört, a flanc kell... s hogy csak a lelki finomság fontos... s hogy nincs szüzlány Budapesten s a férjes nők... Fújj nem, ezt nem... Irma mindent túloz... De akármit is mond, ő lesüti szemét a tányérjára, amelyen két buggyanásig töltött krémes sárgállik s illatozik a porcukor himpora alatt, — nem néz föl, mert ha fölnézne... senkit se látna... s mindez úgysis csak képzelődés... Ugyan, ki is csodálná őt meg? A szeneslegény? A fűszeresegéd? A tejesfiú? S ki adna neki találkát? Senki, senki, senki!

Fölsóhajtott s a megfoltozott harisnyát lerángatta a stoppolófárról.

— Jó órában legyen mondva, neked soha sincs bajod a gyomroddal, Alajos, — hallotta anyja hangját, aki most vont a le hosszas elbeszélése tanulságát, párhuzamot vonva Sándor és Alajos emésztése között. Az ő számára a világ minden dolgának az volt a veleje, hogy milyen viszonylatban áll a családdal, a férjével, önmagával, a gyermekeivel. Ha egy vonat kisiklott Franciaországban, így szólt: jó, hogy mi nem ültünk rajta. Ha valaki megnyerte a főnyereményt: nekünk nincs szerencsénk. Ha nagyobb szabású utcai botránnyról adtak hírt a lapok, aggodalmasan sóhajtott: Laci is mindig politizál... Ha valami színész szerződészegési pöréről: bár csak már Imréről olvashatnám...

Laci tehát így, együtt találta a családot, mikor

mogorván, hidegtől piros füllel, kicsit hajlott járással belépett a szobába. Köszönést mormolt, a kezében tartott ujságot odahajította a divánra, s megállt a sarokban, hogy ujjait megmelengesse a vaskályha fölött.

— Van valami? — kérdezte az apja, fölnézve rá.

— Á! — felelte a fiú bosszúsan. Állásról volt szó, amiért napról-napra új harcot indított.

— Hajaj! — sóhajtott az anya s örökre lemondóan legyintett.

Laci türelmetlenül megrándult: szemrehányást érzett ebben a sóhajban és legyintésben.

— Egypár zsidó bankárt fölrobbantani: majd lenne mindjárt állás... — mondta homályos gyűlölettel.

— Ostobaság... — mondta az apja liberálisan.

Laci gúnyosan elmosolyodott kis bajusza alatt s vállat vont.

— Maguknak még jutott a nagy lakomából egy-egy morzsa, egy-egy lerágott csont... mi, fiatalok éhen döglünk a tulajdon hazánkban... A tejjel-mézzel folyó Kánaánban...

— A háború... — mondta az apa bizonytalanul. — Az az oka mindennek.

— Azt is szabadkőműves zsidók csinálták.

— Mesebeszéd... — mérgelődött az apa, akit bántottak és nyugtalanítottak az új jelszavak. A háború kitörése óta minden félesztendőben új frázisok születtek és haltak meg s aki hitt bennük, mindig rosszul járt.

Lacit ingerelte a kurta leintés és tudta, hogy apja csak azért fölényeskedik, mert komolyan nem tudná megindokolni az álláspontját. Arra, hogy az ő érvei is gyenge lábon állók s megbízhatatlan forrásból merítettek, természetesen nem gondolt. De nem is szeretett vitatkozni az apjával, ő épp úgy nem tűrte az ellent-

mondást, mint az öregúr, s alapjában fájt neki az az ellenséges indulat, amely pár szónyi vita után már ott vibrált közöttük. Erővel kellett lenyelnie szenvedélye kitörését, durva, vagdalkozó szavait s csak feje lett vérpiros az izgalomtól, nyakától homlokáig.

— Maguk már nem valók a mai világba, — mondta tapintatlanul s ezzel a válasszal akarata ellen sikerült végig sértenie az apját.

— Mi? — fortyant föl Pogány Alajos és maga is vérvörös lett. — Hogy haljunk meg? Hogy haljak meg? En már nem kellek a világon, csak te? csak ti? He! Ingyenélők!

Laci keze ökölbeszorult: bögni, ordítani, ütni szeretett volna. De kit üssön meg: az apját? Tehetetlen haragjában csak egy szörnyű, félig síró, félig nyerítő hangot hallatott s berohant hideg szobájába, bevágva maga mögött az ajtót. Egy darab vakolat porozva potytyant le az ajtó fölü.

— De fiam! — lehelte mély, fakó hangon Pogányné és sápadtan csapta össze a kezét.

Imre kábán nézett föl a könyvből s idétlenül, féloldalt felvont ajakkal vigyorogni kezdett.

Viola csak ült dermedten a divánon s kezében remgett az oórán, sarkán széttaposott, lyukas harisnya, mint egy beteg, megtiport lélek.

Vacsora után kitárták az ebédlővel szomszédos két szoba ajtaját, hogy a meleg legalább a lefekvés idejére átáradjon oda is, — de csak azt érték el, hogy mind a három szobában egyszerre dermesztő hideg lett. A családtagok vacogva bújtak a jeges ágynemű közé és jó ideig

eltartott, míg testük melegével a barátságtalan ágyat valamennyire átfűtötték.

Viola is hozzálátott, hogy megvesse a divánon ágyát. A diván sarkában ujságot talált: ugyanazt, amelyet Laci lökött oda hazajövet. Összerakosgatta a szétzilált ujságot s majdnem öntudatlanul megnézte a leghátsó oldalt, ahol az apróhirdetések között a Levezés és Házasság rovat foglal helyet. Miért ne? kísértett fülében a nyafka hang s valami csöndes hidegség ereszkedett szívére, mint a tilos úton járóknak, miközben az első hirdetést elolvasta.

Hajléktalan sportifjúka
megismerkedne csinos
úrhölgyel, kinek szív-
szobája kiadó. Választ
»Albérlet« jeligére.

Kicsit gondolkodnia kellett a körmönfont szövegen. Megpróbálta elképzelni, milyen lehet az a »hajléktalan sportifjúka«, aki ezeket a sorokat nyilván hosszú tollszárrágás után megfogalmazta. Boxbajnok? Ahhoz túlságosan filigrán a sportifjúka megjelölés. Evezős? Az ilyenkor télen inkább színházi partnert keres »Kiki magáért fizet« jeligére. Kerékpáros? Futballista? ... Nem talált semmi vonzót a hirdetésben s leeresztette a lapot. Nem, ő nem mer ... ő nem tud ... Irtózatos kép csapott elé: Irma a sánta lovaggal egy ágyban ... s halotta a lány vinyogását ... Hirtelen nagy sebbel-lobbal ágyazni kezdett: hamar lefeküdni, elaludni, elfelejteni Irmát, a lovagot, a sportifjúkát ... el az egész szennyes világot ...

— Viola, még nem feküdtél le? — hallatszott a

másik szobából anyja álmos, szuszogó hangja, miközben reccsent-roppant az ágy forduló teste alatt.

— De igen, mindjárt . . . — felelte a lány reszketve s érezte, hogy arca forró lesz a hidegben. Az újságot hirtelen a diván alá lökte, s két kézzel hátranyúlt, hogy blúza kapcsait szétpattintsa.

Mielőtt hálóinget vett volna, eloltotta a villanyt, a sötétben elvégezte az ingváltást s vacogó foggal az ágyba bújt. Úgy érezte, hogy a takaró testéhez simuló idegen test, de a hideg nem engedte, hogy a paplant ellökje magától. Megpaskolta vánkosát s rátette fejét: s most a vánkos is nagy, határozatlan, emberi arc lett, amely jegesen simul az övéhez. Viola riadtan fölült, holott vállát vagdosta a hideg s imádkozni próbált. De nem tudott: agyában perverznek ható szavak ugráltak: sportifjúka . . . sportifjúka . . . ismételte miatyánk helyett s hol ördögien gúnyos, hol mézesen nyájas hangon: szívszobája kiadó . . . Sírni szeretett volna nyomorúságában. Aztán az utcáról egy késői konflis tompa zörgését hallotta föl, s míg a kerekek távolodó neszére figyelt, lassan éles, fájó kábulat ereszkedett az agyára. Hirtelen mintha egy kicsiny ablakon keresztül meglátta volna a sportifját, szétfolyó arccal, de az ablak vörösfekete függönyei nyomban összecsaptak s Viola néhány pillanat múlva elaludt.

NYOLCADIK FEJEZET.

Levelezés

Az újság ott töltötte az éjszakát a diván alatt, a vak sötétben, egy nemrég elgurult cipógomb s a molyhos csomócskákba gyűlt por kietlen társaságában. Néha megreccsent fölötte a diván, amint a lány föl-fölriadva zavaros álmából új elhelyezkedést keresett, néha csak az a száraz reszelésszerű halk nesz hallatszott, ami abból ered, hogy valaki álomittasan a térdét vakarja. S az éj egyéb neszei csak növelték a csöndet: egy-egy mélyebb lélekzés, szipogás, köhécseles, egy-egy bútor hirtelen roppanása, — s az állóóra ki-kihagyó s mégis elállíthatatlan, egyforma ketyegése.

Másnap, míg Pogányné fekete sállal a fején, kezében a főzelék- és halszagú bevásárló-táskával a piacon járt, Viola előkotorta az újságot rejtekéből és seprőjét az ablakkilincsnek támasztva, izgatottan kezdte böngészni az őt érdeklő apróhirdetéseket. A sportifjú felhívását elkerülte szemével, mint olyan ismerőst, akit röstelni kell, vagy akihez szégyenletes emlék fűződik. A házassági rovat fehérebb tájaira vonult tekintete, s minthogy siettében nem tette föl a szemüvegét, olyan közel hajolt az újságlaphoz, hogy érezte a holt betűket megelevenítő festékszagot.

Először egy 32 éves, önálló mészáros- és hentesmester hirdetését olvasta, aki jobb nővel óhajt megismerkedni házasság céljából. Az »ipar emelésére« némi hozomány szükséges, — elég ok, hogy Viola sóhajtva továbbhaladjon. Előkelő nagykereskedő és farmtulajdonos külföldi magányában 22—30 éves hölgyek ismeret-ségét keresi. Diszkréció fenntartva, csak komoly és fényképes ajánlatokra válaszol. Cím: J. K. Quezaltenango, Guatemala. Ez nagyon is exotikusan hangzott, ki tudja, mi rejlik mögötte? Fess mérnök 155 cm magas, szőkehajú, zongorázni tudó, 22-nél nem idősebb, ág. ev. haza-don levelét kéri házasság céljából »Pedáns« jeligére. Rokkant tiszt kifejezetten úrinő ismeretségét keresi, házasság *lehetséges*. Szerény jövedelemmel bíró, 28 éves csinos fiú, magánhivatalnok, párját keresi. Kedves leányka komoly válaszát »Az élet célja 93468« jeligére.

Viola fagyos újjai között megrezzent az ujság. Még-egyszer elolvasta a hirdetést. A betűk megnöttek, a kövér betűvel szedett »szerény« kezdőszó szinte kilépett a pa-piros síkjából s dülöngve reszketett az ujságlap felett. A néhány soros kis kocka szétömlött az egész oldalon, kinyomva helyéből élettársat vagy sétapartner kereső, féregmentes szobát, vagy közműves telket kínáló, zálog-cédulákat legjobb áron vevő és csecsemőmérleget jutá-nyosan eladó társait. Szerény jövedelemmel... két szoba, valahol kijjebb... háló- és ebédlőbútor rész-letre... az ebédlőkredencben egyelőre hatszemélyes kész-let... néhány sajátkezűleg készített divánpárna a divat-lap mintái nyomán: fehér hímzett kutya fekete bár-sonyon... villannyal spórolni... ebéd: spenót tükör-tojással, diósmetélt... kezében férfi-ing, melyre gom-bot varr, idegen mintájú harisnya, melyet most kell először megstoppolni... Viola egészen elgyengült e kép-

zelt fehérneműdarabok hatása alatt, holott a 28 éves csinos fiú még meg sem jelent képzeletében... Milyen lehet? Szőke, barna, alacsony, magas? Olyan, mint az Imre ágya fölé rajzszögezett levelezőlap: a híres filmszínész? Nem, az túlságosan is... Viola riadtan igyekezett a szép arcot elrontani, leegyszerűsíteni, igényteleníteni, — magához valóvá gyúrni... A levelezőlap-szépség egyszerű iroda-arc lett. De a színész homlokába hulló fürt, a füle mellett kacéran megeresztett kotlett azért megmaradt, — s a képzelt arcon, mint kínos fényképész-tréfa, az édesbe keserűt keverve vonult át egy ismerős arc, Laci komor arca...

Az előszoba ajtaján zörgettek. Az ujság a diván alá repült s a lány dobogó szívvel, előredőlő testtel, megzavarodva rohant ki. Azt hitte, anyja jött meg a piacról. De csak a villanyórát jöttek leolvasni. Sovány, közep-termetű, rosszul öltözött fiatalember volt a leolvasó. Futva Viola arcába nézett, aztán érdeklődés nélkül a villanyórához fordult. A ceruzáját megnyalta, mielőtt írni kezdte volna a számokat és sűrűn pislogott. Viola ott állt mellette. Ő is megnézte a fiatalembert egy szemvillanással, aztán nyomban lesütötte szemét. Kotlettje volt és egy barna hajfürt lógott ki vadászkalapja alól, melyet belépésekor megemelt, de a hideg előszobában a fején hagyott. S már köszönt sietős mormolással és ment is. Az egész látogatás olyan rövid ideig tartott, hogy Viola egy perc múlva nem emlékezett másra a sovány arcból, mint a kotlettre, a hajfürtre s a hidegtől piros kis fülekre. S ennyivel ballagott vissza az ebédlőbe, dologtalanul leült a divánra s lógó fejjel elábrándozott. Egykét új benyomás-töredék volt a fejében s csüggedt vágyakozás a szívében, de úgy érezte, hogy feje s szíve tele van, nehéz, s az iszonyú súly végigdöntötte a divánon.

Nehezen lélekzett s érezte, hogy tenyere, melyre arcát fektette, megnedvesedik könnyeitől.

A könnyek hamar kihültek szeme alján s egy gondolat mintha vállon rántotta volna. Föül, azért is, hogy szemét öklével végigtörölje, s azért is, hogy gondolatát világossá tegye. Aztán szokatlan, önmaga számára is ijesztő energiával fölállt, futtában kinézett az ablakon, majd ruganyos léptekkel kisietett az előszobába, hogy nem áll-e már az ajtó előtt anyja, s rohant vissza az ebédlőbe, térdrebukva s arcát félig a földre fektetve újból kikotorta az ujságot a diván alól s lerázta róla a por-molyhokat. Aztán a pohárszék egyik fiókjából, melyben apróbb holmiját tartotta, ideges kurkászással előkereste majdnem használatlan levélpapír-tömbjét, a fiúk szobájából behozta a tintát és a rosszulfogó tollat, s az ujságba pislantva minden betű és minden szám leírásánál, reszkető lassúsággal megcímezte a borítékot: »Az élet célja 93468«.

Ennyit írván, kimerülten letette a tollat. Egy-két pillanatig gondolkodni próbált, majd megint az ablakhoz futott, s megint kirohant az előszobába, s megint loholva tért vissza. Ebben a riadt futkosásban, — mely eltévedt állatéhoz hasonlított, aki gazdáját szaglászva fut egy kis darabot, megtorpan, s visszafordul, s ismét fut, s ismét megtorpan, s ismét másfele fordul, — volt valami tébolyult, valami megszállott. Viola is érezte, hogy ő most nem ő, hogy tehetetlen azzal szemben, amit tesz, mintha lejtőn gurulna lefelé, gondolattalan rémületben, álomban.

Annyira hatalma alatt állt az akaratántúli akaratnak, hogy azt hitte, a szavak is készen folynak majd ki tollából, amelyeket le kell írnia. Sebten s ügyetlenül bemártotta tehát a tollat, de csak tartotta a papiros fölött

gondolat nélkül, s a tinta rászáradt a tollhegyre. Akkor újra bemártotta s nagy szemmel, homlokát ráncolva, magas, hegyes, jobbradülő betűket vetve ezt írta:

»Az a leány, akit Ön keres, talán én vagyok. Hozományom csupán meleg szív és tiszta előélet. Ha Ön nem szépséget és vagyont kíván, hanem barátságos otthont, írja meg, találkozás hol és mikor lehetséges rokonom, Beck Irma, VIII., József-utca 88, III. 2. címre, aki levelét továbbítja. Üdvözlí: Házas leány. (Nem modern.)«.

Elolvasta a levelet s úgy gondolta, hogy körülbelül jó; anélkül, hogy elárulna magáról bármit is, mégis benne van az, aminek nyomán képet lehet az ő egyéniségéről alkotni. Hamar leragasztotta a borítékot, de nyomban meg is bánta, mert ebben a percben riadt vágyat érzett, hogy újból elolvassa levelét. Egyszeriben elfelejtette legfontosabb szavait, s elvesztette ítéletét az egész alkotásról. Viszont ha föltépi a borítékot, újat kell címezni, s már így is kiszárította torkát az izgalom, s ujjai elgémberedtek a hidegben. De mégis: vajjon elég melegen írt-e? nem hangzik-e üzletszerűen a levél? nem árult-e el olyasmit, amiről akárki könnyen ráismerhet? nem felejtett-e ki valami fontosat, talán épp a legfontosabbat, azt, ami megfogná az idegen lelket? Már föl is emelte a lezárt levelet, hogy föltépje, amikor az előszobaajtón erős zörgetés hallatszott. A levelet erre bedobta fiókjába, s dobogó szívvel szaladt ki. Még mindig nem az anyja volt: a szomszéd cselédlány kérte a pincekulcsot, amelyet elfelejtettek visszaadni a házmesternek.

De Violának most már nem volt bátorsága tovább kísértetni a sorsot: anyja minden pillanatban megjöhett, a takarítással alaposan elmaradt, s még be sem gyújtott a kis vaskályhába. Gyufát hozott a konyhából, az újság lapjait szétszedte, s az apróhirdetések oldalát

fidibusszá csavarva, meggyújtotta. Az égő újságlapot bedobta a kályha száján s letérdelve aprófát rakott fölébe. A fa csakhamar pattogni kezdett, tüzet fogott, a papiros pedig finom korommá kunkorodva elfeketedett, aztán megszürkült és hamuvá, semmivé hullott.

Délután mindenkép el kellett jutnia Irmáékhoz. Ez a szándéka nemcsak hogy nehézségbe nem ütközött, de Pogányné még inkább buzdította Violát:

— No szép, hogy egyszer már eszedbe jut megnézni szegény Fruzsina nénit... Mondd meg neki, hogy sokszor csókoltatom és azt se tudom, hol áll a fejem a dologtól, különben már régen meglátogattam volna... De ami késik, nem múlik... Szegény Fruzsina néni, igazán már senki se néz feléje...

Szegény Fruzsina néni Irma nagymamája volt, aki az irodában dolgozó lány háztartását tartotta rendben, vagyis főzött, takarított, mosogatott, varrt, piacra járt és cipőt fényesített. Ennek ellenére panaszos szó sohasem hagyta el ajkát: bámulta Irmát, aki pénzt hoz a házhoz, mint egy férfi s különös titoknak tartotta, hogy ez a gyermekleány, — az ő szemében még mindig az volt, — egyáltalában hogyan tudja megállani helyét az ijesztően zavaros, veszedelmekkel teli világban. Ha Irma ideges volt és rosszul bánt vele, meglepetten és zavarodottan motyogott magában s képzeletben talán apró büntetéseket is szabott a neveletlen kislányra, de hangosan szólni nem mert. Kofákkal és kereskedőkkel szemben viszont tudott harcias is lenni. Szívesen elbeszélgett minden rendű emberrel s beszélgetései könnyen fordultak Irma elhalt szüleire, mint ahogy a könyv magától nyílik mindig arra a lapra, ahol a sokszor olvasott

sorok állnak. Azokat is egészen fiataloknak képzelte, s csodálkozott bátorságukon, hogy máris el tudtak utazni abba az országba, ahova ő évről-évre halogatta az indulást.

Violának óvatosan nyitott ajtót, először csak egy kis résen át vizsgálva a lányt, s kétszer is megkérdezte, hogy kit keres. Viola zavart mosollyal s egy csöpp oktalan sértődéssel mondta meg a nevét, mire Fruzsina néni szélesre tárta az ajtót, hátralépett, összecsapta vékony kezét, s egy orrán át kigördülő könnyecseppel csak ingatta a fejét s nem győzött csodálkozni, hogy megnőtt és mennyire megváltozott Viola.

A lány megcsókolta a hideg, eres-csontos kezét, s a totyogó néni nyomában maga is csoszogva indult befelé a lámpafényes szobába. Az egész lakást kellemes almaillat töltötte be, mert az előszobában is, a két szobában is mindenütt zömök régi szekrények álltak, s peremük tele volt rakva sárga almával. Hátrább fehérsapkás befőttes- és paradicsomos-üvegek húzódtak meg a szekrény tetején; egy-egy nagy uborkás-üveg, a beszorított fél torma fehér csíkjával, pöffeszkedve emelkedett ki a sorból.

— No nézd csak . . . no nézd csak . . . — motyogta egyre a néni, s mikor végre a székéhez ért s fekete csipkehálóba kötött kis kontya helyett nagy rózsaszín orrát, előreugró fehérszőrös állát s apadt feketéjű, zavaros-kék szemét fordította a vendég felé, azt kérdezte: — Hát az anyád? . . . az anyád mit csinál?

— Azt üzeni a néninek, hogy sokszor csókoltatja Fruzsina nénit, és annyi a dolga, hogy azt se tudja, hol áll a feje, különben már rég eljött volna, — hadarta Viola az üzenetet.

— Azért mégiscsak eljöhetett volna, — mondta a néni egy kis gondolkodás után, — attól a sok dologtól . . .

— Ami késik, nem múlik . . . — felelte Viola élénken.

— No csak el ne késsen... — mondta szegény Fruzsina néni mélyértelműen s kezefejét szeméaljához nyomta, amely azonban száraz volt. Aztán másra gondolt: — És hogy kienged téged egyedül az utcára! Az a sok autó, az a sok villamos...

Viola szája megrándult: nevetni szeretett volna szegény Fruzsina néni együgyűségén, de a szánalom nem engedte. Nem felelt, csak egy kis legyintést tett ölében nyugvó kezével, amit a néni nem is láthatott.

— Az én kis Irmám is, — folytatta a néni, — csak jön-megy, jár-keel ebben a nagy városban. Mindíg attól félek, hogy egyszer csak valami baj történik... Isten ments, gondolni is rossz rá...

— Irma... hol van? — kérdezte Viola megbicsakló s egyszerre elrekedt hangon. Erre a kérdésre formálta száját, mióta belépett, mert hiszen Irmával közölnie kellett, hogy ne legyen meglepve, ha levél érkezik... Levél a levélre, amelyet elakadó, jéghideggé dermedt szívvel s futó kézzel, félrefordult tekintettel dobott be idejövet az ujság kiadóhivatalának erre a célra szolgáló szekrényébe. Amint a kiadóhivatalból az imént kilépett az utcára, valami szörnyű súly zuhant le lelkéről, a bűnös megkönnyebbülését érezte a régóta tervezett s vágyott bűn elkövetése után. Másrészt máris kezdett gyűlni benne az új gond, az új teher: a várakozás, a bizonytalanság gondja-terhe. Megrettent a gondolatra, hogy hiába jött, nem tud találkozni Irmával.

— Irma elment lelkem, most délután is abba a hivatalba jár... Nem is tudom, mikor jön meg, néha már a kaput is becsukják, mire hazakerül... Csak megdolgoztatják az ilyen gyermeket is a hatalmasok... De nem is tudnak nélküle meglenni, ő csinál ott mindent az okos fejével, az én kis Irmám... Szegény kislányom,

bizony, ha az én édes jó fíjam, meg az én édes jó lányom élne, nem ilyen világ volna...

A vejét nevezte fiának. Viola nyomban tudta, hogy Irma hazudott a nagymamának, s nem a hivatalba jár délutánonkint, hanem a lovaggal sétál. Így gondolta szemérmesen: a lovaggal sétál, de azért vérpiros lett. Fruzsina néni is észrevette Viola színeváltozását, de lelke nagy ártatlanságában nem fogott gyanút.

— Meleged van, fiam? — kérdezte. — Látod, én fázom.

Összedörzsölte barnafoltos, száraz kezét s a pergamen-szerű bőr hersegett, mint a lassan gyűrt selyempapiros.

— Igen, egyszerre olyan melegem lett... — dadogta Viola s mélyet lélegzett. Egy percig nem mert az öregasszonyra nézni, hanem hunyorogva a petroleum-lámpából alakított villanylámpa felé fordult. Zsinórral a lámpára akasztva egy meztelen arany porcellán-angyal lebegett a levegőben, egyik lábából le volt törve egy darab. Viola borzadva sütötte ölébe szemét.

— Adok egy kis kompótot, lelkem, — mondta a néni s szaporán fölállt, az egyik szekrényhez tipegett, üvegtányérkát, kanalat vett elő. — Mit szeretsz? Barackot, körtét, cseresznyét?

— Dehogy, ne tessék fáradni... — szerénykedett Viola s közben fölnézett a kívánatos befőttes-üvegekre.

— Eredj már... van itt elég... Én magam főztem be mind... Gyere csak, te jobban eléred, vedd le azt az üveget ott szérül...

Viola odament, összehúzott szemmel fölnézett s levette az üveget. Merev karral nyujtotta át a néninek, mint akinek az üveghez semmi köze s egyáltalában nem is érdekli, de szájában összefutott a nyál az üveg falához nyomódó síma barackok láttára.

— Eh... — mondta a néni bosszús sürgetéssel a legfelső baracknak, amely a kibontott üvegből nem akart mindjárt a tányérba dőlni, — gyere már ki, te...

A barack cuppanva kicsúszott s illatos arany lé dőlt nyomában, s újabb barackszeletek. A néni tele-töltötte a tányérkát, aztán egyenesre fordította az üveget s a külső falán végigcsorgó sűrű levet alulról fölfelé hú-zott ujjával letörölte s ujját lenyalta.

— Fruzsina néninek nem tetszik enni? — kérdezte Viola, az egyetlen tányérra meredve.

— Nem, lelkem, én nem... Csak reggel eszem be-főttet, a székem végett... De te csak láss hozzá... Van itt elég... Ne kínáld magad...

Viola kezdetben feszesen, nehezen mozduló kézzel-szájjal látott hozzá, aztán belejött az evésbe s gyönyörű-séggel forgatta nyelvén a langyos-síma gyümölcsöt. Csípős-édes frissesség, illatos jóíz töltötte be száját, a sűrű lé édes marással ömlött le torkán s szomjassá tette. Náluk, otthon, alig tettek el befőttet, inkább csak szilva-lekvárt nagy, zöld bödönben s némi barackízt. Most ritka és különös gyönyörűséget érzett, s a jó melegben, az almaillatban csak evett előrehajtott fővel és csillogó szemmel.

A néni maga is gyönyörűséggel nézte őt, a nők sírig-tartó etető-szenvedélyével, akiket a szoptatás, a vendég-traktálás s az életüket konyhailatú gőzökkel átlengő örökös sütés-főzés ugyanazzal a tápláló örömmel tölt el. És sárga hamisfogait csattogtatva, cincogó hangon, hosszú elbeszélésekkel szórakoztatta Violát evés közben, régi idők bő barackszüreteit, s nagy paradicsombefőzé-seit emlegetve, amikor kádnagyságú hatalmas fazékban rotyogott s pöfögött a vörös lé s a méteres fakanál olyan volt, mintha gőzölgő vérbe mártották volna.

Viola figyelte egy darabig az öregasszony locsogását, de gondolatai akarata ellen megszőktek a konyhai témák elől s elcsavarogtak Irmához és a lovaghoz. S ismét látta őket kéjesen duzzadó párnák között, tikkadt félhomályban, s látomása egyre világosabb és részletesebb lett. Szájában keserű lett az édes és a jó ízek egyszerre elfanyarodtak.

— Barackbefőtt... — gondolta mintegy álomból riadva s megcsukló gégével nyelte le a nyelvén lévő falatot. Ah, az ő hitvány, gyermekes gyönyörűségei! Barackbefőtt! Fujj! Mások élnek! Mások szeretnek! Mások ismerik az igazi gyönyört! Leejtette a kanalat, amely csörrenve koppant a tányérhoz, aztán elpirult s ingerült mozdulattal eltolta magától a tányért.

Az öregasszony megfogta pápaszeme kampóit s ijedt kíváncsisággal nézett a lányra :

— No... csak nincs valami bajod?

Viola remegő szájjal felelte :

— Nem, semmi... Nem tudom...

— Olyan furcsa vagy, mintha szerelmes lennél, — mondta a néni és halkán, döcögve nevetett.

Viola lecsüggesztette fejét s összekulcsolt kezét ölébe ejtette.

A néni egészen közel nyomult hozzá székével, hegyes, bő ruhába bujtatott térde csaknem a lány térdéhez ért.

— No... — suttogta s hideg kezét a lányéra tette. — Mondd meg szépen a néninek...

Viola némán, igenlően bólintott.

— No nézd csak! És kicsoda-micsoda?

— Magánhivatalnok... — lehelte a lány a zengéstelen szót.

— Fiatal?

— Huszonnyolc éves...

— Ejha! — Fruzsina néni szája kifliszerű mosolyra vonódott. — Aztán szép legény-e?

Viola maga is mosolygott szivárgó könnyei közt s félrefordított fejjel felelte:

— Csinos. . .

Az idő lassú vergődéssel hagyta el maga mögött a napokat, mint nehézkes mozgású selyemlepke a petéit. Viola levelére nem érkezett válasz. A lány néhány napig olyan izgalomban volt, hogy se nem látott, se nem hallott. Poharakat tört és minduntalan megégette az ujját, aztán rémülten kenegette az égést disznózsírral. Emiatt folytonos veszekedésben élt az anyjával, holott Pogányné, túljutván kritikus évein s elindulván élete lejtőjén lefele, lényegesen megszéldült.

— Már nem tart sokáig, — gondolta a veszekedések után szipogva s indokolatlan optimizmussal Viola. De alig néhány nap múlva az ellenkező végletbe esett: önbizalmát mintha elfujták volna, mint egy gyertyát s most egyszerre sötét lett körülötte s az előbbi lobogásból nem maradt más, mint egy kis fanyar stearinszag. Irmához azért eljárt tudakozódni a levél után — bárha tudta, hogy az a levél most már sohasem fog megérkezni, — s most Irma is gyakoribb látogató lett náluk: Pogányné nem tudta mire vélni ezt a meleg barátságot.

— Megyek Irmához... — mondta egy délután, mosogatás után a lány s keresni kezdte a fiókban keztyűjét.

— Csak menj... — felelte az anyja érdeklődés nélkül s már nem üzent semmit szegény Fruzsina néninek.

Viola egyenes derékkal ment le a lépcsőn, csak a fordulónál hajolt le rövidlátó vizsgálódással, hogy meg-

keresse a lépcsőfokot. Krokodilbőrt utánzó kezításkáját két kézzel fogva a hasához emelte, egyrészt hogy tudjon mit tenni a kezével, másrészt a táska nagyobb biztonsága végett. A homályos kapualjban, ahol egyfelől a lakók évek óta változatlan névtáblája, másfelől a rég elavult házirend függött, szeme önkéntelenül kitágult s mikor a kapuhoz vivő három rózsaszín műkölépcsőn lebotorkált, ujjait gyengén a falhoz értette. Aztán kilépett a kapun, s ismét összevont szemmel elindult az enyhülő tél jeges világosságában célja felé.

Viola a háborús sorbanállások didergősemlékű kora óta elég sokat járt az utcán s az utca mégis idegen talaj maradt számára. Kibújván a szoba négy fala közül olcsóprémes, kopottas télikabátja vette csak körül ismerősen, ami azon túl volt, az ismeretlent, a bizonytalan, a megismerhetetlent jelentette számára. Kissé fölhúzott vállal, szinte fázósan járt az utcán, nem igen nézett se jobbra, se balra, csak ritka esetben állt meg a kirakatok előtt, s akkor is inkább a csemegésboltok vonzották, mint a divatüzletek. A keresztutakon való átkelést hosszú s óvatos megfontolás és riadt figyelés előzte meg. Óvosságuk ellenére mégis a Violához hasonló járókelőket éri a legtöbb közlekedési baleset, mert ha a tisztának látszó úttesten váratlanul bekanyarodik egy autó, bizonyosan elvesztik fejüket s megrettent evickélésükkel a kerekek alá futnak. Violát is majdnem elkapta egyszer egy gépkocsi sárhányója, s ezt az esetet, mint halálos veszedelemtől való csodás szabadulás példáját unos-untalan emlegette azután.

Valamelyik sarkon néhány piszkos, kötöttsapkás gyerek állt egy kirakat előtt, s csöpögő, fagyos kis orral, kerek szemmel bámult. Viola gyors oldalpillantást vetett elhaladtában a kirakatra s egy nagy kosárban gubbasztó

fehér nyuszt látott egy hatalmas piros selyemtojás mellett. Husvét még messze volt, de a külvárosi cukrász féktelen ambícióval meg akarta előzni korát. Viola is megtorpant a látványra s a kosár körül kis zsúrtortákat, s néhány tál krémeslepényt pillantott meg. Buggyanásig töltött sárga lepények voltak, vastagon meghintve cukorral, mint púderes kövér arcok. A lány szájában összefutott a nyál, vágyakozva nyelt egyet. Meleggel s jó illattal érezte képzeletben eltelni belsejét a hideg, csatornaszagú utcán. Egy percig tétován ácsorgott a nyuszi s a krémesek előtt, aztán tovább ment. Útközben mégis kinyitotta kezitáskáját és megolvasta kevéske pénzét. Pontosan tudta mennyi pénze van, — de azt remélte, hogy valami csoda megszorította garasait. Akkor a fölöslegből vehetne egy krémeslepényt. Sajnos, semmiel se volt többje, mint eddig, — de vágya megnőtt, megfékezte lábát, s megingatta szívét. Lassan, küzködve visszafordult, s egy lendülettel, hogy ne legyen habozni ideje, lenyomta a cukrászbolt ajtajának kilincset.

Mintha egy csésze habos csokoládéba merült volna: bőrén végigömlött a meleg s orra megtelt édes hab- és cukorszaggal. Fölszelt s megkezdett torták, halomba öntött bonbonok és egymásra púpozott sütemények tarka sora futott el szeme előtt. Az egyik üvegpolcon, a pénztárgép közelében, ott virultak a krémeslepények, mint hófedte szalmakupacok. Viola hevesen feléjük fordult.

— Tányér tetszik, vagy becsomagoljam? — kérdezte a pult mögül egy fehérkötényes kisasszony, aki olyan lilás-rózsaszínre volt festve, mint a puncstorta máza. Vaniliaszínű haja borzasan kunkorodott száj felé.

— Kérek tányért, — felelte Viola rekedten s szív-

dobogva, mintha most indult volna el a rossz úton. Gondolkozott, hogy vehet-e két darabot, végül mégis csak egyet vett. Az az egy is olyan iszonyú súllyal nehezedett tányérjára, hogy a tányérka lejtőre billent s csaknem lecsúszott róla a krémes. Azután körülnézett, hogy hol ülhet le. S csak akkor vette észre, hogy a háttérben félhomályos, fülkékre osztott helyiség nyílik, kis márványasztalokkal s bársonydivánokkal. Merev léptekkel, összehúzott szemmel indult a homályba s félkézzel térde alá húzva szoknyáját, leült egy diván szélére. Villáját rátette a lepény hátára és lenyomta. Közben lopva körülnézett.

Egy barna férfikabát hátát pillantotta meg mindenekelőtt a szembenlévő fülkében. A kabát fölött sűrű, barnásszőke haj csillogott, a tarkón éles háromszögbe nyúlva. Két nőiesen kicsi fül szegélyezte a kerek fejet, amely ide-oda mozgott egy másik, láthatatlan fejen. Hosszú, majd aprózott cuppanások, halk suttogások hallatszottak. Viola most egy kis női kéz ujjait látta a kabát vállára fölcsúszni — s ebben a pillanatban megismerte a barna kabátot, a szőke haját, az inas tarkót, a kis füleket. Elejtette a villát, a csörrenésre a csókolódzó szétváltak s a szőke fiú bosszúsan fordult meg. Imre volt.

KILENCEDIK FEJEZET.

Éjszaka

A kar elénekelte az operett utolsó felvonásának utolsó együttesét, amivel szerepe véget is ért s »a kar eloszlik« utasításhoz híven a statisztáló színinövendékek kigomolyogtak a színpalak között, hogy átadják a teret az igazi frakkba és igazi estélyi ruhába öltözött igazi színészeknek.

Imre, — soványan s megnőtt gyerekszemmel, — lassan mozgatta a lábát, hogy még egy utolsó szippant-hasson a vakító s bántó fényből, s a por-, olajfesték- és izzadságszaggal kevert parfüm-millatból, amely a színpadon szétömlött. A derengőn fekete nagy lyukból, amellyel egy pillanatra még szembenézhetett, székcsikorgás és köhécselés zaja hallatszott. Aztán egy hamisan élénk s fölcsigázottan jókedvű női hang csattant föl a színpadon, amelyre egy bárgyúan elegáns, nazális férfihang felelt, — az ügyelő mérgesen integetett a késlekedő statisztának s amikor az elébe ért, még meg is lökte. Imre fejét egy pillanatra előntötte a vér, de csak foga közt mormolt valami gorombaságot és sietett kifelé a fényes főúri fogadótermet ábrázoló, ám visszajukon annál szegényesebb vászonfalak között, melyekre maszatos cédulák voltak ragasztva s csüngő pókhálóikban itt-ott egy-egy döglött légy teteme oszlott. A közös

öltözöben gyorsan lemosta arcáról a festéket, levetette a kopott kelléktári frakkot s eldobta a puha papirosból utánzott ing-mellet. Fállábon ingadozva bebújt polgári nadrágjába, magára cibálta rongyosbélésű kabátját s előrehajolva a tükör felé, csorba fésűjével gondosan végigszántotta néhányszor szöke haját. Félig öntudatlan, lopott, gyors mosollyal rá is mosolygott tükörképére, előrehúzott vállal jobbra-balra fordult, aztán fejébe csapta kalapját s fölütött állal üdvözölve öltözködő társait lesietett a hátsó vaslépcsőn.

A hátsó kiskapun át egy kétemeletes ház sötét udvarára ért, ahol hosszú lócán néhány diszletezőmunkás üldögélt, — cigarettájuk tüzes vége pirosan imbolygott a sötétségben. Imre körülkószált az udvaron; a lakások udvari ablakai már mind sötétek voltak, csak egyiken át szűrődött ki némi világosság. A fiú odalesett: a függöny szárnyai között belátott egy szegényes szobába, ahol a sarokban egy nő bolhászzkodott. Inge felső nyílását félkézzel elhúzva, lenézett testére, amelynek hátsó domborulatai élesen rajzolódtak ki a megfeszült ingen. Azután mintegy megérezve, hogy valaki nézi, kiemelte fejét ingéből, s az ablak felé pislogott.

Imre elkapta fejét s odébb állt. A kiskapun egymásután szállingóztak ki társai, s az udvaron sötét csoportok verődtek össze a fiúkból, akik egymást várták, vagy a lányokat. A lányok késtek, mert öltözködésük körülményesebb volt, s lejövet még mindig hátranyulдостak félkézzel a kalapjukhoz, vagy megálltak a lépcsőházi gázlámpa homályos, remegő fényében, hogy kizárólagos tükörképük magasra emelve apró javításokat végezzenek arcukon. Érkezésükkel előbb megnőtt a zaj, aztán elhalkult: a csoportok kezdtek kitódulni az utcára.

— Lonci — szólta rá Imre az egyik lányra. Az ráis-

mert a sötétben is, mint ahogy a többiek is ráismertek egymásra, mert várták az ismerős szólítást, hangsúlyt, érintést.

A lány nyurga és vékony volt, keskenyvállú, kiskeblű, s a homályon átderengett kerek arcának fehér bőre. Szótlanul a fiú karjába kapaszkodott s hol rásúlyosodva, hol elcsapódva tőle, vitette magát ő is ki az utcára. Az utcai lámpa fénye arcába hullott: hosszú és keskeny szája volt, egyenes kis orra, s a fényben összehúzódó szeme vörösesen csillogott a majdnem összenőtt sűrű szemöldök alatt.

Kissé részegen lődörögtek az utcán, berúgva a színpadi fénytől és zajtól: álmaik és vágyaik ilyenkor forrtak és pezsegtek és gőzük ellepte agyukat. Akik a színpadon csak a kulisszák tövében lapuló tömeg tagjai lehettek, most, az utcán, egyszerre főszereplökké léptek elő — az utcai járókelők tömege lett a körülöttük nyüzsgő statisztéria s a körút derengő ablakszemekkel sorbanálló házai az óriási kulisszák. Nagyszerű hazugságokat szerettek volna egymásnak mondani, de nem volt hozzá szövegük s a maguk szavai eléggé kisszerűen hangzottak.

— Látod, már legalább tízszer céloztam rá, hogy szeretnék egy olyan olcsó kis púdertartót, mint amilyen a Valinak van — mondta Lonci mély hangon. — Azt hittem, egyszer csak meglepsz vele.

— Hogyan lepjelek meg? Tudod, hogy egy vasam sincs.

— Magadat meg tudtad lepni ezzel a nyakkendővel, ami a nyakadban van. Hiú majom. Csak magaddal törödsz. Ismerlek.

Imre sértetten tapogatta meg nyakkendőjét.

— Ezt a rongyot gondolod? Kiárúsításon vettem, csödtömegből — majdnem utánam dobták. Selyem... — mondta

elégedetten és újból megtapogatta a nyakkendőt. Szerette volna megnézni a zsebtükrében, de szégyelte. — Különben is most lesz pénzem — ígérte. Honnan? kérdezte közben önmagát és így fejezte be: — mert szavalni fogok az Ady-esten.

Lonci keskeny szája még jobban összehúzódott s szeme hitetlenül villant a fiúra.

— Ne dumálj. Éppen te kellesz oda.

— Kérlek... szoktam én hazudni?

— Szoktál.

Imre ezen nem sértődött meg. Magához húzta a lány karját és átvezette a kocsiúton. A túlsó oldalon utcai nők álltak a sarkon, cigarettázva, és gúnyos-irígyen nézték a gyerek-párt. Egy férfi utánuk fordult, lefelé nézve, a bokákra. Aztán tárgyalni kezdett az egyik nővel.

Ők meg egy koromsötét kis utcán át a Liszt Ferenc-térre mentek; a parkban volt egy pad, amelybe Imre már régebben szívet vágott s a szívbe írta: Lonci — Imre — 1922. Ezen a padon nappal dadák és anyák ültek; nyáron, kapuzárás előtt ingujjas, pipás házmesterek — de most még hűvös koratavas volt s a pad, amelyet a magukénak bélyegeztek, szabadon várta őket. Ismerősen ültek le rá s fázósan egymáshoz húzódtak. Imre a lány válla mögé tette karját, tenyerét lelógatta, oldaluk és combjuk összesímult. Alighogy elhelyezkedtek, a fiú vaktában csókot vetett a lány felé — félig a halántékát találta, félig a pusztá levegőt.

Egyideig csöndesen ültek. A kis tér sötét volt és elhagyatott. A rügyező fák nedves illata arcukba csapott. A biztos homályból, két sarok közt, kiláttak a világos Andrássy-útra, ahol hangos beszéddel sétáltak az emberek, bundában s felöltöben vegyest, s autók szaladtak át, harsányan rádudálva a járókelőkre. A sarki kávéház

belülről megvilágított függönyére óriási árnyékok rajzolódtak. Az asztalok már kinn álltak az utcán, de senki nem ült mellettük, csak egy rongyos újságárusszony, aki bevételét számlálgatta.

— Látod, — sóhajtott föl a lány gondolatai közül — ha valami síber vagy tőzsdés szeretője lennék, autón járhatnék. Vagy legalább is benn ülhetnék a kávéházban, nem itt kinn a hidegben...

— Várj... lesz még nekem is autóm — mondta Imre komoran s bizonytalan reménységekkel, amelyekben maga is alig hitt.

— Vagy a karmester, a rendező, a diri... — folytatta Lonci, ügyet sem vetve a válaszra. — A rendező ma is megkérdezte a nevemet... Már harmadszor kérdezte, megismerhetne a barom...

— Várj... — mondta Imre megint, őszintén és igazan. Lógó tenyerével átkulcsolta a lányt s maga felé fordította. Keményen és hosszan megcsókolták egymást.

A hátuk mögött elkocogott valaki. Erősödő lépteire szétijedtek a csókból s úgy néztek mereven maguk elé, mint akiknek semmi közük egymáshoz.

— Sose vigyázol... — szólt halkán Lonci. — Az kell még, hogy az egész város rólam beszéljen.

— A kutya sem ismer minket... — felelte Imre őszinte keserűséggel.

— Nanana... A multkor a nővéred látott meg a cukrászdában.

— Ezt már egy hónapja emlegeted. Viola egyszer sem említette.

— Neked nem. Képzelem, miket beszél a barátnőinek.

— Szegény Viola! Még barátnői sincsenek.

— Akkor a mamának, a cselédnek.

— Ugyan! Ki hallgat Violára? Ha kinyitja a száját,

a mama rögtön rácsap: Viola jobb ha hallgatsz! Viola ne beszélj butaságot! Viola megint beszélsz, amikor nem kellene!

Utánozta anyja panaszosan rendreutasító hanghordozását, de nem volt sikere. Lonci önmaga nyelvelését élvezte.

— El tudod képzelni, hogy egy nő diszkrét? Mért lenne diszkrét? A férfiak sem azok. Képzelem, miket mesélsz te rólam.

Imre kedvetlenül eresztette el a lányt. Tenyere megint lelógott a levegőbe. Nem szerette Lonci csatázó, gyanúsító, fitymáló hangját, Lonci hetykeségét, Lonci örök elégedetlenségét, Lonci frivol filozofálgatását — ha rágondolt erre a Loncira, izmai elernyedtek s a szája keserű lett.

— Marha vagy — mondta fanyarul. Gyűlölni szerette volna Loncit, de mégis szerette. Mert volt egy másik Lonci, egy melegtüstű, mellrebúvó, alázatos, vágyakozó, képzelődő, anyai-gyermeki Lonci, akinek egy jó szaváért száz rosszat elfelejtett. Érezte, ha Lonci mindig jó tudna lenni, megváltozna mellette: a legszebb, leggyöngédebb percekben útálta legjobban a maga hiúságait, hencegéseit, hazugságait, gyöngeségét. És ilyenkor érezte magában a legtöbb erőt, hogy valaki legyen, hogy küzdeni tudjon ezért a vékony kis senkiért, aki mögött folytonosan ott sötétlett a síber és a színigazgató, a pénzes és a hatalmas árnyéka, aki egy napon majd elveszi tőle Loncit. Lonci azonban gyakran volt undok s ez nem használt Imrének: keserűségében ítéletnélküli mértékben tehetségesnek, szépnek, kiválónak, nemesnek érezte magát, tökéletesnek, hogy annál érdemetlenebbnek láthassa magához a tökéletlen, gyöngye kis gettó-virágot.

Lonci oldalról föl nézett Imre árnyékbaborult arcára

s a sötétben is látta azt a hirtelen megvénült arckifejezést, ami mindig megijesztette s megrezdítette lelkiismeretét. Nem akarta ezt az arcot sejteni az árnyék mögött s tudta, mit kell tennie: esze gyors parancsot adott érzékeinek, szorosán átkulcsolta a fiú nyakát, odasímult mellére s száját szája felé emelte. Imre elbódult: feje lihegő feledéssel bukott le, ujjai fájdalmasan mélyedtek a lány testébe s a nyitott száj fölött nyelve előrebuggyant, mint a fojtogatotté.

Elgyöngülten és zavartan álltak föl a padról. Nedves szájukat hidegen csapta meg az éjszakai levegő. Zajos társaság tódult keresztül a téren. Észre se vették. Forrón és remegve álltak egymás mellett, a vágy mérgével szívükben és testükben — de nem volt egy krajcárjuk sem, hogy egy órára négy falat és egy ágyat béreljenek vágyuknak.

Egy ideig még csavarogtak az utcán, Lonciék kapujáig, onnan megint vissza, megint haza s mikor a lány keze már a csöngő gombján volt, visszahanyatlott s még ellocsogtak egy negyedórát. Lepocskondiázták a népszerű színésznőket és színészeket s színes álmokat szöttek a maguk hatalmas és közeli sikereiről. Testük egészen kihűlt, csak képzeletük izzott. Amikor egy hosszú, kemény csókkal elbúcsúztak, a csók kissé már színjáték volt, majdnem színpadi csók, hideg szenvedély didergett benne.

Imre fölgyűrte a gallérját s nagyon éberén, sietség nélkül indult hazafelé. Az ég kékesszürkén ködlött a háztetők között s egy kémény mellett ott domborodott a hold háta, mint ezüst macskáé. Az utcákon alig jártak. Nagy fekete útszakaszok váltakoztak a kapuk fölött élesen vi-

lágító villanykörték fénykörével. Imre hallotta tulajdon lépteinek kopogását. A körútról egy villamos csendülése ért hozzá s a kerekek erősödő és elhaló súrlódásának nesze. Hirtelen kiáltás hasított a távoli csöndbe:

— Zsidó!

Aztán futó léptek dobogása, ordítás, röhögés hallatszott és újból csönd lett. Imre Lacira gondolt, akit otthon mindnyájan zsidóveréssel gyanúsítottak és ugyanekkor Loncira, aki néha veszekedő kedvében úgy suhintott feléje egy-egy »buta gój«-t, mint egy pofont.

Éjfél felé ért haza. A házmester nagyon soká jelent meg a csöngetésre, soványan, fehéren, zilált hajjal és ágy-szagúan. Lógó felsőkabátja alól kilátszott röpködő madzagú hosszú alsónadrágja, eres lábfeje és széttiport papucs. Imre erre a papucsra nézett, miközben a hátralékos kapupénzek hamaros megfizetését ígerte. A házmester alig hallotta, mit mond, keserű szájjal morgott valamit és szipákolva-krárogva elcsoszogott.

Imre fölbotorkált a sötét lépcsőn, az emeletek fordulóin pislogó, reszketeg gázfény kis örtüzei után tájékozódva. Az ajtó előtt még ácsorgott egy-két percet, mielőtt bedugta volna a zárba a kulcsot. Itt, az otthon, a családi fészek láncravert-lábtörős küszöbén kellett elbúcsúznia szebb, színesebb, kalandosabb életétől, amelyben élt, lélekezett, szeretett, szenvedett s álmodott — s bebújnia abba az ürgelyukba, amelynek áporodott levegőjében csak tengődni lehetett, de élni nem, csak aludni lehetett, de álmodni nem. Mély lélekzetet vett, egy utolsót, ujjával kitapogatta a kulcslyukat s kitarta az ajtót.

Az előszobában azonnal megcsapta a családi szag, mely a szívárgó gázóra bűzéből, a konyhából szüremelő mosogatásszagból, a nagy előszobaszekrény peremén sorakozó birsalmák illatából, a lakószobák felől jövő álom-

párából s még tíz és száz elemből tevődött össze. A fiatalember komoran nekiszegezte fejét a tömör levegőnek s tapogatódzó ujjakkal, túlóvatos léptekkel recsegtetve a padlót, megindult az ebédlő felé. A sötétben csaknem riadtan ért a síkos rézkilincshez, tenyere lassan kulcsolódott köréje, de akármilyen vigyázatosan nyomta is le, el nem kerülhette, hogy meg ne nyikkanjon. Imre szája féloldalt rándult, szeretett volna rápisszegni a kilincstre. Másodpercekig tartott, amíg behúzta maga mögött az ajtót, s most még sűrűbb légkörbe ért: Viola láthatatlanul ott feküdt a láthatatlan dívánon s testének éji, felszabadult párolgásával megrontotta a levegőt.

Imre kitágult szemmel és előrenyujtott kézzel tett egy lépést előre, a fiúszoba ajtaja felé. A sötétben fények kezdtek derengeni, melyek az előbb még láthatatlanok voltak: a falon, a díván fölött megcsillant a kép üvege, s a szoba közepén a csillár rézrúdja. Viola vánkosának fehérje is tompán, mintegy nagy mélységből világolni kezdett s egyszerre hallható lett csöndes lélekezése és az állóóra komor percegése. Imre rosszul érezte magát, mint valami vadállat ketrecében, ahová rossz álomban, maga sem tudta hogyan jutott. Minden ellenszenves volt itt: a szagok, a fények, a hangok, s mindezeknek leplezettsége és bizonytalansága. A dívánon pedig egy ellenséges test feküdt, amely félig-meddig az övé is volt, de csak félig-meddig, vadidegen keverésben, és éppen ezért gyűlöletes kellett, hogy legyen. Arca ismét megrándult, egy menekülő lépést tett s keze már elérte a szomszéd szoba kilincsét.

Viola ugyanekkor nehézkesen megfordult fektében s nyöszörgő-hebegő hangot adott. Imre döbönt szívvel figyelt, az ajtóhoz tapadva. Az ólmosan hebegő hangoknak először semmi értelme sem volt. Aztán a különös, mély mellhang mégis szóvá lett.

— Imimre . . . — dadogta a lány álmában — . . . mre . . . ne . . . vigyázz . . .

S a szavak ismét nyálazó, nehéz nyelvforgatásba veszttek.

Imre megborzongott. A szíve hideg lett, a lába egészen elgyöngült attól a kísérteties rosszérzéstől, amely előmlött testében. Hogyan kerül ő nővére álmába? S hogyan lehet ott, mikor itt van? Hogyan lehet ebben az éjszakai percben két léte : egy itt, ebben a didergő, megrettent testben és egy amott, foghatatlan, idegen, gyötrődő álmoképben? Hogyan őrizze meg öntudatát egy idegen lény öntudatlanában? Hogyan tudja, mi történik ott vele, micsoda veszély fenyegeti, micsoda rémségeket követ el? És egyáltalában : hogyan mer róla álmodni Viola? A mafla ! Hogyan meri magábaszíni létét, kénye-kedve szerint bánni vele, veszélybe taszítani vagy megmenteni? Irtózatoss volt tudni, hogy ez lehetséges, hogy nem tiltakozhatik ellene. Imre érezte, hogy tapadó izzadság üt ki testén inge alatt.

Nem törődve többé vele, hogy zajt okoz-e, vagy nem, lenyomta a kilincset, bebotorkált a szobájába s ruhástul végigdőlt az ágyon. A vánkos hűvösen érintette homlokát. Laci nyugodtan aludt a másik ágyban. Vajjon mit álmodik? Kiről? Hátha róla? És a harmadik szobában a szülők? Hátha mind róla álmodnak s minden szobában ő van, álmoképek rabságában? Hát nem lehet innen szabadulni, nem lehet külön életet élni? Ezeken a szobákon kívül? A családon kívül? Irtózatoss !

Imre nyögve, lihegve ült föl, fölhúzta térdét és cipőfűzője csokrát reszkető ujjal kezdte kibozni.

TIZEDIK FEJEZET.

Vacsora a zöldben

— Phű, micsoda meleg . . . Rendes házban manapság már lift működik . . . Az ember megfullad, mire megmássza ezt a sok lépcsőt . . .

Pogány Alajos rákvörös arccal állt meg a második emelet fordulóján, kivette új szürke nyáriruhája mellzsebéből a zsebkendőt és végigtörölte izzadt nyakát, arcát, homlokát, fejbúbját. Botjának ezüst fogantyúja, amely hosszúorrú lófejet ábrázolt, nyirkosan tapadt kezében. Érezte, hogy a válla csupa víz. Csakugyan : kánikula volt, a szűk udvarban fullasztott a mozdulatlan levegő s a falak köröskörül szinte köpték a meleget. Mindennek szaga volt a hőségben, a vakolatnak, a vasrácsnak, a készülő vacsoráknak s az embernek önmagának is. Pogány Alajos nagyokat fújta s fejében halványan derengeni kezdett egy régi vacsora emléke a Hűvösvölgyben.

Ekkor az orra előtt megnyílt egy ajtó s egy kékre borotvált arcú, feketeszemű férfi lépett ki rajta, kezében szalma-kalappal.

— Jónapot, Dávid úr, — mondta Pogány Alajos — mit szól, milyen meleg van? Hova, hova?

— Jónapot, Pogány úr — felelte a másodikemeleti lakó, kivillantva erős fogait. — Megyek ki a zöldbe vacsorázni, nem lehet a városban kibírni.

— Ki a zöldbé, jó kis növel, hehehe, mi?

— He — nevetett udvariasan és kurtán a lakó s hirtelen másra terelte a szót. — No, eladta a részvényeket?

— El. Kerestem négymillió ötszázezret. Az is pénz.

— No úgy-e? Mondtam nagának. Most már ez a részvény esni fog. Jön a kontremin. Hanem vegyen Egyesült Ecetet... Hálás lesz nekem.

— Egyesült Ecetet? — mondta Pogány Alajos elgondolkozva. — Ezt már mások is mondták nekem.

— No lássa. Az én tippjeimben bízhat. No jónapot, viszontlátásra.

— Jó mulatást, kézcsókom, hehehe... Phű.

Óvatosan folytatta útját a harmadik emelet felé. Minden lépésnél megcsodálta új nadrágjának friss vasalását és képzeletben látta magát ápoltnak, frissen nyírt szakállal, elegánsan, amilyen nem volt soha még. Szinte megijedt ettől az új élettől s szorongva próbálta rendezni magában a rengeteg apró mozaikkockácskát, amelyekből a jelen különös, csillogó és minden oldalról befejezetlen képe rakódott össze. Hogyan történt, hogy egyszerre mindenki izgulni, játszani, vállalkozni kezdett, a pénz pedig mindenkinek a zsebébe gurult, egyik napról a másikra? Néha lehetett olvasni, hogy ez vagy az veszteségei miatt megszökött vagy főbelötte magát — de ezek a nagy halászok voltak, a kis halászok szinte teljes biztonsággal merítették a pénz veszedelmes és titokzatos árába horgukat, mindig rajtaakadt egy-egy ezüsthálacska. Mindenki részvényekről, árfolyamokról, hosszról, besszről beszélt s mindenki tele volt jóakarattal: biztos tippeket súgtak az ember fülébe reggeltől-estig. Pogány Alajos egy ideig bizalmatlan volt, nem hallgatott unszólásokra, hivatkozott polgári egyszerűségére és tisztességére s mivel megszokta, hogy mindig a más pénzét számlálgatja, rakosgatja,

nem kívánta a pénzt, mint ahogy a cukrásznak sem kell a torta. De a járvány elragadta : lassú szédüléssel kezdődött a betegség, szorongó érzésekkel s aztán kitört a láz rajta is. És tessék : szerény és óvatos tőzsdézéssel havonta mégegyszer annyit keresett, mint amennyi fizetést kapott verejtékes munkájáért. Ruhákat csináltatott magának, a feleségének, a gyerekeknek, Lacinak óvadékos állást szerzett egy gyógyszeráranyagkereskedésben, szőnyeget vásárolt az ebédlőbe, a régi bordó ágyterítőt elajándékozta a hivatali altisztnek s új, csipkés, fehér takarót vett a felesége születése napjára. Viola ékszeret kapott : vékony aranygyűrűt pici gyémánttal rajta. Pogány úr már azon gondolkozott, hogy a rozzant pianinó helyébe zongorát vásárol, noha mostanában nem igen ült le játszani, s hogy esetleg más lakásba költözik, liftes, modern házba. Mind ezt most újra elgondolta két emelet között s mint mindig, ha csodálatos tollasodására gondolt, megijedt — nem hitt a csodákban s ha titkon reménykedett is bennük, valójában egyre azt várta, hogy hirtelen szétfoszlanak s szörnyű kijózanodás lép helyükbe. A szerencse nem tette fatalistává, mint a legtöbb embert. Velezületett gyáva-sága erősebb volt, mint fölpizskált kalandvágya. Most is elhatározta, hogy alaposan érdeklődik az Egyesült Ecet felől a kávéházban, az irodában s mindenütt, ahol lehet, mielőtt megpróbálja.

Zörgetett az előszobaajtón — a csengőt lustaságból, feledékenységből, kényelemből még mindig nem csináltatták meg s botját, kalapját átadva az új cselédnek, méltósággal nyitott be az ebédlőbe. A nemrég vásárolt szőnyeg volt az első, ami szemébe tűnt, azután meglátta a feleségét, aki a nyitott ablaknál ülve harisnyát foltozott.

— Phű, de meleg van . . . — mondta rekedtes hangon. Mért nem gyujtod meg a villanyt, mit rontod a szemed? —

Határozott mozdulattal fölkattantotta a villanyt. —
Mi lesz vacsorára?

Az asszony rosszalóan nézett a korán meggyújtott villanyra s kivasalt urára — titkolt nyugtalansággal fogadta a könnyelmű jólét e teljes életében ismeretlen megnyilatkozásait.

— Hideg hús van délről és saláta — mondta s ebben a tárgyilagos közlésben is volt némi borús szemrehányás, mert a férje újabban húst követelt vacsorára, ami egyrészt drága, másrészt nem egészséges.

— Hideg hús délről és saláta — ismételte a férj elmerengve s nyomban leült az asztalhoz, háttal a feleségének, kihúzta zsebéből az esti lapot és hátulról visszafelé olvasni kezdte. Hátul voltak a tőzsdei jelentések.

Az asszony ölébe eresztette a lyukas harisnyát és nagy, keserű szemmel vizsgálta férje tarkóját és hátát. Valahogy idegennek érezte ezt a tarkót és hátat, mintha azelőtt nem ilyen lett volna.

— Mi újság? — dünnyögte a férj szórakozottan, miközben zizegve lapozott s feleletet nem is várva, tovább érdeklődött: — A fiúk hol vannak?

— A fiúk? Tudom is én, hol vannak a fiúk? Nekem nem mondják. Csak hálni járnak haza.

— És Viola? — szólta ki Pogány úr a napihírek közül, de erre a kérdésre sem várt feleletet, hanem tovább beszélt: — Egyesült Ecetben van fantázia . . . A Dávid is ajánlja, most beszéltem vele . . .

— Viola moziba ment Irmával — mondta Pogányné, az üzleties reflexiókat eleresztve füle mellett. Megszokták az utóbbi időben ezt a keresztbebeszélést, mintha valami kerülgetnivalójuk lett volna. Az asszonynak az volt az érzése, hogy a férje tisztességtelen dolgokkal foglalkozik,

rossz társaságba, »tőzsdések« közé keveredett s ösztöne azt súgta, hogy ennek a pénzesőnek nem lehet jó vége.

— Moziba? — mormolta a férj és kihúzta óráját mel-
lényszéből. — Mikor van annak vége?

— Hétkor. Mindjárt itt kell lennie. Már itt is van.

Kinn kocogtattak és az előszoba felől Viola nehéz lép-
tei hallatszottak. Föjlajzottan lépett be a szobába, elő-
villantva reszelősélű kis fogait s hevesen és cuppogva
arconcsókolta szüleit, mintha Isten tudja milyen nagy
útról érkezett volna.

— Nahát, olyan jól mulattam... — mondta szinte
kiáltva s szeme, arca, kissé megizzadt homloka csupa
ragyogás volt. — Annyit nevettünk! Képzeljék...

— Pszt! — szólt rá az anyja szigorúan. — Nem
látod, hogy apa olvas?

Viola ajkához kapta két ujját, kissé behúzta nyakát
és mosolya lassan elhalt ujjai mögött. Ám tele volt friss
élményekkel, pezsgéssel, lelkendezéssel, képtelenség lett
volna most egészen elhallgattatni őt: tovább beszélt
kapkodó, kibuggyanó szavakkal, mint ahogy a fölbontott
sörösüveg, ha lefogjuk tenyérrel, ujjaink közt löki át
habját.

— De milyen jó alak ez a Harold Lloyd! Képzeljék:
egy áruházban volt segéd... És volt egy barátja, egy
akrobata... És...

— No jó, erre senki sem kíváncsi, — mondta az apa
méltóságos szelídséggel — ellenben van egy propozícióm:
menjünk ki a Hűvösvölgybe vacsorázni.

A két nő egy percig nem tudott szólni a meglepetés-
től. A családfő összehajtogatta az újságot, fölállt és teljes
hosszában kiegyenesedett. Így sem volt éppen nagy.

— A Hűvösvölgybe! — kiáltotta Viola, izgalmában

elvörösödvé. — Nyolc éves korom óta nem voltam a Hűvösvölgyben!

— Jó-jó, nem kell mindjárt a hetedik emeleten lenni — mondta feléje fordulva az anyja. — Az emberek összefutnak az utcán, úgy kiabálsz.

De azért az ő csüngő fehér arcán is kiütött egy piros folt és lassan terjedt fölfelé a szemealjáig. Nagy, piroses szemét hirtelen elfutotta a könny — szinte megrémült ettől az elérzékenyülési rohamtól, amely éppúgy lepte el mostában nem egyszer, mint a forróság evés után. Kemény küzdelmet folytatott önmagával, hogy leküzdje fojtogató sírását — végül is kihalászta pongyolája zsebéből gyűrött kis zsebkendőjét és harsogva belefújta az orrát.

— Csak tudnám, mit vegyek föl . . . — mondta bizonytalan hangon némi szünet után. — Most meg lehet pukkadni, de késő este hűvös lesz.

— Hűvös? — csodálkozott Viola. — Hogy lenne hűvös? Csupa víz vagyok.

S fölvéve az asztalról az újságot, legyezni kezdte magát vele.

— Te mindent jobban tudsz, — felelte az anyja — igazán csodálom, hogy még nem hívtak meg az egyetemre! Vedd csak föl a sötétkék kosztümkabátot, nem fog ártani.

— Csak ne sokat tanácskozzatok, — szólt közbe a családfő — mire kiérünk, minden vendéglő zsúfolva lesz. Siessetek.

A nők bevonultak a hálósobába, kulcs csördült, szekrények ajtaja nyikordult, sietős léptek kopogtak, ruhák suhogtak, egy fölsámfázott cipő lármásan földre esett, szék csikorgott, fűző csattjai percegtek s a dolgok neszét elnyomták az élők gyors, izgatott türelmetlen szavai.

Pogány Alajos hátrakulcsolt kézzel s látszólag mélyen elgondolkozva járt-kelt föl-alá a szobában. Valójában álmos volt némileg a melegtől s arra gondolt, nem hamarkodta-e el a dolgot? Éjfél lesz, mire hazaérnek, össze fog roskadni a fáradtságtól. Másrészt csábította a vendéglői étkezés már-már egészen elfeledett öröme, az emelkedett hangulatú nyilvános táplálkozás mámorja, amelyet polgáriasságában is misztikus szálak fűznek az exhibicionista feketemisékekhez. A futólépésben igyekvő pincérek tányérainak csirkepörkölt és töltöttpaprika illata, az asztalra csapott, csorgóhabú sör keserű szaga, a sebesen tálcára szedett használt edények és evőeszközök csörömpölése, a cigánymuzsika nyivákolása, a beszélgetés és csámcsogás egybeömlő zsongása, a villanylámpák körül őrzöngő bogarak zúgása, a földig lógó, nedvestapintatú asztalkendő fehérsége és a terítőre loccsantott bor gyorsan terjengő foltja kavargva merült föl képzeletében és már előre bőfögésre ingerelte. Hirtelen ideges élénkséggel fogta el, léptei meggyorsultak, megsimogatta szakállát, dúdolni kezdett, aztán félhangosan ezt mondta maga elé:

— Jó kis nővel ki a zöldbe, hehehe...

Riadtan torpant meg, mintha valaki lett volna rajta kívül a szobában, aki ezeket a szavakat mondta. Aztán rájött, hogy ő maga volt az s zavartan, figyelőn, kitágult szemmel pislogott a hálószoza felé. Meghallották? Nem. A felesége izgatottan kotort a fehérneműszekrényben és kiáltozott:

— Sehol sincs... Viola, nem raktad el valahova a kesztyűmet? Én ide tettem erre a szent helyre... Megfoghatatlan...

— Dehogyan raktam... Mindent rajtam keres... — kiáltotta Viola is harciasan, mert a nap torlódó izgalmai

bátorrá tették és mert a muló évekkkel a felnöttség egyik jelét a veszekedésben látta.

— Buta . . . — mondta az anya öblös hangon, de már jóval tompábban. Az éles válaszok időnként ráeszméltették, hogy korlátlan és kíméletlen hatalma csökkenőben van a nagy lány fölött.

Viola vállat rántott s maga is kutatni kezdett — rögtön meg is találta a kesztyűt az éjjeliszekrény túlsúfolt fiókjában.

— No hála Istennek . . . Igazán nem tudom, ki tehette oda, — mondta Pogányné egészen csöndesen és ugyanekkor átvillant emlékezetén a pillanat, amikor a fiókba gyúrte kesztyűjét. Ujjait feszegetve húzta föl a sárga cérna-kesztyűt. Ám alighogy a kezén volt, egyszerre nagyon melege lett és szédülni kezdett — de nem szólt semmit, nem akarta az ura örömét rontani.

Már a hosszú villamosút is élmény volt : villák, keretek, erdőborította dombok között s a leeresztett ablakokon át beáradó egyre szabadabb, frissebb levegőn, melynek frissességét még fokozta a villamos rohanása. És az utasok, akikkel a hosszú út alatt pusztá látásuk folytán szinte összeismerkedik az ember. Viola rövidlátón összehúzott szeme kutatva síklott végig a kocsin : a villamos másik végében, szélesen elterülő sötétkék szoknyákba öltözött svábasszonyok és egy bibircsókosorrú, májfoltos kezét botja fején összefogó, rosszkedvű öregúr között fiatal párt látott, amely a világért el nem eresztette volna egymás derekát, s időnként diadalmasan mosolygott össze. Nem voltak szépek, sem a hegyesállú, vörösszemű, szeplős kis lány, sem a nyomotthomlokú, szélesszájú és ragadozóállú fiú. Ám éppen azért, mert csúnyaságuk

megfosztotta őket minden poézistól, vágytól átfűtött, összetapadó testük tele volt nyers, fölkorbácsoló erotikával s az utasok nyugtalanul, zavartan fordultak el tőlük.

Viola talán csak egy pillanatig látta őket, de a látvány megmaradt a szeme mögött s ha leeresztette szemhéját, még élénkebben, döbbenetes elevenséggel jelent meg előtte képük. Maga sem értette, mint lehetséges, hogy egy pillantással ennyi emléket gyűjtött ezekről az arcokról. A kevés bizalmat keltő, csúf férfiarc egészen megijesztette, de valami különös és szégyenletes módon vonzotta is. Nyaka szinte megfájdult a görcsös belső ellenszegüléstől, hogy valahogy feléje ne nézzen még egyszer, s mégis egyre maga előtt látta a nagy száját, melynek formátlan felső ajka szélesebb volt, mint az alsó, s látta rajta a bizalmas-fölényes mosoly fogait alig kivillantó nehézkes elvonódását. Az erős állkapcsot is látta, amelyen egyenetlenül oszlott el a borotvált szakáll árnyéka — legtöbb belőle a határozottan rajzolt áll két domborulatára jutott. Az orr és szem csupán sötét lyukként maradt meg emlékezetében, de a sűrű szemöldökös alacsony homlok ott csillogott leeresztett szemhéja mögött s látta a fiú szétvetett térdét is, melynek csontos kalácsán megfeszült a kifényesedett kék nadrág. Nagy, vörös kéz nyugodott az egyik térdén, alacsony, széles, ápolatlan körmökkel. Vagy ezt már csak hozzáképzelte látomásához? Ez is lehet, mert egy percre a fiatalember egész felsőtestét meztelenül látta, szőrös, domború mellel, és lilás, nagyudvarú mellbimbókkal. Viola válla kissé fölrandult, s ugyanekkor olyan undort érzett, hogy attól félt, hányni fog.

— Szörnyen ráz a villamos, rosszul vagyok, — gondolta gyötrődve s a riasztó kép nyomban halaványulni kezdett s eltűnt. Hirtelen egészen elfeledkezett

a szerelmesekről, mintha rossz álomból ébredt volna s a buborékként szétpattant álomfoszlányokat már hiába is keresné.

— Na már csak öt-hat perc, — mondta az apja, előhúзва óráját.

Az ismerős, családi hang megnyugtatta Violát. Mindhárman most vették csak észre, hogy majdnem az egész úton dermedt némaságban ültek, külön-külön gondolataikba merülve, s lenyűgözve az út ismeretlen képeitől. Most egyszerre egymás szavába vágva kezdtek beszélni, élénken, boldogan, nevetve, fölszabadultan, — Viola is.

Hamarosan megérkeztek a végállomásra; az utasok kitódultak a kocsiból s kisodorták őket is. Nem tudták merre kell menni, maga Pogány Alajos is tájékozatlanul, bár egy hajóskapitány messzeségbe néző, emeltszakállú fejével tekintett körül, de mindenütt csak barna fakorlátokat látott. A tömeggel mentek hát a pályatest alatt elvonuló alagútba s egyszerre kinn álltak az erdőszélen, az úton, s egy nyári vendéglő lámpái világítottak előttük a szürkületben.

— Ide bemegyünk, mi? — kérdezte Pogány Alajos a feleségét, mintha tőle várta volna a döntést.

— Igen, ez jobb helynek látszik, — felelte Pogány-né bizonytalanul, s már indultak is befelé. Viola félénken, apró, óvatos léptekkel ténfergett mögöttük.

A vendéglő zsúfolva volt — egy emelvényen meztelentérdű mű-tiroliak ültek citerát és mandolint pengetve és sörízű hangon énekeltek. Különben minden megfelelt Pogány Alajos emlékezésének — csakhogy most sokszorosra fokozott intenzitással vették körül a szagok, zajok és fények. A fehérkabátos pincérek piros homlokkal, megnyugtató ígéreteket kiáltozva futkostak erre-arra, és senki nem sietett Pogányék elébe,

hogyan az asztalok tömkelegében helyet mutasson. Végül Pogány Alajos meglátott egy üres asztalt, s kezdett utat törni a távoli fehér folt felé. A vendégek kényelmetlenül húzták beljebb széküket, hogy utat adjanak a bevonulóknak — egy-egy férfi fölnézett Violára és nyomban lekapta róla tekintetét.

Végre elérték az asztalt, köréje telepedtek és vártak. A pincér nem jött. Pogány bosszusan forgatta fejét és az asztalon álló poharakat kocogtatta széles jeggyűrűjével, de a gyöngé hang elveszett a zsidongásban. Pogányné lehúzta kesztyűjét, a tányér mellé tette és kövérkés, kidolgozott, összevagdossott végű ujjait egymásba fonta. Meg volt sértve és már bánta, hogy férje kérdésére jobb helynek nevezte ezt a vendéglőt, ahol őt, Pogány Alajosnét semmibe se veszik. Viola kábultságában csak összefolyó nagy fényességet látott és egybeömlő, csodás zsongást hallott s még nem tudta a részleteket megkülönböztetni.

— Micsoda kiszolgálás!... Disznóság! — mormolta Pogány Alajos, de családja előtt igyekezett méltóságos nyugalomát megőrizni. — Micsoda levegő! Érzed? — szólt a feleségéhez és nagy orrlyukaival kéjesen szipákolta a levegőbe, melyben a paprikás szószok erős szaga ellenére is érződött a közeli erdők illata.

Pogányné szeme ismét könnyfátyolos lett a meghiúsultságtól — ő is szipákolni kezdett és elismeréssel bólogatott.

— Már csak ezért is érdemes kijönni a városból, — mondta magát vigasztalva.

A férj titkon keserű tekintettel nézett körül és elkapta egy arra vetődő pincér kabátját, aki vacsorát hozott a szomszéd asztalhoz, melynél egy alacsony, kövérarcú úr üldögélt egy megszólalásig hozzá hasonló, bánatoskedvű nővel.

— Halló! Étlapot! — bömbölt a pincérre.

— Igenis! — mondta rekedten a pincér és riadtan pislantott vissza ringó alpakka-tálai közül.

Pogány diadalmas dobolással várta a pincér visszatérését. Az már jött is, roggyant buzgósággal, az étlapot lobogtatva, s két kézzel megmarkolva egy üres szék támláját, ráncolt homlokkal várta a rendelést.

A családfő rátette tömpe ujját az árakra s lassan visszafelé húzta a fogások felé.

— Én csak valami könnyűt eszek, — mondta az asszony, előre számot vetve a kiadásokkal. Csak a villamosköltség oda-vissza hármuknak: ennyiből otthon jól meg lehetett volna vacsorázni. Minek dobálni a pénzt?

Végre bécsiszeletet rendeltek, s az asszonynak rizottót. A pincér eltűnt s jó idő múlva merült csak föl újból, karján a megváltó tálakkal. Éhesen estek neki az ételeknek, az életlen késekkel szétmarcangolták a húst és előrehajolva szájukba lökték. Könnyű bort ittak hozzá szódavízzel, kimelegedtek, kipirosodtak, — jóleső hullámok áradtak szét egész testükben.

— Ezentúl minden héten egyszer kijövünk, — jelentette ki Pogány Alajos, — kell, hogy az ember föl-éledjen néha a robotból. Na és hogy tetszett a mozi, Viola?

Viola meglepetve és fölriadva emelte tekintetét az apjára. Evés közben elkalandozó figyelemmel nézett bele a tömegbe: keresett valakit, talán a villamosban látott párt, talán Irmát sánta lovagjával, talán a fekete Dávid urat, akiről az apja már elmesélte, hogy egy jó kis nővel szintén kijött a zöldbe. Szólni sem tudott egy percig, aztán elpirult és élénken hadarni kezdett:

— Jaj, olyan vicces ez a Harold Lloyd... Képzeljék: egy áruházban volt segéd... és volt egy barátja, egy akrobata... és az áruház...

— No jó, nem kell mindjárt olyan lázban lenni, Viola . . . — csillapította az anyja, miközben egy darab kenyérrrel előkelően söpörte villájára a rizottót.

— Szóval jól mulattál, — mondta az apa s kegyesen Violára emelte álmos kis szemét. Kivett a só-tartóból egy fogpiszkálót és fogai közé dőfte.

A lány arca piros volt, mintha csakugyan lázban égne, de lányos homloka hófehér s ez a láz kitágult, tompakék szemébe is különös, hályogos csillogást, szivárványos szikrákat varázsolt. Sonkaszínű, hosszú, vékony szája most megszínesedett s a boldog-izgatott mosoly csodálatos módon csaknem széppé tette. Az egész főn volt valami régiesen finom és gyöngéd, mint egy csontrafestett régi miniatűr-mellképen. Talán a világitás is okozta, a pohár bor, az étel, a nap tempója, — apja és anyja valami belső parancsra egyszerre néztek rá s meglepetve látták, hogy Viola szép. Szinte meghatotta őket ez a fölfedezés és nyugtalan gondolatok tolultak föl a nehezebb problémákat lomhán eltemető lelkükben.

Viola is észrevette a ráemelt két öreg arcot, s apja fürkésző tekintetében s anyja sértetten bánatos pillantásában meglátta az elcsodálkozást, megérezte a pillanatnyi hódolatot s megsejtette mulékony szépségét.

Ekkor a szomszéd asztalnál megszólalt a kövér-arcú s meglökte kurta ujjával a nőjét :

— Nézd azt a lányt, milyen csinos . . .

Viola hallotta a megjegyzést és szívében édes és fájdalmas érzés ömlött el. Tudta, hogy szépsége csak tűnő látszat és percnyi fölgyulás, de mégis boldog volt e percben, boldog, mint a virág, mely szétbontotta már minden szirmát és tudja, hogy kezdődik a hervadás.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Valér úr érkezése

Pogányék nem rándultak ki többé a szabadba, sem hetenként, sem havonként. Pogányban győzött lomhasága és kényelemszeretete: mégis csak jobb lefeküdni a korán megvetett ágyba, mint végtelen ideig villamosozni, késő éjszakáig fönnyaradni, törödni, fáradni azért a kis levegőért. Az asszony pedig nem szerette a fölösleges pénzpocsékolást s titkon esős időért imádkozott.

És éppen azért, mert nem ismételték meg, a kirándulás emléke megmaradt bennük, bárha mind álomszerűbbnek rémlett, s jóval régibbnek, mint amilyen valósággal volt. Viola gyakran gondolt a langy estére, amelyen minden olyan valószerűtlennek, édes-fájdalmasnak tűnt föl, tulajdon létezése is. És szépségének a szomszéd asztalnál elsuttogott dicsérete, mint valami forró vallomás, föl-fölzsongott szívében, mégha nem is hitt benne. Nem kellett a tükörbe néznie, tudta, hogy csúnya, saját magának se tetszett. De egy estén szép volt, — s ennek az emléknek izgalmas édességét csak rontotta volna, ha e szépség nem olyan tűnékeny.

A szülők néhány nappal a kirándulás után gyáva és óvatos célzásokat kezdtek tenni egymás előtt, hogy

Violát esetleg férjhez lehetne adni. A vállalkozásban nem is annyira reménytelensége akadályozta őket eddig, mint inkább az, hogy életük megállapodott rendjét esetleg fölforgathatná. Embereket, vendégeket hívni a házba, a megszokott sógorságon kívül, vagy pláne emberek közé menni, netán valami bálba, aggasztó gondolat volt. Egyszer-kétszer Irma meghívta magához hivatalbeli társait s ilyenkor szólt Violának is, — de a vendégek nagyrésze nő volt s a kevés férfiből nem jutott rá. Rosszul érezte magát a vidám és könnyű fiatalok közt, azok pedig úgy tekintettek rá, mint valami aggszűz nagynénire.

Mégis Irma volt az, aki érzékeny szívével sehogysem tudta elviselni Viola életének kietlen ürességét, — mint ahogy nem tudott látni egy díványtámlát anélkül, hogy tele ne rakja nippekkel, s egy karosszéket, hogy filét ne horgoljon támlájára. Miután belátta, hogy Violának »nem természetese« az ő szabad életmódját követni, legalább egy unalmas házasság hálóját szerette volna fölébe horgolni. Több látogatást tett ezügyben Pogányéknál, fölényes és bőbeszédű előadást tartott Viola életéről, jövőjéről, testéről és lelkéről a szülőknek, akik ámulva és zavartan vették tudomásul, hogy Violának teste van, s némi elgondolkozó rosszalással, hogy testében zavaros igényű lélek lakik. A jövő pedig — a jövőre nem szerettek gondolni, mert ott nemcsak gyermekeik élete delét, hanem a maguk életének ködös alkonyulását is látták.

Mindamellett Irma legközelebbi zsúrján közölte vendégeivel, hogy vasárnap délután Violáék várják őket s zongora is van, lehet táncolni.

Az öregek eznap Irma tapintatos és bölcs tanácsára látogatóba mentek Emma néniékhez, hogy meghallgassák fölgyülemlett panaszait, s a nők pergő nyelvvel megbeszéljék a piaci árakat, a férfiak szivarfüstbe burkolt fejjel, nagyokat hallgatva, a haza sorsát. Pogányné, miután már szombaton megsütötte a rengeteg habcsókot és manduláskiflit, vasárnap délelőtt elkészítette a vastagon krémezett, gyomormegfekvő tortát, s végül vasárnap délután kiadott kellő mennyiségű teát, cukrot, rumot, citromot, — nehéz szívvel és foghatatlan anyai intelmekkel távozott hazulról.

Violát nem törték meg anyja záporozó tanácsai, aggályai, bizalmatlanság-nyilvánításai — egy ujját szívesen odaadta volna ezért a délutánért és ahányszor Pogányné fölsóhajtott: »tudom, hogy semmi sem megy rendben, ha nem leszek itt...« nyelt egyet s arra gondolt: percek kérdése és átveszi a kizárólagos főhatalmat a három szoba, konyha és összes mellékhelyiségek fölött.

Erre gondolt vigaszképen és hogy mégsem így történt, abba is alázatosan és örömmel belenyugodott. Mert alighogy a ház asszonya mögött becsukódott az előszobaajtó, az új cseléd, egy vaskos, alacsony, gyorsbeszédű, cigányképű nő, rendelkezni kezdett Violával, ahogy a nagyságától látta, s még szerencse, hogy Irma jó korán megérkezett. Egy kis csomagban elhozta kölcsön a tortalapátját, letette a kalapját, két kézzel megtapogatta bubira nyírt haját és nyomban átvette a parancsnokságot. Megkóstolta a süteményeket, a péktől hozatott sósrudakat, ujjával lekent egy csöpp krémet a tortáról és lenyalta az ujját, megkóstolta a rumot is és elbiggyesztette ajkát, parancsot adott a citrom kettévágására, a cukortartó megtöltésére, a torta fölszeletelésére, a terítésre.

Viola futott, repült, kéjjel csörgette a kanalakat, zörgette a csészéket, hajtogatta a papírszalvétákat, a cseléd pedig morcos arccal mindent utánaigazított. Azután Irma is odabicegett a megterített asztalhoz és mégegyszer mindent eligazított. A két lány még a kanalakkal, poharakkal babrált, mikor kinn megszólalt a csengő. A cseléd kiment s Irma fölhasználta ezt a pillanatot, hogy erősen Viola szemébe nézve, gyorsan és jelentősen közölje:

— Valér urat is meghívtam a hivatalból... Tudod, akiről...

Viola tudta. Akiről rendszerint úgy beszéltek: a smokk. Valér úrról társai mindig tudtak valami sületlen anekdótát, amelyen percekig nevettek, s Viola, noha nem sok humorérzéke volt, udvariasságból szintén velük nevetett. Valér úrnak voltak a legszebben hegyezett ceruzái, minden színben, s privát-feljegyzéseiben kiadásait pirossal, bevételeit kézzel, a címeiket zölddel, a telefonszámokat lilával jelölte. Valér úr kivágott és féltetett minden újságcikket, amely a sarkvidéki felfedezőutakról szólt, bélyeget, szivargyűrűt, gyufaskatulyát és ezüstpapírt gyűjtött s a telefonba azt mondta: helló! Valér úrnak táblázata volt az élelmiszerek kalóriaértékéről és esténként összeírta kiadásait és az elfogyasztott kalóriákat. Valér úr névszerint ismerte Magyarország összes községeit és lakosaik számát és mindenkit mélyen megvetett, aki nem tudta, hol van Mecsekpölöske. Ez volt Valér úr.

Irma azonban most nem akart emlékezni arra a rengeteg gúnyra és rosszmájúságra, amit Valér úrra pazaroltak, — a számtalanszor leszólt, megvetően rejtegetett csúf ajándéktárgyat előkotorta a szekrény mélyéről s lelkes szavakkal továbbajándékozta Violának.

— Valér úr nagyon kedves ember, majd meglátod, — mondta ártatlanul tágra nyitott szemmel, amely egyben fürkésző is volt, mert tudni akarta, vajjon sikerül-e Violába szuggerálnia az új, kívánatos, kitűnő Valér urat.

A smokk, gondolta Viola halavány keserőséggel, mert megértette Valér úr jövetelének rejtett s kimondatlan célját. A férgese jut csak nekem? suhant át rajta egy bántott érzés, de nyomban visszavonta magában a szót, amely sértő lehetett Valér úrra, aki talán mégis... És ki az, aki nem különb nálam? gondolta utána háborgó alázattal. Ám most nem volt idő mélni, mert odakinn tompított, feszélyezett hangok hallatszottak: vendégek közelítése, akik először vannak egy idegen lakásban és még nem tudják, melyik ajtón kell benyitni.

Viola elébük sietett. Három lány jött egyszerre — egymásért mentek, hogy csoportos megjelenésükkel ellensúlyozzák társasági fellépésük némi sutaságát. A házikisasszonynál azonban egyik sem lehetett zavartabb s ijedtebb — Viola hangos volt zavarában, kitörő örömeinek viharos vihorászással s kézemelgetéssel adott kifejezést és mindegyik lány arcára csattanós csókot nyomott. Ajka érezte a különböző feszülésű arcok más-más tapintatát: az egyik lány már idősecske volt, jóllehet még elég csinos, feketeszemű, pirospozsgás s fürgé kis testét igen magas cipősarok igyekezett fölfelé nyújtani. Arcán mégis érezni lehetett már a bőr megerezhedését és most még láthatatlan ráncait. A másik sovány, bús, barnaszemű lány volt, kicsit vöröses, széles orral s olyan kondor hajjal, mint a birka gyapja. Ennek Amerikában vőlegénye volt s a lány napról-napra várta, hogy a vőlegény pénzt küldjön és hajójegyvet — már vagy két esztendeje várt erre. A harmadik kövér, egészen fiatal lány volt, szép, hullámos, sötétszőke haját le-

eresztve viselte, de sajnos semmi mást nem lehetett rajta szépnek nevezni, sem apró lila szemét, mely csaknem elveszett húsos arcában, sem túlnagy orrát, sem túlpici száját s erős vonallal kettéosztott állát.

— Édesem . . . úgy örülök, hogy eljöttél, — mondta Viola a csók után mindegyiknek egyformán s az üdvözlés több volt, mint közhely: csakugyan örült, örült, hogy eljöttek, mert végtére miért is jöttek el hozzá, az ostobához, az unalmashoz, az esetlenhez, hiszen sokkal okosabb dolgokkal is tölthetnék a vasárnap délutánt. Meghatottság fojtogatta torkát.

Az ebédlőben Irma fogadta a lányokat s a csókolódzások megisméltődtek. A nők mindjárt megállapították, hogy csak a nők tudnak pontosak lenni s a férfiak hiú majmok, akik sokkal több időt töltenek öltözködéssel, borotválkozással, hajválasztékkal, mint a nők a maguk dolgaival.

— Milyen édes lakás, — mondta a kicsiny, fekete, idősecske lány, akit Anninak hívtak, s körülnézve a szobában, fölemelte szemét a kandalló előtt vörös hassal áldogálló meztelen gyermekhez, aztán elfordította a margarétát szaglászó nőhöz.

— Jé, ugyanez a kép lóg nálunk is! — kiáltotta a kondorhajú Rózsika, a margarétás nőre mutatva. — Én nem szereretem.

Manyi, a kövér lány, nem szólt egy szót sem, a tértett asztalt szemlélte és találgatta, mi lesz uzsonnára. A többiek szemérmesen elfordultak a csészéktől és tányéroktól — hiszen nem enni jöttek!

— Ez milyen szoba? — kérdezte Rózsika kíváncsian, a hálószoa ajtajára mutatva.

— A szülőké, — felelte Viola különös érzéssel és mint egy szentély ajtaját, tárta föl az ajtót.

A lányok betódultak, megcsodálták az új ágyterítőt, és hosszas, élénk eszmecsérébe bocsátkoztak afelől, hogy az ő hálószobájukban egymás mellett, vagy külön állnak-e majd az ágyak. Rózsika azt állította, hogy neki külön hálószobája lesz és búsan elmerengett.

A férfi vendégek egymásután érkeztek. Legelsőnek Somogyi jött, egy hosszú, félszeg, tudóvészesen piros fiú — kissé csúcsos feje meglehetősen kopasz volt, holott alig lehetett több huszonöt évesnél. Azután jött Veres Gyula, akit rögtön megrohantak, hogy énekeljen — zömök, csinos fiatalember volt, fekete haja cigányosan lógott alacsony homlokába. Szerény és öntudatos mosollyal, tenyerei élet mutatva háritotta el a korai kérést. Utoljára jött Valér úr, a smokk. Somogyit Somogyinak, Verest egyszerűen Gyulának, Valért viszont Valér úrnak szólították.

Valér úr érkezése ünnepélyes volt. Miután kopogtatott az ajtón, mintegy tíz másodpercig várt, aztán benyitott s az üdvözlést (némileg gúnyosan harsány üdvözlést) ujjongó ifjúság sorfala közt szilárd, nagy léptekkel Violához sietett. Viola kissé elpirulva, félénken emelte felé kezét, rajta a gyémántos gyűrűvel, a férfi megragadta a vékonycsontú kezét s egészen fölébe hajolt, de nem csókolta meg. Meghajlás közben mély, száraz hangon köszönetét fejezte ki a meghívásért és boldognak nevezte magát, hogy Violával megismerkedhetett. Ezt még senkisémm mondta Violának. A lány megbüvölten szegezte szemét a tükörsimára vizezett, gyér barna hajra, mely a keze fölött lebegő, kerek kis koponyára tapadt. Láttá az áttetsző kis fülek peremét is, — és ködösen úgy érezte, mintha valamikor, nagyon régen ismerte volna már ezt a fejet, ezeket a füleket. Valér úr azután kiegyenesedett, de így sem volt nagyobb

Violánál. Cingár alakját csíkos nadrág, fekete kabát fedte, zárt, magas gallért viselt, nyakkendője azonban meglazultan lógott nyakába s szabadon hagyta a gallérgomb sárgaréz fejét. Arcán minden kicsi volt és feszes: orra, szája, pödrötthegyű bajuszkája, és mélyenülő, sárga szeme. Szemöldöke kissé fölfelé vonódott és ez japánossá tette amúgyis sárgabőrű arcát. Viola is olyasmit érzett, mintha az emberke valami keleti meséből, régelszakadt képeskönyvből lépett volna elő.

— Sok szépet hallottam Irma kisasszonytól kedves fivéreiről, — mondta Valér úr és kutatva nézett körül.

— Ja igen... ők nincsenek itthon, — közölte Viola zavartan a látnivaló tényt. Zavart mosolya mögött azonban némi keserűség lappangott s a délben kitört vihar emléke. A fiúk ugyanis kereken megtagadták a részvételt Viola zsúrján, sőt ki is gúnyolták a várható vendégeket. Különösen Imre fejtette ki minden színészi képességét, hogy a hivatalnoklányokat és lovagjaikat csufondárosan utánozza. Apa méltatlankodott s mutatóujjával az asztal élét verdesve a testvéri szeretetről beszélt, anya könnyezett és sóhajtozott: kleine Kinder kleine Sorgen... A fiúk szemtelenül felelgettek, végül is nagy perpatvar kerekedett s mind a két fiú más-más irányba elszáguldott. Legkevésbé Viola haragudott ezért rájuk: hiszen érezte, milyen idegenek odahaza s hogy kergetik őket vágyaik, ösztöneik ki a családból, a maguk élete után.

— Úgy látszik, együtt vagyunk... ülünk asztalhoz, — kiáltotta ekkor Irma s a társaság nagy széktoogatással, helyét keresve körülülte az asztalt.

— Jaj, a teavíz... — riadt föl Viola, mert most jutott eszébe egész tömeg háziasszonyi gondja s vakon rohanni kezdett az ajtó felé.

— Csak maradj, már hozzák a teát, — szólt utána fölényes mosollyal Irma, aki közben kinn járt a konyhán és mindent elintézett.

De Violát a felelősség tudata s egynapos önállósága egészen megzavarta — süketen s vakon futott a konyha felé s egyszerre érezte, amint melle nekiütődik egy tálca peremének. Sikoltás hangzott, ő is fölsikoltott és visszahőkölt. A cseléd állt az előszoba közepén a nagy tálcával, amelyen a teáskannát és a süteményeket hozta. A tea kiloccsant a kanna csövén át és egy csomó süteményt pocsékká öntözött.

— Minek kell magának kijönni? Csak bajt csinál! — pörölt a cseléd gorombán és Viola ijedten és olyan hangosan csitította, hogy behallatszott a szobába.

A sikoltásra és pörlekedésre fölfigyelő vendégek nem tudták elfojtani mosolyukat. A kövér kislány üres csészéje fölé hajolva vihogott, még akkor is, amikor Viola a pulykavörös cseléd nyomában megszégyenülten visszasettenkedett a szobába. Csak Valér úr maradt komoly. Irma előzőleg sokat beszélt neki a lány jó módú szüleiéről, a kitűnő családról, s Viola bájos egyszerűségéről és háziasságáról. A női szépség és báj iránt nem volt fogékony: így Viola külső megjelenéséről nem formált sem kedvező, sem kedvezőtlen ítéletet. Ám most háziassága felől kezdett csendesesen kétkedni, — mindenesetre gyorsan fölütötte a lelkében hordott főkönyvet és Viola terhére írt egy tételt.

Az étkezés lassan elterelte a figyelmet a balesetről s aztán a megjelenő torta olyan viharos tetszést váltott ki, hogy ezentúl már nem is gondoltak másra, mint az evésre. Közben mindenki sokat beszélt, kivéve Valér urat, aki olyan gondosan és szépen evett, kisujját eltartva a levegőbe a csésze füléről, hogy csak néhány

udvarias szólamra maradt ideje, s Manyit, aki nem is akart beszélni, csak tömte magát s arca kipirosodott s apró szeme csillogott.

Uzsonna után a lányok ismét fölkérték Gyulát, hogy énekeljen, ő azonban megint szerény és öntudatos mosollyal háritotta el a kérést. Azután mind leültek a díván köré húzott székekre és az összeszokott társaság könnyűségével elbeszélgettek — nevetgélve, könnyedén, fesztelenül beszéltek össze-vissza, s szinte megfeledkeztek Violáról, aki a díván sarkába húzódva mozdulatlan mosollyal hallgatott. Néha szeretett volna közbeszólni, egy-egy megjegyzést tenni, de mire elhátározta, hogy ehhez vagy ahhoz hozzáfűzi a magáét, a röpködő társalgás már másutt tartott. Olyan volt, mint málé gyermek, aki mindig akkor csapja le a hálóját, amikor a lepke már továbbrepült. Így aztán mosolya egyre üresebb lett, — már nem örült úgy vendégeinek, kénytelen volt újra és újra előbbi összeütközésére gondolni a cseléddel s hogy az milyen goromba volt s hogy a vendégek bizonyosan mindent hallottak, talán ki is nevették ügyefogyottságáért, — s mosolya sarkába fájdalmas, öreges kis vonás húzódott. Talán sohasem ült még együtt ennyi ember ebben a szobában, — és ő sohasem érezte magát ilyen magányosnak.

A társalgás aztán ellankadt. Rózsika hosszú elbeszélésbe fogott amerikai völegényéről, panaszosan hengegő hangon ecsetelve a különbséget jelen és jövő élete közt, — ritkás szemöldökét föl vonta s orra egészen piros lett a meghatottságtól. A többiek türelmetlenül hallgatták. Anni kíváncsi pillantású, fekete szeme körüljárt a dívántámla nippjein, fölemelkedett a kandalló előtt pirosuló kislányhoz, még följebb a mennyezetre s egy lomhán lebegő pókhálót vett észre a sarokban. A

kövér Manyi piros volt, hallgatott, elmélázva emésztett. Irma aprókat ásított a tenyere mögött s nyugtalanul várta a pillanatot, hogy kellő időben megszakíthassa a nyúlós elbeszélést, aztán nem tudott tovább várni, s az amerikai völegény autójának leírását édes hangon szakította meg:

— Na igazán, Gyula, énekeljen már valamit!

A fölszakadó apró sóhajok összesége halk nyögésként hangzott. Gyula most nem kérette magát, fűrgén a pianínóhoz ült, nyalka futamot penderített ki rajta és nyers, nagy hangon rázendített a »Lyuk, lyuk, lyuk, lyuk« kezdetű vidám dalra. Az arcok és szívek megkönnyültek, a székek elfordultak a dívántól s Viola gyors hangulatváltozással fogait előcsillantva boldog mosolyra fakadt. Nézte Gyula frissen nyírt tarkóját, röpködő fekete haját, a nagy éneklésben kivörösödő nyakát s eszébe jutott a simára vizezett, ritkánhajú koponya, amely nemrég keze fölé hajolt. Lopva Valér úrra nézett, aki keresztbévett lábbal, bajuszkáját pödörgetve ült előtte s fölényesen mosolygott, mintha ezt gondolná: »Danolászni azt tud, de a folyószámlák sohasem stimmelnek.«

Gyula danolt még egy szomorút, aztán megint egy vidámat és maga is fölviillanyozódva azt ajánlotta, hogy táncoljanak. Az ebédlőasztalt a falhoz tolták, fölgöngyölték az új szőnyeget, Rózsika szó nélkül a zongorához ült, s rendkívül hamisan, melléütéseit ijedten javítgatva egy érzékeny táncdarabot kezdett játszani.

Violáról tudták, hogy nem táncol, nem is törődtek hát vele, — Gyula Annival kezdte a táncot. Amint ritmikus léptekkel megindultak, a fiú egyik keze intímen a lány csípőjén, a másik mintegy közömbösen a levegőben, Viola szédülésfélét érzett. Tekintete lesiklott a

táncoló párról a lábukra, a lábak sétáját nézte, amint üldözik egymást és hirtelen megtorpannak, megcsuklanak és egymásbatörnek, aztán újra továbbsietnek. A következő percben Somogyi is elindult Manyival — a lány egy-két lépés után már táncosa lapos mellére hajtotta pufók képét, s a fiú pirosfoltos arccal eresztette fejét a lobogó szőke hajsörény fölé. A padló recsegett, Rózsika egészen transzba zongorázta magát, a két pár összesimulva járt-kelt és forgott a szobában s a csillár minden körtéje égett. Ez hát az élet, ezek azok, akik mernek élni, — gondolta Viola nyugtalan szívvel és némi csalódást érzett.

Valér úr szórakozottan szemlélte szemgödre mélyéről a táncot, látnivaló volt, hogy ostobaságnak tartja az egészet. Néha gyöngén megvonaglott ádámcsutkája, mint aki böfögést fojt el, — a sok édesség megfeküdte savtalan gyomrát és nem egészen jól érezte magát. Áttetsző fülcimpája halványan kipirosodott, szája kesernyésre görbült. Aztán mégis erőt vett magán, Violához fordult:

— Ugyancsak sok kalóriát fogyasztottunk ma délután, — mondta tompa hangján és elégedetten mosolygott. — Egy szelet házilag készült torta egy órai táncrea elég fűtőanyagot ad.

Viola fölrezzent. Csak félig-meddig hallotta Valér úr szavait és idegenül meredt rá.

— Igen, — szólt végre bizonytalanul és mosolyogni próbált. Szeme kidülledt, mint mindig, ha figyelmesen nézett és összetalálkozott a férfi fürkésző macskaszemével. Az hallgatott egy keveset. Viola kezdte kényelmetlenül érezni magát. Talán nemet kellett volna mondania?

— Kegyed foglalkozott a tápértékekkel? — kér-

dezte kis idő múlva Valér úr, nadrágját megrántotta kissé térdénél s feszesen előrehajolt.

— Nem... — felelte Viola ijedten. — Nem foglalkoztam...

Istenem, gondolta, talán minden ezen múlik. Foglalkozni kellett volna a tápértékekkel. Mások bizonyosan foglalkoznak. Vagy egyszerűen igent kellett volna mondani?

— Minden nőnek ismernie kellene a tápértékeket! — kiáltotta Valér úr a pianinó zengésébe és a táncosok csoszogásába. — Manapság valóságos méregkeverés folyik a konyhában. Megmérgezik vagy éhenhalatják az embert. Fehérjékkel tömnek bennünket és fűszerekkel!

Irma eddig szótlanul ült a dívány másik sarkában s úgy tett, mintha a táncolókat nézné. Füle azonban a bubifrizura hullámai alatt is élesen figyelt. Érezte, hogy itt a pillanat, amikor távoznia kell: a fiatalok kezdenek összelepedni. Rizsporos mosollyal Viola felé fordult:

— Valér úr valóságos orvos... Úgy ismeri az emberi testet, hogy csoda... — Magában mosolygott szavai önkéntelen kétértelműségén és fölsóhajtott: — Kimegyek drágám egy percre a konyhába... Te csak maradj... Igazán, Valér úrtól csak tanulni lehet... Úgy-e megbocsát?

Alig lehetett észrevenni, hogy Irma féllábát vonja maga után. A táncolók közt roppant erőfeszítéssel tartotta magát, — nem akarta az ellentétet még kirívóbbá tenni.

Amikor az ajtó becsukódott mögötte, Valér úr ismét megszólalt:

— Mik a szórakozásai? — kérdezte hidegen, mint egy vizsgálóbíró. — Színház, hangverseny, mozi?

— Mi nem járunk sehova, — mondta Viola vontatottan s némi szomorúsággal, aztán hangja egyszerre élénkebb lett. — Ja igaz, a nyáron voltam egyszer moziban... Annyit nevettem. Olyan jó alak az a Harold Lloyd! Képzeld: egy áruházban volt segéd... És volt egy barátja, egy akrobata... És...

— Aha! Aha! — kiáltott föl Valér úr s homlokán sárgán derengett az emlékezés. — Én is láttam ezt a filmet. Az áruház rosszul megy és Harold Lloyd fölkéri az akrobatát, hogy mássza meg a húszemeletes homlokzatot. Így akarnak feltűnést kelteni...

— Igen! — kiáltotta Viola ragyogva és a közös emlékek egyszerre közelhozták hozzá a vadidegen embert. — És...

— És az akrobatának valami ügye van a rendőrséggel. Keresik, a rendőr ott áll az áruház előtt és ezért az akrobata megkéri Haroldot, másszon föl az első emeletig helyette, ott majd fölváltja...

— Igen! — ujjongott Viola. Gondolataik párhuzamos mozgása és szavaik ölelkezése olyan volt, mint valami forró tánc. — És aztán...

— És aztán, — Valér úr kíméletlen vezető volt, nem engedte partnerét szóhoz, — amikor az akrobata ki akar mászni az első emeletnél, a rendőr meglátja, mire továbbrohan a másodikra, a rendőr utána, és így üldözik egymást húsz emeleten át, Harold meg csak mászik nagy keservesen...

Viola most már hangosan nevetett. Szeme könnyes volt a boldog nevetéstől. Eszébe jutottak a galambok, amelyek Harold fejére szálltak s gyorsan belé akarta fűzni Valér úr szavaiba ezt az epizódot, de a nevetés megszagatta hangját:

— És a... és a...

— És a galambok a fejére szállnak, — csapott le Valér úr, keményen villogó szemmel, — aztán beleesik az órába, mi egymás .. Határozottan ügyes film, határozottan ...

Rózsika hirtelen abbahagyta a játékot s a táncosok kipirulva és kimelegedve leroskadtak a székekre. A férfiak zsebkendőjüket gallérjuk alá tűrve törölgették nyakukat, a nők elkókadva legyezték maguk. Gyöngé izzadság-szag áradt belőlük. Somogyi, akinek kabátján, a váll körül fehéres folt maradt Manyi fejétől, kezét szája elé emelte és szárazon köhögött.

— Milyen kár, hogy maga nem táncol ... — mondta Violának, csöpp gúnyos vonással lázas szája sarkában. — Táncolni jó ...

Viola Valérra nézett, tele bizalommal és odaadással.

— Ó, olyan jól elbeszélgettünk, — mondta nevető szemmel, — olyan jól megértettük egymást ...

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Családi vihar

A Pogány-család ott ült teljes számban az ebédlőasztal körül. A férfiak előtt feketekávés csésze, — utóbbi időben rászoktak az ebédutáni feketére, — Pogányné főtt gesztenyét rágcsált ki a héjából, Viola csak ült és elégedetten nézte a családi kört. A szoba levegőjében kékes köd úszkált s az ételszagot elnyomta a családfő szivarjának nehéz, kesernyés illata. Kéjesen ültek mind, tele gyomorral, melynek nedvei titkon végezték nehéz munkájukat, s hallgattak. Nem igen volt mit szólniok egymáshoz: mindegyik ismerte a másikat, keresztül-kasul, noha mindegyiküknek megvoltak a maga titkai, külön élményei és magányos érzései. De ismeretük mélyebb volt a titkok ismereténél; az együttélés és megszokás testi közössége, a szülők számára a gyermekek fölserdülésének és a gyermekek számára a szülők elaggásának mindennapos figyelése, egymás lényének mindenestől való tudomásulvétele kapcsolta össze őket s mindenekfölött az, hogy e kapcsolatot széttörhetetlennek érezték. Bizonyos, hogy a szülők és testvérek sok mindenről nem tudtak, ami például Imrével az utóbbi években történt, de a fiú egyetlen fintora, megváltozott hangjának hallása, egy futó pillantás arcába az egész Imrét, egy élet történetét jelentette a többiek számára,

sőt a maguk vele egy közösségben eltöltött életének történetét is. És Imre még hagyján, ő meg nem állhatta, hogy ne locsogjon, ne dicsekedjék, ne pletykálkodjék, s el ne árulja önmagát — de a hallgatag Laci aztán igazán titokzatos volt és mégis, még titokzatosságában is ismerős.

Most is csak ült, összevont szemöldökkel és keskeny, zárt ajka fölött ritkás kis bajusszal, melynek szálait időnként idegesen beharapta. Ujjai közt szórakozottan füstölgött a cigaretta, s hamva gépiesen hullt egyszer-egyszer a kávéscsésze aljába. Ha szótalansága nem is nagyon tűnt föl, a tekintetében, vagy a sápadtságában, vagy talán csak abban, ahogyan a cigarettát tartotta, volt valami nyugtalanító, — de senki sem merte kérdezni, egyrészt, mert Laci nem szerette a faggatást, másrészt, mert a család nem is kívánta háborgatni tagjainak érzelmi magányosságát. Az anya elkapta a fiú sötét szemének egy pillantását és rossz sejtelem borzongott végig rajta — majdnem meg is kérdezte, hogy nincs-e valami baja, ami alatt persze testi betegséget kellett érteni. De azután mégsem kérdezte meg, gondolta: majd szól, ha akar...

Úgy látszott, nem akar. Pogány Alajos szólalt meg végül is, szivarjával egy negyed kört írva le a levegőben: — Mátyásföldön kínálnak egy házat. Fele készpénz, fele ötévi részlet. Mit szólnál hozzá?

Pogányné, akihez ezek az ünnepélyes szavak intézve voltak, kitágult orrlyukkal, mint egy hőkölő ló, nézett az urára. Végre fölháborodva megszólalt:

— Ugyan, Alajos... Mi jut eszedbe?

A férj fölényesen megvakarta szakállát:

— Bizd csak rám. Potom árat kérnek. Kitűnő építkezés. Négy szoba, a szuterénben házmesterlakás.

Laci arca alig észrevehetőn megrándult. Aztán ráncolt homlokkal az asztalterítőre hajolt és az összegyűjtögetett kenyérmorzsákat kezdte gyúrni.

— Ugyan kérlek, — mondta Pogányné most már bosszúsan, — folytonosan spekulálni... Nem lesz ennek jó vége. Emma is mesélt egy esetet, hogy a kisembert hogyan becsapják...

— Engem még senkisésem csapott be, — mondotta a férj sértődötten és elfordította székét az asztaltól, — van nekem magamhoz való eszem...

Az asszony vállat vont és nem szólt semmit.

Imre, aki csillogó szemmel figyelte a beszélgetést, most föl pattant és zsebrevágott kézzel sétálni kezdett a szobában. Nem volt kedvére, hogy elejtődjék ez a téma, amely tetszett neki, noha apjára, akit nagyképűnek és önteltnek ítélte, éppoly bosszús volt, mint anyjára gyávasága és akadékoskodása miatt.

— A papa csak spekuláljon, — mondta hevesen, — vagy örökké szegények akarnak maradni? Most itt az alkalom, egy év, két év, vagy legföljebb három év, lehet keresni, át lehet lépni egy más életbe. Örökké így akarnak élni? Most már elég, hogy van új szőnyeg, új zongora? — A sarokba mutatott, ahol a pianinó helyén rövid fekete zongora ragyogott. — Ez semmi! Ez csak toldásfoldás! Ne legyenek gyávák, legföljebb ez is elveszik! Hát nem látják, hogy más kell... valami más élet... Tudja a mama, mi az villában lakni? Autón járni? Utazni? Sohasem akarja megpróbálni? Á...

Keservesen legyintett, mert szegényes szókinccsével nem tudta kifejezni azt, ami után mohó vágyai lihegtek. Ismételtette magát, s érezte, mily fakó az, amit mond: bár csak valaki megírná a szerep szavait! Elkábítaná az öregeket, fölverné őket ebből a tespedésből! Az

apja már megrészegült kissé a pénztől, de nem ismeri azt, amit a pénzért kapni lehet. S az anyja nem lát túl a mán, neki már ez a kis jólét is sok, úgy fél tőle, mintha apa lopná a pénzt.

— Villában lakni! Autón járni! — kiáltott Pogányné csakugyan, megbotránkozottan, de némi zavarral. Mintha a fiúnak olyan titkaiba látott volna bele, amelyekről jobb a szülőknek nem tudnia. — A villamos nem is jó neked? Fogsz te még gyalog járni, nem vagy olyan pályán, ahol úgy ugrálni lehet. . .

Még mindig nem bocsátotta meg Imrének, hogy nem lett vasutas.

— Autón járni! — visszhangozta Viola is az anyai fölháborodást. — Azok a gazdagok sem boldogok, akik autón járnak. . .

Büszkén nézett az anyjára, hogy ilyen találó érveléssel támogatta őt. Ez az egész lázas gazdagodni-vágyás mélyen sértette, mintegy megcsúfolása volt annak az elképzelésnek, amely lelkében a boldogságról élt: két szoba, részletre vásárolt bútorral, hatszemélyes készlet, takarékos konyha, dívánpárnák, fehér kutya fekete bársonyon. . . Ha egyszer Valér elhatározná magát. . .

De Imre most ellene fordult:

— Jaj, de okos vagy! — kiáltott rá gúnyosan. — Muszáj neked mindenbe beleszólni?

— Talán nem tetszik? — kérdezte Viola harciasan.

— Csönd, csönd! — intette le őket a családfő és középső ujjával megkocogtatta az asztalt.

Viola válla közé húzta fejét, de Imre nem hagyta magát. Csupán hangot váltott. Egy fél percig némán nézte nővérét, aztán egészen csöndesen így szólt:

— Te szegény! Te meg vagy elégedve az életeddel?

Maga is megrezzent tulajdon szavaira. Ezen a patetikuss-lírai hangon még nem beszélt senki ebben a szobában, mióta Pogányék bérelték a lakást. Mindnyájan némi kínos megütődést éreztek s mind Imrére néztek. Aztán minden tekintet Viola felé fordult. Viola élete! Ki gondolt eddig erre? Él. Hála Istennek egészséges. Mindene megvan, gondolta az apa, miért ne volna elégedett? Hogy veszedelmesen közeledik harmincadik éve felé? Én se voltam húsz éves, amikor férjhez mentem, gondolta az anya, és mégis itt vagyok. Szűz, eddig senkinek se kellett, gondolta Laci másfelé járó gondolatai között, és ezután? Semmi vágy nincs benne, semmi akarat, gondolta Imre, meg fog halni egy boldog, kábult pillanat nélkül az életében! Gúnyos megvetést érzett szívében s egyben valami nyugtalan szánalmat — és tűrte, hogy ez a lágyabb érzés kerekedjék felül benne.

— Na! — mondta békülékenyen és kedvesen hátbavágta Violát. — Nesze egy cigaretta!

Viola megütődve nézett a fiú elébetartott tárcájába, amelyben a sárga gumiszalag mögött vékony, dohányillatú cigaretták sorakoztak egymás mellett, öt szál éppen, mint öt fehér ujj. Sohasem cigarettázott még. S most, ugyanakkor, amikor Imre váratlan nyájassága pillanatok alatt mosolygó elérzékenyüléssé változtatta hetykeségét, valami döbbsent zavart is érzett: mintha az öt ujj kísértőn nyult volna ki feléje, hogy átcsalogassa abba a másik, idegen életbe, amely Imre izgatott szavai mögött ködlött.

— Na, vidd innen! — mondta meghatott zavarral, s elővillantotta recés fogait. Piros kis ujjaival eltolta a tárcát. — Kell a fenének...

— Imre, ne izéld azt a lányt! — szólt mosolyogva

az anya is, elfeledve előbbi bosszúságát. — Még csak az kellene, hogy cigarettázzon!

— Miért ne? — kérdezte Imre vidáman s egészen elragadta a gondolat, hogy bűnre csábíthat egy ártatlan lelket. Rontó erőszakkal kikapott egy cigarettát és a nevető lány fogai közé dugta. Az némi ijedelemmel, de elcsábítva, elernyedve tűrte. Imre gyufát gyujtott, a lány ügyetlenül szippantott néhányat és rögtön köhögni kezdett.

— Mirevaló ez? — riadt föl Pogány Alajos, aki eddig mogorva gondolataiba mélyedt. És fölhúzott, bozontos szemöldökkel rögtön leckét adott: — Egyáltalában nem értem, hogy jut eszébe egy fiatal lánynak cigarettát venni a szájába. Még a hivatalban is füstölnek... ha rajtam állana, szigorú tilalmat adnék ki. Te persze, — fordult Imréhez, — folyton a te kolléganőidet látod magad körül. De végre is egy színinövendék mégsem lehet mintaképe egy jobb családból való úrilánykának. Az a cigarettázás csak kezdet, azt én nagyon jól tudom. Aztán jön a rúzs, aztán a... nna, nem is akarok róla beszélni.

Szivarja hosszúranőtt hamvát beleejtette a csészealjba s a fején átvillanó elképzelésre irigy pillantást vetett a fiú felé.

Viola még mindig köhögött, szamárköhögős ugatással, s vérpiros volt.

— Igyál vizet! — utasította az anyja izgatott szemrehányással. — Micsoda ostobaság. Ennek a fiúnak is lehetne már anyyi esze...

Pörölése rosszaló dűnnyögésbe és bosszús kis fölkiáltásokba veszett. De Imre csak nevetett: a bajtevés öröme csiklandozta torkát. Szeme gonoszul csillo-

gott — mint a gyújtogatóé, aki a tüzet nézi biztos messzeségből.

A köhögés elcsitult, Viola zavartan mosolygott és némi büszkeséggel nézett körül: mennyi izgalom és mind körülötte zajlik! Csak Laci nem vett részt ebben a családi jelenetben sem, mint ahogy érzéketlenül engedte fölviharzani és elcsöndesedni maga mellett a délután egyéb apró crescendóit és decrescendóit is. Fölállt az asztal mellől s hátrakulcsolt kézzel járt föl-alá a szobában, enyhén hajlott háttal, mint aki nagy gondot hord a vállán.

Pogányné most már nyugtalan lett. Laci hallgatása kezdett félelmetes lenni. Hirtelen ráemelte véreres szemét a fiúra:

— Neked mi bajod tulajdonképpen?

Laci megrezzent s egy árnyalattal még sápadtabb lett.

— Nekem? Semmi, — mondotta fakó hangon.

— Dehogynem, — szólt az apja is félénken támadó hangsúllyal. — Nem értelek.

Laci most egészen szembefordult a családdal s rekedtes, sötét hangon, lassan így szólt a várakozó csendbe:

— Közölni akarom, hogy megnősülök.

Szavai elhangzottak s a csönd még nagyobb lett. Kérdések, kiáltások, sikolyok, szívdobbanások, rémületek és síró örömök haltak el ebben a néma félpercben, melynek némaságát ez a belső, hangotnemfogó dübörgés tette döbbenetessé. Aztán mindenki kapkodva igyekezett kizökkenéséből visszatalálni a konvencionális útra: nevetve csapkodták az asztalt s harsányan gratuláltak, csak az anya szeméből patakzottak a visszatarthatatlan könnyek. Az ő számára a végső elsza-

kadás perce volt ez : fia most vált el végképpen testétől, hogy egy idegen, ellensége testtel kapcsolódjék össze.

— Dehát ki az? Micsoda fiú! Egy szót sem szóltál róla eddig! — kiáltozták össze-vissza.

— Mariska. Weber Mariska, — mondta Laci valamivel könnyebben. — A hivatalomban ismertem meg.

— Hivatalnoklány? — kérdezte az apa kissé kényelmetlenül. A szülők minden ok nélkül úgy képzeltek, hogy Laci fölfelé fog nősülni, pénzes lányt vesz el, s most léket kapott ez az elképzelés. Ha az a lány hivatalba jár, nyilván rá van szorulva. Na, nem minden úgy történik, ahogy elképzei az ember. Azért még igen derék, jó családból való lány lehet az a Mariska.

Egy csöpp csalódott csend volt s Laci élesen felelt:

— Nem. A házmester lánya.

— Jézus Mária! — rebegte Viola elfultan s ez az önkéntelenül fölszakadt sikoly tömör kifejezése volt az általános döbbenetnek. A többiek szólni sem tudtak: az apa homloka izzadni kezdett s láthatóvá váltak halántékán a görbe erek, az anya könnyei elapadtak s behúzott álla fölött orrlyukai akkorára tágultak. mintha kísértetet látott volna. Imre kesernyész-gúnyos kis mosollyal nézett az abroszra s lassú mozdulattal belenyomta cigarettáját a kávécsészébe. A csésze nedves fenekén kialvó cigarettacsutka halk sustorgása volt az egyetlen nesz a kínos csöndben. A nagy álomhajó elmerült s fölötte sokáig kavarogtak az örvénylő hullámok.

— Nem! Ez nem igaz! — tört föl végre a sírreszkető, hisztérikus kiáltás Pogányné megduzzadt torakából. Lomha, elformátlanodott teste főlegyeneseedett s töredezett körmű kezét összekulcsolta. — Laci! Ez nem igaz!

Laci nem felelt.

— Ne izgasd föl magad, drágám, — mondta Pogány Alajos és zsebkendőjével megtörölte izzadt homlokát s titkon a szemét is. Az ő hangja is reszketett. Még nem tudták teljes nagyságában áttekinteni a csapást, amely érte őket, de érezték, hogy valami rettenetes történt. Mintha leszakadt volna alattuk a padló s ők mindenes-tül lezuhantak volna a harmadik emeletről a földszíntre, ahol a házmester lakott.

A házmester! Abban a házban például, ahol ők laktak, a házmester a legtekintélyesebb és legmódosabb lakók közé tartozott. Két szépen bútorozott szobája volt a földszinten s ő is játszott a tőzsdén. De nemcsak a tőzsdén játszott, hanem telkekkel is spekulált s állítólag magának is volt kisebb proli-bérháza a legsötétebb Angyalföldön. Éjjel piszkos alsónadrágban fogadta a későn hazatérő lakókat s kinyújtotta kezét a kapupénzért, de nappal — ha nagyritkán látni lehetett — télen-nyáron fekete keménykalap volt a fején s az, utóbbi időben csontkeretes szemüveget viselt. Voltak lakók, akik előre köszöntötték, s valamennyien nagy tiszteletben részesítették. De mégis, akárhogy is, Pogányék úgy érezték, hogy a házmester a polgári réteg legalsó határvonalán foglal helyet s a polgár, amilyen érzékeny fölfelé, éppolyan gögös lefelé. A lefelé csúszást katasztrófának érzi; gögös kasztszemlében nem veszi észre, mennyire aljasnak ítéli saját helyzetét, amikor egy hajszállal maga alatt már szégyenletes csatornabűzt szimatol.

— Elvégre akár házmester, akár nem, fő hogy becsületes ember legyen, — mondta Pogány Alajos ékesszólóan és hirtelen megöregedett hangja ismét oktató lendületet vett. — És a mai világban... Én nem vagyok olyan elmaradott. Egyik ember olyan, mint

a másik. De mégis mást vártunk tőled, azt meg kell mondanom. Egy jó családból való, érettségizett, állásban lévő fiatalembernek arra kell törekednie, hogy a házasságával is előre jusson, ne pedig...

— Ezért neveli föl az ember a gyerekeit, — sírt közbe a felesége, — ez a hála! Egy házmester lesz a nászom, egy házmesterné kerül a családba! Micsoda szégyen! Mit mondanak majd az emberek!

Viola fejében teljes lett a zűrzavar: már nem tudta volna megmondani, mi tulajdonképpen Laci bűne, de anyját sírni látta s ezért maga is nagy könnyeket hullatott s szipogva törölgette kezefejével kipirosodott orrát. Imre legjobbnak látta kereket oldani: észrevétlenül kisomfordált az ajtón. A nagy jeleneteket csak a színpadon szerette.

— Nem! Nem! Nem! — lehelte Pogányné és letörölte könnyeit. Látszott rajta, hogy az érzelmi kitöréseknek vége, most már az ész szegül ellene fia akaratának. — Én ebbe sohasem tudok beletörődni... Inkább meghalok...

— No azért nem kell mindjárt ilyen kijelentéseket tenni, — intette a családfő és titkon kompromisszumot keresett, mert nem bírta tovább erővel a döntő pillanat súlyát. — Nem eszik a levest olyan forrón... Laci még háromszor is meggondolja magát, mielőtt ilyen fontos lépést tenne...

Laci sápadt arcán remegtek az izmok az izgalomtól, de igyekezett nagyon nyugodt és határozott lenni.

— Nem gondolok meg semmit, — mondta és hidegnek szánt szavai vadul és támadón hangzottak. — Elveszem Mariskát. El kell vennem. Kötelességem. Nincs mit meggondolni.

Az anya egyszerre mindent megértett. Szeme ellen-

séges haraggal villant föl s az asztalra csapott, hogy a csészék s az asztalon heverő kiskanalak csörögni kezdtek.

— Ahá! Hát így állunk! — kiáltotta vörösen és a sértett erény pátozával. — Szégyeld magad! Hát már nincs tisztesség ezen a világon? Így akarja a nyakadba varrni magát az a...? Egy ilyen nőt akarsz ebbe a tisztos házba hozni?

— Nem, nem akarom idehozni, — felelte Laci hevesen és fekete szeme félelmetesen kitágult a haragtól. — És én se akarok tovább itt maradni. Ha nem kell maguknak az, akit szeretek, maguk se kellenek nekem. Isten velük.

— Ostobaság... — mormolta az apa sértetten és dermedten nézte, hogy a fiú nagy léptekkel csakugyan kiront az előszobába.

Viola azonban fölugrott és utánaszaladt.

— Laci! — kiáltotta földúltan és belekapaszkodott a fiúba, aki a felöltőjét akarta magára kapni. De az ellökte magától, fejébe csapta a kalapját és kirohant, erősen becsapva maga mögött az előszobaaajtót.

Az erős csapásra egy darab vakolat meglazult az ajtó fölött, levált és Viola lába elé esett. A lány érezte, hogy nagy szerencsétlenség történt, a legnagyobb, ami a családot érhet: egy tagja kilépett közösségéből, meghalt a többiek számára. Vajjon lehet-e ezután élni tovább? Vajjon nem hal-e az elveszett szerv után az egész szervezet? Viola nem igen tudott gondolkozni, csak állt ott, mint valami földrengés közepette, jéghideg szívvel, szédülve s várva, hogy mikor omolnak össze körülötte a támoigó falak.

Nem sokkal később történt, hogy Pogányné hirtelen rosszul lett. Keserőségébe merülten, kisírt szemmel ült ágya szélén, amikor hirtelen úgy érezte, hogy egy jeges kéz megmarkolja szívét, kitepi helyéből és elhajítja, — üres mellkasában csak a szorongó fájdalmat hagyva. A fájdalomtól vagy a félelemtől halásápadt lett, kiáltani próbált, de csak artikulálatlan nyöszörgés hagyta el a torkát.

— Meghalok... látod mit tettél velem... — futott át agyán a gondolat s keserű elégtétellel töltötte el halálos szorongásában, hogy halálával bünteti meg fiát. Ám a megsemmisülés kietlen érzése gondolkodni sem engedte, bódultan, verejtékes homlokkal dőlt el az ágyon. Úgy rémlett neki, hogy tagjai hültni kezdenek s öntudata lankad, — ereje végső megfeszítésével lökte ki nyöszörgő sikoltásait.

Az ura, aki a szomszéd szobában elborultan járt föl-alá, egyszerre meghallotta az állati nyögést s besietett. Ugyanekkor rohant be Viola is a fürdőszoba felől. Tehetetlenül s maguk is a rosszullét határán, kérdéseket intéztek az asszonyhoz, föltették lábát az ágyra s kikapcsolták ruháját.

— Hideg borogatást, — rendelkezett Pogány Alajos reszkető hangon s pulykavörösen az izgalomtól. — Siess, siess!

— Nem, meleg kell, — ellenkezett Viola, kétségbeesetten torpanva meg az atyai parancs és a maga tudomása között. — Mindjárt melegíték vizet...

— Ostoba! Hideget, ha mondom! — üvöltötte az atya, az imént elviharzott eseményeknek s a perc rémületének hatása alatt mindenről megfeledkezve.

— Mindjárt kiabál... — sírta Viola, miközben

sietve kivonult, majd egy törölközőért újra visszarohant s újra eltűnt.

— Hívjak orvost? — kérdezte a férj csaknem eszméletlen feleségétől együgyűen s mivel az nem felelt, kikiáltott az előszobába: — Orvost!

Viola a bajban összeszedte minden cselekvőképességét. A segítség vágya tulajdon gyámoltalansága fölé emelte. Eszébe jutott, hogy a harmadik házban lakik egy orvos: a lányt érte szalasztotta. Ugyanekkor vizet tett föl melegíteni — hátha az orvos neki ad igazat — s már eresztette is a hideg vizet a törölközőre apja parancsa szerint.

A beteg csak nyögött, arca halottfehér volt s szeme alá nagy szürke árnyak ültek. Viola hol berohant a hálószobába a beteghez, hol kiszaladt az előszobaajtóhoz az orvost lesni, hol az ebédlőablaknál kémlelte az utcát, hogy jön-e már a segítség. Rövidlátó szeme kidülledt, körmét fölhúzott vállal fogához szorította.

Az orvos csakhamar megjött: őszes-sárga bajuszú, kövérkés kis ember volt, a szeme alatt nagy táskák lógtak. Hóna alatt műszertáskát szorongatott s aprókat lépett.

— Jónapot. Hol a beteg? — kérdezte dűnnyögő hangon. Szájából nikotin-szag áradt.

Viola bevezette a hálószobába. Az orvos morogva üdvözölte a háziurat, a beteg fölé hajolt s két ujja közé csíptetve a hideg borogatást, elhajította. Nagy, lapos fülét a nedves mellre szorította s hallgatózott.

— Forró borogatást, — mondta aztán röviden s Viola kétségbeesésében is boldogan rohant ki, megint visszatért egy törölközőért s megint elviharzott.

Az orvos táskájában kotorászott, kivett valami üvegcset, átreszelte s az éjjeliszekrény parkányán le-

ütötte a fejét, aztán a fiolát a beteg orra alá tartotta. Az mélyet lélekzett s csakhamar megkönnyebbülten meredt az idegen arcba.

Pogány Alajos áhítatosan nézte a műveletet.

— Csak nem valami súlyos? — kérdezte elfultan.

Az orvos egy ideig nem felelt, aztán kerek, fáradt-k tekintetű szemét az izgatott férfira emelte.

— Nna, — mondta dünyögőn s mintegy gúnyolódva. — Jó pár évig élélhet vele. De jó lesz vigyázni: az izgalom árt. Angina pectoris: ha tudni akarja.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Tavaszi

Tavaszi volt. Világoskék ég sápadt a Duna felett, mintha a langyosan sütő nap szította volna ki színét. A Margit-sziget öreg fái fiatal lomb remegett, a könnyű szél pöckölő ujja meg-meglibbentette a szélső leveleket, mint egy zöld szoknya fodrait.

Viola világos, könnyű ruhában haladt a fedett sétányon. A ruha, egy kisebbrendű szalón kreációja, most volt először rajta, büszkén és frissen lebegett térde körül. A lány úgy érezte, hogy a ruha csodálatraméltó, sőt föltűnő: zavartan nézegetett körül, nem bámulják-e meg az emberek. De csakhamar észrevette, hogy a sétáló nők ruhája jóval szebb és föltűnőbb, s ez megnyugtatta. Elsüllyedt volna boldog szégyenében, ha egyetlen szem is utánafordul. Életében először történt, hogy kettesben sétál egy férfival: Valér úr lépkedett kicsiny lábán az oldalán.

Ezt a csodálatos eseményt a véletlen és az emberi számítás titkos szövetsége rendezte. Irma meghívta Violát és Valér urat, hogy menjenek ki vele a Margit-szigetre uzsonnázni, ott lesz a lovag is, bemutatja nekik. Viola boldog volt: megismerni szemtől-szembe a legendás lovagot, akit még soha senkisémet látott, akit

Irma évek óta féltékenyen dugdosott a világ szeme elől, s akinek valóságában a barátnők néha-néha lelkük legmélyén már-már kételkedni kezdtek! Borzongó-édes kétely volt ez, mint az istenben tamaskodóké, de Violát csak ma érte el, amikor Irma sajnálkozva közölte vele, hogy a lovagnak hirtelen el kellett utaznia. A lány nem tudta eltitkolni csalódását, szinte becsapottnak érezte magát. S amikor Irma, aki vizes kendővel homlokán feküdt az elhomályosított szobában, hozzátette, hogy ő maga sem tarthat velük, mert borzasztó migrénje van, Violában egyszerre világosság gyúlt: szóval találkozóra kell mennie a szigetre, ahol egykor Irma és a lovas legendás szerelme kezdődött...

Valér úr, aki összesodort esernyővel a hóna alatt türelmetlenül várakozott a Kálvin-téri óra alatt, elégedetten vette tudomásul, hogy a lovas elutazott és hogy Irmának migrénje van.

— Legalább alkalmunk lesz kissé bizalmasabban elbeszélgetni, — mondta s Violának máris riadtan kezdett dobogni a szíve, mintha a férfi meztelen testéhez akart volna hozzányúlni.

De ennek eszeágában sem volt ilyesmi. A villamosban állniok kellett s mikor egy megállónál éles csikor-dulással nagyot zöttyent a kocsi, testük összekocant.

— Pardon, — mondták mindketten egyszerre, a lány ijedt zavarral, a férfi hideg udvariassággal s még végig is nézett a kabátján, nem tapadt-e rá a női ruháról pihe, cérnaszál. Amint így nyakába vágott állal, lefelé fordult szájjal, kicsi tokával nézegette magát, mint egy kényes kis kakas, Viola ellenszenvesnek találta.

A villamosút alatt alig egy-két szót váltottak; amikor a Margit-híd kis nyúlványán elindultak a sziget felé, Valér úr megfogta kalapja karimáját és ennyit mondott:

— Fúj a szél.

Viola nem felelt, ő is megfogta a kalapja szélét és így, egyforma mozdulattal, óvatosan haladtak a fedett sétányig. A sétány padjain öreg urak üldögéltek keresztbevetett lábbal, kezüket összekulcsolva a gumi-végű vastag boton, bárgyún nézelődve elvizenyősödött szemükkel. Mellettük öregasszonyok vastagon, fekete ruhákban, májfoltosan. Messziről zene hallatszott és gyerekek csevetelése: egy karikát kergető kisfiú hasravágódott a virágágyak között és hangosan bögni kezdett.

Viola úgy érezte, járt már itt valaha kettesben. Fehér őszirózsát tartott a kezében, akkor is enyhe szél fújt s az őszirózsa vékony szirmai finoman borzolódtak a szélben... Ott állt a sétány elején, a fényképész-kirakatok előtt, nézte a fehérfátyolos menyasszonyokat és a frakkos, krizantémumos völegényeket, az érdemrendes keblű katonákat és a nagybendőjű, meztelen csecsemőket. S egyszerre vállában érezte valakinek a közeledését... Aztán a cukrászdában ült ezzel a valakivel... előtte két buggyanásig töltött krémes sárgállott s illatozott a porcukor hímpora alatt.... de fölnezní nem mert és így sohasem láthatta meg azt, akivel együtt volt...

Hirtelen fölrezzent: mindez csak álom, képzelődés, hazugság! Valér úr azonban itt van valóságosan, most csakugyan bemehetnének a cukrászdába: megrendelhetnék a két krémet, amiről álmodott.

Ám indítványt tenni nem mert s hiába is tett volna, mert Valér úr végre beszélni kezdett:

— Bemehetnénk ide a cukrászdába, de én inkább ajánlom a tejvót a víztorony aljában. Ez a sok undorító édesség csak megfekszi az ember gyomrát. Igaz,

hogy rengeteg kalória van benne, de ilyenkor mégis sokkal hasznosabb egy hideg joghurtot fogyasztani. De ha maga akarja, mehetünk a cukrászdába is, tessék?

— Nem, nem, — tiltakozott Viola s a szíve majd megrepedt két darab krémes lepényért.

— Nagyon okos. Maga is úgy utálja az édességet? Egyező ízlésünk van. A krémeslepényre például rá se tudok nézni. Az az undorító vastag lötty a közepében... brrr! Édes zsír... brrr!

Valér úr olyan arcot vágott, mintha nyomban elhányná magát, s fejét, válla közé húzva, kétszer is megreszkettette. Viola rémülettel nézett rá; most már maga is undorodott a krémeslepénytől: ezentúl mindig erre az arcra kell gondolnia a krémes említésére is. Egészen elszomorodott. Mintha förtelmes titkokat tudott volna meg valakiről, akit eddig szeretett s akiban hitt. Valér úr pedig fölényesen és magabiztosan folytatta:

— Ha két embernek kicsiny dolgokban egy ízlése, egymásra találhatnak a nagy dolgokban is. A barátság nem más, mint közös érdeklődés, a házasság, mint közös szokások. A szerelem...

Elhallgatott. A szerelemről nem volt mondanivalója. De Violában a szó titkos árnyakat vert föl. Arca égett s szívében is égtek a szavak, amelyeket a száraz férfihang belévetett: barátság, házasság, szerelem! Így még senkisémm beszélt vele. Irma önmagáról beszélt, de Valér órája beszél! Hát mégis utólérik a »nagy dolgok«? Élni fog ő is? Barátságban, házasságban, szerelemben?

Boldogan nézett körül. Zöld mezők közt jártak s a gyepen hatalmas, ágas-bogas, lombjukat földig lógató fák álltak magányosan.

— Milyen szép! — kiáltotta önfeledten.

Valér úr üres tekintettel nézett szét.

— Mi az? — kérdezte s minthogy Viola nem tudott felelni, azt hitte, az ő szavaira értette. Mosolygott és megdicsérte a lányt: — Magával lehet beszélgetni.

Ennek ellenére mély hallgatásba merültek. Valami tisztázatlan, valami félbemaradt feszengett közöttük. Már közel jártak a víztoronyhoz, amikor Valér úrnak újra megjött a szava:

— Most eszünk egy jó hideg joghurtot. Nincs annál egészségesebb étel. A bolgárok mind joghurtot esznek, azért élnek olyan sokáig. Mi meg botránys, hogy milyen könnyelműen étkezünk. Direkt megmérgezzük magunkat, a sok hússal, a sok fűszerrel. Azért ne gondolja, hogy bicsérdista vagyok. Az embernek szüksége van bizonyos számú kalóriára, amit tisztán növényi táplálkozás útján bajosan szerezhet meg. Az emberi bélrendszer úgy van alkotva...

Viola kezdett nem figyelni. Lesütötte szemét és meglátta Valér úr kényelmesen lépkedő apró cipőit. Így lépkedünk együtt egy életen át, gondolta. Cipők. Térdek. Csipők. Mellek. Fejek. Megborzongott. Jó ez? Szívében még égtek a szavak: barátság, házasság, szerelem, — de csak szavak égtek, érzések nem. Szeretett volna lángolni, de nem tudott. Félt ettől az emberkétől. S a száraz szavak már végigégtek, összeroppantak, elhamvadtak. Kietlen semmi maradt helyükben.

Mégegyszer végignézett a vén facsoportokon, melyeknek furcsa rajza édes szomorúsággal töltötte el szívét. Madarak daloltak a lomb között sokhangú, értelmetlen zenével, a gyepen egy nagy, fekete rigó ugrándozott bolondosan. Közvetlen közelről száraz harkályhang szólt: ...bélfodor... Viola összerezzen s szeme fátyolos lett. Valér úr bélrendszerére gondolt, mely

úgy van alkotva, hogy pörköltet és spenótot egyformán kíván. Undorodott. Nem, nem kell Valér úr és nem kell senki. Nem kell az élet. Titkos lihegése az élet után, szentől-szembe a valósággal, egyszerre zsugorodni kezdett, mint a meleg lehellett a tükrön s lassan eltűnt, elpárolgott. Nem, ő mindig gyáva volt és gyáva is marad. Nem bánja, nem szégyenli, tudomásul veszi. Csak hagyná már Valér ezt az undok bélrendszert és beszélne mégegyszer, egyetlen egyszer a szerelemről! Mert most majd sokáig nem beszél vele senki erről az ismeretlen és félelmetes, vágyott és útált érzésről — talán soha többé nem beszél róla senki őelőtte. Csak még egyszer mondaná ki ezt a szót — úgy fogja hallgatni, mintha nem is ő mondaná, hanem a könnyű szél suhogná, a vén fák levelei zizegnék. Csak a szó kéjes és ernyesztő hangzását akarta, a valóságot nem: csak a vágyat kívánta, a teljesülést sohasem.

De Valér úr semmitsem tudott Viola érzéseiről és gondolatairól, ahogy Viola maga is csak félig-meddig tudott róluk. Leültek az elegáns tejivókertben egy asztalhoz, s a fehérkabátos pincéernél két joghurtot rendeltek. Viola még mindig lesütve tartotta szemét s míg Valér úr folytatta előadását a bélcsatornáról, s ennek hasznos és káros erjedéseiről, számbavette az asztalka fölszerelésének minden porcikáját, a terítő szövésmin-táitól kezdve a csillogó nikkelcsiptetőig, melyek a terítőt a bádogasztalhoz szorították. Az asztal mereven állt közöttük, a közös asztal, s a lány képzeletében felködlött a közös ágy... Kibírná-e? Azt már tudta, hogy nem szereti ezt a kis sárga, okoskodó férget, — s egyszerre kezdett nem imponálni az okoskodása sem. De talán kibírná. Hiszen nem érzett magában vágyat senki és semmi után és akinek nincsenek belülről sugárzó

érzései, az egykedvűen fogad minden kívülről jövőt : hideget vagy meleget egyaránt langyosra közömbösít.

— Nem tudok szeretni. Nem érdemlem meg a boldogságot, — gondolta Viola és egy könnycseppet hullatott a barna edénybe, amelyből a joghurtot kanalazta.

Valér úr még ezt sem vette észre. Már rég elfelejtette a frázist, amivel a lányt egy percre magához emelte : most eldobta, mint egy séta közben letépett virágot, amely mégsem nyerte meg tetszését s amelyet nem akar a gomblyukába tűzni. Eldobta és elfelejtette, — annyira el volt foglalva önmagával, hogy jóllehet Viola ott ült közvetlenül az orra előtt, nem is tudta, kihez beszél. A levegőbe beszélt, a földnek beszélt, önmagának beszélt. Beszélt a sarkvidéki utazásokról, Napoleonról, a sajtgyártásról, Magyarország vasútvonalairól, mindent belebeszélt a levegőbe, ami agyának gépiesen osztályozó, merev s társításra képtelen sejtjeit megtöltötte, számokkal dobálódzott, fölsorolta bélyeggyűjteményének kincseit s megmutatta a hirhedett noteszt, sokszínű bejegyzéseivel. Mikor mindezzel végzett, szinte egészen kimerültnek látszott, szeme még mélyebbre húzódott üregébe, szája még keskenyebb lett, hirtelen elhallgatott, megzörgette gyűrűjével a poharat és fizetett. A szokásosnál kevesebb borraivalót adott, amit a pincérek fanyar főbiccentéssel köszöntek meg, kiivott még egy fél pohár vizet s ujjaival megcsapva az asztal szélét, így szólt :

— Mehetünk.

Fölálltak s mentek. Nem a régi kolostor romjaihoz, ahol szürkületkor szerelmesek szoktak csókolózni, hanem a sziklához, melynek zöld kövein gőzölgő, bűdös víz csorog le.

— Kitűnő hatású gyógyvíz, — jegyezte meg Valér

úr, száraz ujjaival a poharait törölgető vízárus-asszony-ságra mutatva.

A budai parton láncos szerkezeten kis csillék merültek föl egy veszteglő hajó mélyéről és sárga homokot borítottak ki a rakpart köveire.

— Kotrógép, — mondta Valér úr, átszúrva ujját a homályon.

Mindent tudott. Csodálatos volt. S ő kellőképp meg is csodálta önmagát. A fanyar közönyért, mely hivatalában körülvette, ahol buggyos fekete klotvédővel alkarján kietlen számokat írt hiteles könyvekbe, az ásító unalomért, mely magánéletében tátotta rá dohoslehelletű torkát, még akkor is, mikor bélyegeivel, szivargyűrűivel és gyufaskatulyáival pepecselt, egész élete céltalanságáért, érdektelenségéért és eseménytelenségéért elégtételt vett ezen a délután, amikor néhány órára hódítónak, fölényesnek és nagyszerűnek érezhette magát. Viola hallgatása vak tükör volt, de ő mégis úgy illegette magát előtte, mintha az élet valamelyik kiskirályának képe nevetne rá a tükörből vissza.

Violát hazakísérte s a kapu előtt két keze közé fogva a lány kezét, követelő mosollyal megkérdezte tőle :

— Remélem, jól érezte magát?

— Ó, nagyon jól, maga igazán olyan kedves, — felelte Viola irgalmasan s kirántva kezét a száraz kezek közül, befordult a kapualjba. Az ismerős, sápadt gázvilág és kétoldalt a lakók jegyzéke s a házirend fogadta.

A szemközti ház kapujának zárókövéről tátottszájú szatir bámulta a búcsújelenetet. Ha nem lett volna kőből, bizonyára még keservesebbre fintonította volna arcát, mint amilyenre a kőfaragó faragta.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Valér úr távozása

Pogány Alajos fonnyadtan, sárgán baktatott föl a lépcsőn. A szürke kőlépcső, melynek apró lyukacsaiba kisurolhatatlan fekete piszok evődött bele s melynek egy-egy fokát fényesre száradt köpés vagy cipőtalpról rámasztatolt sár éktelenítette, ugyanaz volt, amelyet Pogány Alajos naponként megjárt. De ő maga nem volt ugyanaz, aki máskor. Sárga szemében nyugtalan félelmek villogtak s szakállát fakóvá tették az álmatlan éjszakai órák. Hasa leapadt: a mellény, amely már hozzáidomult domborulatához, most szomorúan figygett alá. Botját, az ezüstlőfejes büszke pálcát inkább támaszkodásra használta, mint dísznek. Kopogott a bot, szuszogott a tüdő, de Pogány Alajos nem gondolt többé arra, hogy liftes házba költözik. Arra a jelenetre gondolt, amely a minap pénztárzáráskor folyt le vasrácsos ablakú szobájában: amint ott ült az aprópénzes facsészék és szutykos bankókötegek között s szokása szerint végigpercegtette ujjá alatt a bankjegyek életét, mielőtt a páncélszekrénybe berakta volna őket... ott ült, fehéren és csuparánc homlokkal, percegtette az utolsó bankjegyköteget, újra és újra megpercegtette körmeszélével, mint valami gitárt, ahelyett, hogy a vasszekrénybe

tette volna... Keze görcsösen szorongatta a bankjegycsomót, mint egy segítő, megmentő másik kezét... s nem bírta elengedni, érezte, ha elengedi, menthetetlenül elmerül, elveszti az élethez való erejét, nem bírja tovább... Kezében megizzadt a zsírostapintású papiros és homlokának ráncai közt is izzadságcseppek ütöttek ki, karja szinte megbénult a küzdelemben, a kísértés és a lelkiismeret gátlása között... Ekkor, ebben a küzdelmes, döntő percben lépett be az ellenőrzésre hivatott főkönyvelő, vastag szemüvege mögül mereven ránézett és meghuzigálta gyérszálú bajuszát.

— Pogány úr még nem zárta le a kasszát? — kérdezte éles, vontatott hangján. — Kérem, nekem ezer más dolgom van...

Az idegen hang figyelmeztetés volt a rend, a törvény, a becsület világából: Pogány Alajos bedobta a pénzköteget a vastagajtós szekrénybe, lezárta számadásait és megtörölte izzadó homlokát, mintha ezzel a mozdulattal pillanatnyi megingását törölte volna le magáról...

Amint most a lépcsőn bandukolt fölfelé, hirtelen ajtócsapódás hallatszott és fürge léptek közeledése. Pogány Alajos megállt, fölnézett: Dávid úr jött vele szembe. Fekete arca komor volt és zárkózott, köszönést morogva el akart suhanni Pogány úr mellett. De ez elkínzott hangon megszólította:

— Jónapot, Dávid úr, mit szól ehhez a szörnyű leégéshez?

Dávid úr kellemetlen arcot vágott és elhúzta a száját:

— Maga is benne volt az Egyesült Ecetben?

— Maga kérdi? Magától kaptam az első tippet.

— Tőlem? Nem emlékszem. De lehet. Ki tudhatta?

— Mindenem odaveszett. Nem tudtam tovább fedezni: exekutáltak, — mondta Pogány megremegő

hangon és keserűen szemrehányó pillantást küldött Dávid úr kékreborotvált gégéje felé, mivel az egy lépcsőfokkal feljebb állt.

— Vége a jó időknek. Most besszre kell spekulálni, — mondta Dávid úr, mellesleg vetve oda ezt a jó tanácsot: nem tudta megállni, hogy új tippet ne adjon.

De siker nélkül. Pogány Alajos megtört alakja kiegyenesedett egy pillanatra és sárga szeme sápadt lánggal lobbant föl, mint korán meggyújtott lámpa.

— Spekulálni? Soha-többet-nem-spekulálok! — hangsúlyozta nemes haraggal. — A feleségem mindig mondta. Az egész tőzsde közönséges rablóbanda.

Dávid úr kesernyésen mosolygott.

— Amíg nyert...

— Amíg nyertem! — vágott közbe Pogány úr. — Az volt a csalétek! Most már ismerem őket alaposan, mondhatom magának. Tisztességes ember dolgozik és nem spekulál. Jónapot.

Jó volt ez a találkozás, ez a kis beszélgetés: hatalmasan megerősítette Pogány úr erkölcsi öntudatát, elkülönítette őt a disznóktól, akikkel egy gyenge korszakában együtt habzsolta a moslékot s akikre mosléka fogytán csak mély megvetéssel tudott gondolni. Amikor a pénztári kaland újra fölparázsolt emlékezetében, szinte úgy érezte, álmodta az egészet, tilos vágyakkal derengő s nyomban feledésre szánt álomban.

Kicsit egyenesebb derékkal lépett a lakásába, de az ebédlőajtóban újra megroskadt. A padló csupaszon sárgállott a bútorok sötét lába alatt és a sarokból nagy üresség nézett vissza rá: el kellett adnia az új szőnyeget, az új zongorát — most nem volt se új, se régi. Mindegy, gondolta a családfő, ennyivel is kevesebb emléke kísért a multnak. A hálószoba drága pénzen

vett ágyterítőjére nem nézett — aki fél a kísértetektől, tudja, mikor kell behúnynia a szemét.

Pogányné nem viharzott kinn a konyhán, mint valamikor. Csendesen ült a díván sarkában és a homálybavillanó acéltűkkel harisnyát kötött. Nem fogyott meg a betegségtől, csak elpuhult és kifehéredett az önkéntes szobafogságban, melyre nagy rohama óta ítélte magát. Attól reszketett, hogy az utcán, idegenek közt lesz rossz, talán meg is hal, — s ez a gondolat borzalommal töltötte el. Fehér hálórékliben, a megszokott süppedő ágyban, szemben az ismerős ruhásszekrényel, férje és gyermekei jelenlétében akart meghalni. Ezt a halált könnyen és szívesen fogadta volna; kinn az utcán, villamoscsilingelés és autótöfögés közt összeesni, bámészködők körében, rendőri segédlettel fölszedetni, újságban lenni, hullaházban feküdni: nem, ezt nem akarta. Ez volt a kaland, amelytől mindig rettegett s amely mindenkit magával ragadott körülötte.

Férjét a pénz kalandja sodorta el, — szinte boldog megkönnyebbüléssel fogadta anyagi bukását, megtakarított pénzük elvesztését, az új szerzemények nagyrészenek elkótyavetyélését, mintha egy ledér nő karjaiból kapta volna vissza az urát. Lacit a szerelem kalandja buktatta le — hát elvette azt a nőt, a gyerek is meglett pár hónapra rá, ő látni se akarja a fattyút, egyelőre Violát küldte, hogy megnézzze, kire hasonlít a kicsike, az apjára, vagy arra a másikra, akit nem is ismer. És Imre, a művészet kalandosa — őt elvitték vidékre egy társulathoz, mely minden héten más kisvárosban játszik, elvitték Thália templomának egerei, s most írja a leveleket, hogy nincs egy krajcárja, lyukas a cipője, túrót vacsorázik, beteg, ki tudja micsoda betegséget szedett föl, ki tudja micsoda társaságban van,

s most már pénzt sem igen küldhetnek a szerencsétlennek! Csak Violát kerülte el minden kaland, ő állt szilárdan a kavargásban, a viharban, mint földbevert karó a hajlongó élőfák között. Vele még soha nem történt semmi, semmi zajos, semmi föltűnő, semmi érdekes, ha csak Valér úr lagymatag udvarlását nem lehet annak nevezni. Vajjon vannak-e Valér úrnak komoly szándékai? Pogányné megrezsent erre a gondolatra. Ha Violát is elviszi a hétköznapok kalandja, férjhez megy, külön családja lesz, ki marad ömelle, az ő hatalma alatt? Úgysem élek már sokáig, sóhajtott magában, s ugyanezt hangosan is gyakran elmondogatta, kéjes keserőséggel, s hozzátartozóinak kényelmetlen rosszérzést okozva.

De amennyire félt ettől a házasságtól, ugyanannyira egyengette is útját. Legalább ő azt hitte. Valér úr látogatásait szorgalmasan végigülte s végigbeszélte, nehogy Viola valami ostobaságot mondhasson. Rezgő anyai hangon dicsérte lányát, magasztalta háziasságát, áldott jó szívét, — csak kissé félénk szegényke, — s elmondta, hogy maga is ugyanilyen volt fiatalkorában. Fiatalkorának emlékei azonban olyan tömegesen tolultak föl, hogy csakhamar ez lett a társalgás kizárólagos témája. Valér úr feszengve hallgatta s időnként óvatosan megsodorta bajuszát, tenyere alatt titkon jót ásitva. Viola pedig megadással tűrte, hogy anyja hódítsa meg számára az udvarlót, annál is inkább, mert önmagát képtelennek érezte a hódításra. Lélekben nem is volt jelen a végtelen emlékezések alatt: két kis szobában csapongott szerény, lúdröptű képzelete... háló és ebédlőbútor részletre... az ebédlőkredencben hatszemélyes készlet... sajátkezűleg készített dívánpárna: fehér hímzett kutya fekete bársonyon... ebéd: spenót

tükörtojással, diósmetélt... kezében férfiing, melyre foltot varr, idegenmintájú harisnya, melyet most kell először megstoppolni... S amikor anyjának egy-egy édes és színpadias kacagására, vagy Valér úr keserves orrfúvására fölrezzent képzelődéséből, riadtan látta maga előtt a pödrötthegyű bajuszkát és a simára vizezett, tükrös barna haját a kerek kis koponyán. Ki ez? kérdezte magában. Evvel fogok együtt élni a két kis szobában, evvel eszem együtt a diósmetéltet, ez fekszik mellettem a részletre vásárolt ágyban? S erre a gondolatra még sápadtabb és szótlanabb lett.

Alapjában nem is hitt az egész házasságban, amelynek nevét hangosan még senki sem mondta ki az érdekeltek közül, inkább, titokban, azt remélte, úgysem lesz az egészségből semmi... Nem is lett.

A terv, az egyetlen alkalom Viola életében, ezen a koranyári napon bukott meg.

Csütörtök volt. Pogány Alajos megtörtén lépett be a szobába, felesége a díván sarkában leeresztette a kötőtűkön fityegő féligkész harisnyát.

— Viola hol van? — kérdezte a családfő fátyolosan, s leült egy székre. A szék recsegni kezdett alatta, erre fölállt, búsan ránézett a pusztuló székre és másikat tolt maga alá.

— Viola? — szólt az asszony szórakozottan. — Elküldtem Laciékhoz, nézze meg azt a boldogtalan kis gyereket...

A férj megreszelte a torkát. Úgy érezte, ez a haragszomrád-játék igazságtalan s föl kellene ellene szólalni. De nem merte izgatni a feleségét.

— Egy lepedőt fölszabdaltam pelenkának, — folytatta monoton hangon Pogányné. — Elküldtem annak a boldogtalan kis gyereknek... Lacinak is csomagoltam

pár darabot a déli almásrétesből. Tudod, mennyire szereti az almásrétest.

Elhallgatott és újra fölemelte kötötűit. A férj is hallgatott egy ideig, aztán kissé megnyikordult alatta a szék.

— Valér telefonált, hogy föl akarna ma jönni, — szólt csöndesen. — Azt mondja, komoly beszéde van.

Az asszony kezében megállottak a hosszú acéltük. Szája megnyílt kissé és gyengén elpirult. Mosolygós, meglepett suttogással kérdezte, mint aki friss pletykát hallott :

— Azt gondolod, megkéri a kezét?

A férj megingatta szakállas, bús fejét.

— Nem gondolom...

És lopott pillantással a sarokba nézett, ahol a zongora helye gúnyosan, kárörvendő ürességgel tátogott.

— Hát?

Pogány Alajos fölállt és hátrakulcsolt kézzel sétálni kezdett a szobában.

— Ennek az embernek téves információi vannak... Az egész az Irma nagyozolása... Azt hiszi, pénzt kap. Pedig nem kap.

— Azt gondolod? — kérdezte Pogányné gyöngyhangan s homlokán szögletes ránc képződött.

— Azt.

Egy percnyi csönd támadt, amelyet kemény ajtó-döngetés zavart meg. Feszülten figyeltek kifelé. A kis cseléd — a legújabb — ajtót nyitott s hallották Valér úr hepciás tenorhangját.

A két ember lehorgasztott fővel várt vereségére. Még jó hogy Viola nincs itthon. Mint férjhezadó, fiatal lány ment el, — mint reménytelen vénkisasszony fog hazatérni. Valér úr, akinek léptei most keményen kö-

zeledtek, addigra itt se lesz. Valami kávéházban ül, csapkodva forgatja az újságot, de nem olvas — a kínos délutánon jár az esze s vállvonogatva újabb és újabb érveket keres önmaga igazolására. Az ajtón kurta kopogtatás hallatszott.

— Szabad, — mondták az öregek egyszerre.

Pontosan tíz másodperc szünet következett, aztán az ajtó föltárult és Valér úr lépett be magasravont szemöldökkel, sárga mosollyal.

— Á, Valér úr! — kiáltotta Pogányné meglepetten, mintha nem is őt várta volna, hanem a váci püspököt.

— Tiszteletteljes kézcsókom, — mondta a vendég tagoltan és a háziasszony dolgos, összeszurkált ujjú keze fölé hajolt, anélkül, hogy megcsókolta volna. — Üdvözet, — fordult a ház urához, szögletesen megrázta kezét, azután elejtette. Térdről kicsit fölhúzta nadrágját és helyet foglalt.

— Maga mindig olyan, mintha skatulyából húzták volna ki, — udvarolt Pogányné. A harisnyát nem tette le, nehézkes ujjakkal tovább kötött, háziasan Viola helyett. — Úgy-e megengedi, hogy folytassam a munkám? . . . — kérdezte kacér mosollyal és ráemelte nagy szemét a vendégre. — Minek udvariaskodni, nem igaz? Maga jóformán már a házhoz tartozik . . . Képzeld, Viola nincs itthon, hogy fogja sajnálni! Tudja, elküldtem Laciékhoz, nézze meg azt a boldogtalan kis gyereket, kire hasonlít, mert én amíg élek ahhoz a nőhöz be nem teszem a lábam. Jöjjön ő ide, ha akar, attól még nem esik le a koronája, de ha nem akar, én nem szaladok utána, azt nem éri meg . . . Csak azt a boldogtalan kis gyereket sajnálom, mégis az első unokám, és még csak nem is láthatom . . . Elküldtem Violát, tudja

ő él-hal a gyerekekért, egy lepedőt szétvágtam pelenkának és Lacinak is küldtem egy kis almásrétest, ami délben volt, ő nagyon szereti... Én nem sajnálok semmit a gyerekeimtől, ami az enyém, az az övék, ki tudja, tud-e az a nő kinyujtani egy rendes rétestésztát? Én az apácáknál tanultam főzni Egerben, ma már sajnos nem tudok úgy mozogni, mint ezelőtt, de azért senki nem panaszkodhatik, ma például gulyásleves volt és almásrétés, szegények vagyunk, de jól élünk... Nincs igazam?

— Tökéletesen, — kapta el a szónoki kérdés másodpercnyi szünetét Valér úr s fölvetette tekintetét, mely eddig mereven s elgondolkozva szegeződött a szőnyegtelen padlóra. — Tulajdonképpen azért...

— Nézze, nálam a cseléd is azt eszi, amit mi idebenn, — folytatta Pogányné hévvel, s kíméletlenül beléfojtotta a vendégbe a szót. — Ne átkozza az urak belit... Pedig egy se érdemli meg, hogy az ember jó legyen hozzá, én mondom magának, mind fizetett ellenség... Igaz, ez a mostani jó dolgos és épp annyit eszik, mint egy madár, azért mégsem tenném érte tűzbe a kezem... Ez is csak abba az alsóbb néposztályba tartozik... De látná csak vasárnap, micsoda toalettje van, micsoda kalapja, ez azelőtt nem létezett, nekem sok cselédem volt, mióta asszony vagyok, pedig annak már harminc éve, mindig tartottam cselédet, de mondhatom magának, ez is csak a kommunizmus óta van így, hogy a cseléd úgy öltözik, mint a műveltebb osztály... Nagyott változott a világ! Szegény jó anyámnak, isten nyugosztalja, mindig az volt a szavajárása: lesz még rosszabbul is... Hát lett. Ki gondolta volna ezt valamikor? Hogy egy kiló hús ennyibe kerüljön! Egy szép csirkét nem lehet megfizetni. Még az én lánykoromban,

igaz, hogy régen volt, talán igaz sem volt, gyakran öthat csirkét is öltek otthon vasárnap, ha a rokonság összejött, igaz, hogy a magunkét öltük le, nem volt érdemes a piacra vinni őket...

— Az régen volt, — szólt közbe elmerengve Pogány Alajos. Felesége lánykorára gondolt, amelyet nem ismert s fölillant előtte a maga ifjúsága, mely szintén mintha valami vadidegené lett volna.

— Ma más időket élünk, — kereste az átmenetet Valér úr a maga mondókájához, de mindhiába.

— Azért még mindig vannak, akik jól élnek, — folytatta Pogányné makacsul. — Nemrégiben, mikor is, a mult nyáron, voltunk egy hűvösvölgyi vendéglőben, luxushely, higgye el kérem, ember-ember hátán tolongott, egy tű nem fért volna el. Igaz, Alajos? És kérem, mindenki jól érezte magát, senki sem gondolt rá, mi lesz holnap, mi is élveztük a friss levegőt, nagyszerű zene szólt, tiroliak, Viola igazán szép volt azon az estén, egy lány kérem mindig kivirul, ha valami öröme van, hát még ha megtalálja a boldogságát...

Bánatos mosollyal fölnézett a fityegő harisnyáról s találkozott Valér merev és kemény tekintetével. Kissé megijedt a jéghideg, sárga szemektől, gyanútlan locsogása szájára fagyott.

— Tulajdonképpen, — szólalt meg Valér úr, felhasználva a kellő lélektani pillanatot, — igen komoly ügyben voltam bátor ma tiszteletemet tenni...

— Megkéri a kezét? Nem kéri meg a kezét? — sóhajtotta magában Pogányné, és a szembenlévő falra nézett, ahol a margarétás hölgy andalogva szagolta virágát. Ha ideadná, hogy kiszámíthassa szírmain a feleletet... Az asszony keze elnehezedett s megállt izgalmában, kötötűit a pamutgombolyagba dőfte.

— Amint méltóztatik tudni, — folytatta Valér úr, most már megállíthatatlanul, — én komoly szándékkal látogatom e házat... Már nem vagyok egészen fiatal ember...

— Ugyan, dehogyisnem... — mosolyogta a ház asszonya, de mosolyát félbetörte a szorongó elfojtódás és szavát a férfi egyetlen elhárító mozdulata.

— Nemsokára negyven esztendőös leszek, mindig csak dolgoztam, küzködtem, családom nincs, barátaim sohasem voltak, egyedül vagyok, — s itt Valér úr száraz ajka körül borús, majdnem fájdalmas kis mosoly jelent meg, hideg szemére könnyű pára borult, ami faarcát egy pillanatra emberivé s élővé tette. — Szívesen alapítanék családi otthont, amelynek melegét eddig nélkülöztem... Egyszóval az önök leánya nekem igen szimpatikus, — melegszívű, házias és nemes gondolkodású hajadont ismertem meg benne és szíves hozzájárulásukkal...

Pogányné arca egyre melegebb lett s most nem bírta tovább, hirtelen szeméhez kapta ujjait és szipogva letörölte kicsorduló könnyét. De Pogány Alajos növekvő hidegséget érzett szíve körül, mert tudta, mi következik. Valér úr arcáról már eltűnt a tulajdon magányosságán érzett meghatottság melege. Arca komoly volt és feszes, szeme megkisebbedett.

— ...nőül venném, amennyiben megfelelő hozománnyal rendelkezik, hogy önálló vállalkozásba kezdhessek. A vállalkozásom komolyságáról meg lehetnek győződve, nálam minden elhamarkodás, meggondolatlanság ki van zárva... Üzletileg éppúgy, mint privátéletemben mindenkor inkább hallgatok az ész szavára, mint a szív szavára... Engem, kérem, fiatalos fölhevülések nem tudnak befolyásolni, hová jutna az ember, ugyebár?

Ránézett Viola szüleire és egy helyeslő fejbólintást várt, de azok csak ültek megsemmisülten és szótlanul. Az anya könnyei egyre sűrűbben folytak és sehol sem találta zsebkeendőjét, hogy elfedje arcát, — végül a díván karfája alá gyömöszölve ráakadt a gyűrött kis vászondarabra. Az apa zavartan csipkedte szakállát, őszesvörös szőrzete alatt egy megsértett és megszegyentett kisgyerek elomlott arca sápadt. Valér úr meg-hökkenve meredt a csöndbe, mely ajánlatát fogadta. Mélyenülő, gyanakvó szeme újból a zongora üres helye felé vándorolt, aztán kissé előrecsücsörített szájjal s derengő megértéssel lenézett a szőnyegtelen padlóra.

— Mert ügyebár, — mondta s hangja elhalkult s vontatottá vált, mint amikor a tapasztalt kereskedő észreveszi, hogy az üzletből semmi sem lesz s kezd lassan visszavonulni, — gondolni kell a jövőre is, különösen a mai időkben. Az ember egymagában csak megél valahogy, de a feleséget eltartani már nagy gond. Később jönnek a gyerekek, ügyebár. A hivatalnokember össze-roppan ennyi teher alatt. Még ha szabadpályán van, vállalkozhatik... de ahhoz persze tőke kell. Ahhoz tőke kell, — ismételte elmerengve, mint akinek a gondolatai már másutt járnak s csak udvariasságból magyarázkodik még, szórakozott, rövid mondatokkal. A fogalmazás is fakó, pongyola lett — kár minden szóért.

Pogányné most kiemelte zsebkeendőjéből vörös szemét, vörös orrát és gyöngye hangon így szólt, miközben lassan fölemelkedett:

— Megbocsásson... olyan rosszul érzem magam...

S megtörten kivonult az előszobába.

A családfő siralmas arccal nézett utána s többször megreszelte torkát. Valér úr türelmesen várt a készülő nyilatkozatra.

— Kérem... — mondta a családfő, kicsit bánatosan és kicsit ingerülten. S nyomban elhallgatott. A hosszú szünet megadta a választ. De azért Pogány úr az illendőség kedvéért szóba is foglalta. — Kérem, én szívesen látnám önt a családomban, mint vőt... illetőleg leányom férjét... de az utóbbi időben anyagi viszonyaim... — majdnem azt mondta: balra fordultak, csak az utolsó pillanatban találta meg a szerényebb szót — ...megváltoztak... Belátom, hogy az ön kívánsága jogos... gondolni kell a jövőre... mindenesetre férfias gondolkozásra vall... az ilyen nagy lépést meg kell gondolni... Az utóbbi időben azonban, sajnos... egyszóval hozományt nem adhatok.

A habozó, kertelő válasz majdnem kiáltó határozottsággal végződött. Az egyszerű és száraz tény ereje átörte az udvariassági formákat. A két férfi hosszan nézett egymásra.

— Tönkrementem... — tette hozzá kis idő múlva Pogány Alajos, de már gyenge, siralmas hangon, a mélységekből kiáltva.

— Igen... — felelte Valér úr egyszerűen és megértéssel. Aztán némi szünet után keservesen fősóhajtott és ezt mondta: — Bizony, bizony...

Mire a ház asszonya visszajött a szobába, Valér úr már eltávozott. Tiszteletteljes kézcsókját küldte.

— Hogy ezt meg kellett érnem, — sóhajtozott Pogány-né és vérekes kék szeme csupa könny volt, — mért nem vett el az Úristen... hiszen úgysem élek már sokáig...

— Ugyan kérlek, — mondta a férje bosszúsan, — mirevaló beszéd ez! Nem is adnám ilyen fráterhoz a lányomat. Ennek csak a pénzre fáj a foga. Svihák! Szép kis férfi, aki nem vállalja a családja eltartását! Nem, inkább maradjon vénlány!

S most alaposan megmondta a véleményét Valér úrnak, lehordta a sárga földig. Arca fakóból vörös lett, szája szélén meggyült a hab s úgy kiabált, hogy a felesége nem győzte csitítani. Dörgő Jupiter lett, akinek most özönével tolultak kezeügyébe a menykövek, melyekkel az alávalót az erkölcs és jellem magaslatáról az imént könnyűszerrel lesújthatta volna. Valér úr pedig közben lenn ült egy kávéházban, ideges ujjakkal, figyelmetlenül forgatott egy újságot előlről-hátra és hátulról előre s így sajnos nem hallhatta azt a tökéletesen elfogult jellemzést, amelyet Pogány Alajos adott róla. De magában azért megfelelt neki:

— Most biztosan azt gondolja rólam az a totyakos számár, hogy a pénze kell nekem. Füttyülök a pénzére. Pláne még be is csaptak, úgylátszik, semmije sincs. De végtére is esztelen kalandokba nem bocsátkozhatom. Nem vagyok már olyan fiatal. Annak az összegnek a kamatai fedezték volna azt a többletet, amely...

És Viola?

Elég későn jött meg. A szülők türelmetlenül várták s mindkettő azon törte a fejét, miképpen közölgék vele a délután eseményeit. Kíméletes lassúsággal? Vagy egyenesen a lényegre térve? Rögtönösen? Vagy aludjanak egyet rája? Érezték, hogy a hír Viola örökös özvegységét jelenti, s halálesethez méltó, komoran ünnepléses képet öltöttek.

Viola ragyogó arccal lépett be s rögtön újságotolni kezdett:

— Jaj, olyan aranyos az a kisfiú, egészen a Laci, a kis füle, a kis szája...

Az apa komoran nézett rá és süketen közbevágott:

— Itt volt az a híres Valér... Jó firma...

Violának torkán akadt a szó. Gyanakvó sápadással nézett az apjára s kereste anyja tekintetét. Az apa az

első kitörés után megtorpant s huszáros nekivágás helyett elmélkedni kezdett :

— A mai házasulandóknak csak a pénzen jár az esze, minden a pénz, a pénz... Mert az csak elvárható egy komoly szándékú házasulandótól, hogy vállalkozik hitvese és majdan születendő gyermekei eltartására... Ki tartsa el a családot, ha nem a családfő? Talán én? — kérdezte nemes méltatlankodással s az általánosságból személyes térre csapva. — Aki igazán szeret, az nem kér mindjárt hozományt. Én nem tudom, tulajdonképpen hogy álltok ti egymással... Valér úr ugyanis megkérte a kezedet, de hozományt igényelt és sajnos, tudod, hogy a viszonyaink megváltoztak... Így hát...

Széttárt kézzel jelezte, hogy a dologból semmisse lett.

Viola csak állt sápadtan és olyan vinnyogó hangot adott, mint aki mindjárt sírni kezd. De nem sírt : inkább titkos öröm, nagy belső fölszabadulás áradt el benne lassan. Szélesebb képek kavartak emlékezetében, mint ahogy a vihar kavart föl mindenféle port és szemetet vagy ahogy a halál előtt suhannak át az agyon egy elmúlt élet emlékei : fiatal férfiak és nők táncoltak a szobában, Harold Lloyd mászott fölegy áruháza homlokzatán, fehér joghurt buggyant át alvadtan az üvegből a barna csészébe.

Aztán megrántotta kissé a vállát és vékony szája köré kesernyés, vénkisasszonyos ránc húzódott.

— Igen, — mondta egészen csöndesen, csaknem együgyűen. De a szeme nyomban fölragyogott, s mint aki két mondat között lelket cserélt s megindult új élete felé, újjongó hangon folytatta :

— Olyan tiszta bőre, olyan jó bébi-szaga van, az ember szeretne beléharapni... És hogy szopik! Mint egy kis malac, úgy cuppog, egészen vörös lesz belé a kopasz kis feje, jaj igazán, ha látnák, olyan mint az élet...

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

Kaland II.

Pogány László hazafelé tartott az irodából. Hat óra elmúlt, amikor eltette a vasszekrénybe a könyveket, megmosta a kezét, fölvette a télikabátját, amelyet átmenetinek is használt s fejére csapta lapos, megkopott keménykalapját. Az utcákon már sötét volt s hűvös szél is fúj, meglebegtetve a villanylámpák fényét a kocsiuton. Laci fölhajtotta a télikabát bársonygallérját és a zsebébe nyult, a cigarettatárcájáért. De a bádogtárca üres volt, csupán némi barnás dohánytörmelék rázkódott benne.

— Fene . . . — mormolta s bekattantotta a tárcát. Sietni kezdett, hogy trafikot érjen. Figyelte a világos üzleteket, nagyrészt élelmiszerüzletek voltak. Lilás-kékes marhacombok, keserűvíz-glédák, tojasosládák, narancshalmok úsztak el türelmetlen pillantása előtt. Fázott, bosszankodott, kezét mélyen zsebébe süllyesztette. Egy szélroham megrázta a csörgő cégtáblákat, melyek vasrudakon nyultak ki a házak falából. A fiatalember fölnézett s két lépésnyire stilizált dohányleveleket látott sárga táblára festve. Fürgén fölszökött a két lépcsőn s már benn is állt a jó dohányzagú trafikban.

Laci azonnal megismerte az asszonyt. Ott állt a kis

boltban, a polc mögött, amelyen újságok és hetilapok voltak kitergetve és a pénzesztányérba aprópénzt számolt vissza egy úrnak. Megismerte kékeres fehér kezét — melyet annakidején, a Múzeum-kerti padon, először látott meg belőle, — megismerte a nyaka hajlását, a vörösbarna haját, mely azóta még vörösebb lett, mintha valami szerrel kezelte vagy festette volna, s a fülét a haj alatt, a szétzilálódó hajszálak mögött.

A vevő valamit beszélt közben s az asszony mosolygott előrecsücsörödő szájával, egészen röviden nevetett is és végül a kezét nyujtotta, kékeres fehér kezét, melyet az idegen, hajlás közben könnyű szuszogással, megcsókolt. Laci szíve féltékenyen és gyűlölettel szorult össze. Komoran nézett a férfi után, aki kivonult mellette.

— Mi tetszik? — kérdezte az asszony s most egész arca szembefordult.

Laci nem tudott felelni. Egy percre elfelejtette miért jött. A szürke szemek alatt nagyobb volt az árnyék, s finom, apró ráncok látszottak az éles villanyfényben. A száj mellett is elmélyült a két vonal s a nyak negyvenéves asszony nyaka volt. De a fejen alul, a ruhán keresztül az az emlékezetében élő érett és hibátlan női test sütött felé, amelyet egykor, egyetlen délután a karja között tartott. Fájó és gyönyörűséges emlékezés — s benne a későbbi megaláztatás, a csalódás, az eltávolodás, a feledés kínos-kábító íze, mely most meleg hullámokkal csapott föl a fiatal férfi szívében.

— Mi tetszik? — ismételte az asszony kissé türelmetlenebbül s ijedten, fürkésző tekintettel, amelyben az eltemetett emlékezés öntudatlanul pislákolni kezdett.

Laci lehajtotta kabátgallérját s szembenézett az asszonnyal.

— Egy doboz Mirjámot kérek.

— Maga az? ... — mondta egyszerre az asszony halkan és elsápadt. Aztán önkéntelenül megsimította kétoldalt a haját s idegesen nevetni kezdett. A hangja egyszerre élénk lett: — Lássá... Hát megint találkoznak... Tíz év... Annyi lehet... Érdekes! Nem?

Közben félig hátrafordulva fölnyúlt a polcra s levette a cigarettásdobozt. A mozdulata kiszolgálás és nyújtózás volt egyszerre. Még mindig sovány volt s mégis lomha, kényelmes mozgású.

Laci rátette kezét a dobozra.

— De igen... — mondta. — Érdekes. Hogy kerül ide? A magáé a trafik?

— Az enyém. Az uram meghalt pár éve. Voltak barátai a miniszteriumban, azok...

— Meghalt? — kérdezte Laci nehezen mutatott sajnálattal s szemében szikrák csillantak: lehetőségek, szabadságok, kaland.

— Igen, — erősítette meg az asszony unottan, s a polcon lustán elnyújtotta kezét.

— A régi szép keze, — mondta Laci s rátette a fehér kézre a magáét. A fehér kéz lassan elhúzódott, de az asszony mosolygott.

— Hát maga? Mi van magával? Megnősült?

A férfi a jegygyűrűjére nézett s kényelmetlenül felelt:

— Meg.

— Gyerekek is vannak?

— Egy kisfiú.

— Nagy már?

— Másfél éves.

— Ne mondja. Szép? Kire hasonlít? Az anyjára?

— Nem, rám, — felelte Laci és büszkén fölemelte fejét.

A régi szép fekete fej volt, melyet kissé megvert az élet s megfériasított az idő. Az arccsontok láthatóbbá váltak, a homlok göröngyös lett s fények-árnyak játszottak rajta. A sötét szem mintha mélyebbre vonult volna üregébe. A hollófekete hajban valahol oldalt egy ősz szál is rejtőzött, korai emlékeztetőként galambfehér évekre. Lassan mindketten elmosolyodtak s az emlékezés és találkozás borús zajgással indította meg szívükben a vért. Laci testét előrelódította a hirtelen indulat, de közöttük volt a polc és csak a szemük került egymáshoz közelebb. A két összeütköző tekintet lát-hatatlan szikrában sült ki.

— Ha egyszer eljönne... meglátogatna... egy csésze teára... akar? — kérdezte az asszony halkán.

Egy csésze teára hívta akkor is, mikor először találkoztak a Múzeum-kertben, a farigcsált betűkkel s szívekkel összesebzett padon. S Lacinak most újra arcába csapott az erős tea rejtelmes, édes-fanyar illata s arcán érezte a fölszálló gőz érintését. A tea aranybarna tükrében önmagát látta, sötéten és homályosan, de szeme fiatal és mohó csillogásával. Forró és erős volt a tea — s forró és erős a gyönyör, amit tizenkilenc esztendő testében érzett. S ugyanakkor, amikor ezek az emlék-kísértetek átsuhantak lelkén, eszébe jutott mostani életének egy kicsinyes részlete: reggeli teája, amely színtelen és ízetlen volt, mert a felesége kétszer is leöntötte ugyanazokat az olcsó tealeveleket. S ennek az unott italnak páráján át színtelennek és ízetlennek érezte egész életét — szegényesnek és boldogtalannak és eltévesztettnek.

Az asszony halk kérdésére jóleső megkönnyebbülés ömlött el benne s szótlánul, boldogan igent intett fejével.

Aztán mindketten egyszerre nevetni kezdtek, most

jöttek rá, milyen különös ez a találkozás, s mindketten tíz évvel fiatalabbnak érezték maguk.

Egy cselédlány jött be az ajtón, vastag piros kötöttkendőben, nyakába húzott kócos fejjel, bordóvörös arccal s hideg mosogatóvíz-szagot árasztva.

— Levélpapírt és kopertát kérek, — szólt félénken és irigyen hallgatta az urak nevetését. Egy legénynek készült írni, aki vasárnap nem volt ott a megbeszélthelyen. Szíve tele volt keserőséggel és agyában esetlen csetlés-botlással már alakultak a szemrehányó szavak, melyeket egy végtelen mondatban papírra készült karmolászni.

Az asszony a polc felé fordult, hogy kiszolgálja a lányt s Laci ismét láthatta szép, nyujtózó, lomha mozdulatát.

— A címe? — kérdezte, mikor a lány elment.

— Még mindig ott lakom, ahol akkor... — felelte az asszony s megint halkán nevettek, mint két pohár, ha összekoccan.

— Akkor... ma este... lehet? — kérdezte Laci. Az asszony némán bólintott.

Laci hosszan megcsókolta az asszony fehér kezét és mosolyogva lépett ki a trafikból. A szél hideg pofonokat vágott arcába, fülébe mart, orrát harapta. De nem bánta, nagyokat lépett, táncolni lett volna kedve. Egy kávéház derengő, nagy ablakain át nyifogó-csörömpölő jazz-zenét hallott és még jobban fölvidult. Maga is fütyörészni kezdett, lélekzete fehér gőzben lebegett szája előtt. De amint közeledett haza, a fülében megörzött vidám zenén keresztül fölrémlett rabsága láncainak zord csörömpölése s a szája előtt röpködő fehér ködön át földerengett a sápadt asszony, a síró gyerek, a szegénység és gond riasztó képe.

A felesége már a kisgyereket vacsoráztatta, amikor hazaért. Mariska ott ült az asztalnál, ölében a vaskos gyerekkel és tejbegrízt tömött kávéskanállal a fiúcska szájába, mely köröskörül csupa fehér maszat volt. A gyerek eltartott s ökölbehajló kézzel, mohón és mégis figyelmetlenül evett, vagyis inkább túrta az etetést s fekete szeme közben ide-oda kószált a szobában és az asztal síkján. Néha annyira megragadta figyelmét egy-egy tárgy, hogy abbahagyta az evést s félrefordította nagy fejét. Az anyja ilyenkor rászólt:

— Egyél, Lacika, kihűl a papi — mire a kisiú engedelmesen és élvezet nélkül tovább evett.

Mariska sápadt, középtermetű nő volt, haját hidrogénes vattával sajátkezűleg szőkítette szalmaszínűre, ami arcát még sápadtabbá tette. Sovány nyakán két kiugró ín játszott, miközben fejét a tányértól fia szája felé mozgatta. Ujjai, melyek közt a kanalat tartotta, finomsontúak voltak, körmei sötétpirosra festettek. Időnként kicsi, duzzadt ajkai közül kidugta hegyes nyelvét és a kanálhoz érintette, hogy nem forró-e az étel. Kissé düledt kék szemében hályogosan csillogott az elnyomott asszonyok és ostorozott állatok szomorúsága.

— Egyél, Lacika, jó a papi — biztatta a kisiút s közben az előszoba felé figyelt; mert kulcs motozását hallotta a zárban.

Laci fojtott jókedvvel lépett be a szobába, friss hideget hozott magával s az asszony feje fölé hajolva futólag megcsókolta haját. A gyereket is meg akarta csókolni, de az asszony csuklójával elhárította.

— Vidd innen a fejed, nem látod, hogy eszik? — mondta szárazon.

— No, csakhogy megjöttem, — szólt Laci hirtelen elkomorodva — már megint mi bajod?

Az asszony nem felelt, csak keserűen ránézett s újból elfordította fejét.

Laci elrántott egy széket az asztal mellől s rácsapta magát. Nem akart veszekedni, azt gondolta, ma kedves lesz a feleségével. Néhány szép szóval meg akarta váltani a hazugságot, amellyel elmegy s a csalást, amire készült. De nem lehetett. Az asszonynak voltak ilyen ingerült napjai, amikor minden szava mintha ki lett volna keményítve s minden pillantása csípett, mint a bors. Megfoghatatlanul apró okokból indult ki ez a rossz-hangulat, többnyire férje távollétében s mire a férfi megjött, már fölnövekedett száz más okon, s aztán teljes erővel kisült Laci legelső apró félrecsúszásán.

Laci nagynehezen legyűrte magában az ingert, amely rövid s kemény szavakat szeretett volna kilökni földuzzadt melléből. Egyideig ideges ujjakkal dobolt az asztalon, aztán krákogott egyet-kettőt s kihúzta zsebéből a cigarettadobozt, melyet most vásárolt a trafikban. Amint a dobozt megérintette, mintha a langy női kezét súrolta volna, amelyből átvette. Az emlék ellágyította s lecsendesítette. A cigarettát úgy érintette szájához, mintha az asszony ujjahegyét csókolná meg. Magában mosolyogva gyujtott rá s fújta a füstöt. Már csak erőltette a gondterhes, komoly arcot.

A felesége a kisfiú tömködése közben is észrevette, hogy Laci belülről hirtelen eltávolodott, idegen gondolatok és emlékek közé menekült a sívár otthonból és a morcos asszony közelségéből. Nem tudott dönteni, hogy további nyügösködéssel visszaráncigálja-e őt a maga fanyar-gonosz légkörébe, vagy legyőzze önmagát s gyors panaszokkal igazolja rosszkedvét.

Örült, hogy az ura kérdezett valamit végre s felelhetett, a véletlenre bízva a hangot, amelyen meg fog szólalni.

— Van valami újság? — ezt kérdezte Laci szórakozottan, elkalandozó gondolatai közül, hogy a hosszú hallgatás rossz ízét eloszlassa.

— Semmi... — mondta az asszony vontatottan, aztán hirtelen vékony hangon panaszkodni kezdett. — Hetek óta nem jutok hozzá, hogy azt a kis kabátot megkössöm a gyerekeknek, hiába is vettem a pamutot, pedig olyan jól állna neki, már álmomban is azt a kis kabátot láttam... Folyton csak stoppolok és mosok és mosok és stoppolok...

— Na azért, ha olyan nagyon akartad volna... — vetette közbe Laci, mert túlzottnak ítélte a panaszokat.

De az asszonynak éppen az adott vigaszt a hiányzó örömekért, hogy legalább a bánatait túlozhatta. Ezért tapintatlannak érezte Laci igazságoskodását és sértetten fölhúzta a száját.

— Neked könnyű... lennél csak egész nap ide-láncolva a gyerekekhez, egy szabad perce nincs egy nőnek, akinek gyereke van...

Az etetést már befejezte s fölemelve a kisgyerek partedlijét, amelyre piros pamuttal ez volt hímezve: »Mama kedvence«, erélyesen megtörölte a fehérmaszatos arcocskát.

A kisfiú nyifogni kezdett az erőteljes dörzsölésre. Az anya gyorsan ráütött a gyerek fenekére, aztán fölállt vele, hogy a mosdónál vizes kendővel lemossa a kezét, arcát s lefektesse a sarokban álló fehér vaságyba, amelyet részletre vettek s már majdnem egészen ki volt fizetve.

— Lacika, mit nyivákolsz? — mondta szigorúan s már mosni is kezdte a kisfiú arcát, két ujja közé szorítva a tömpe kis orrot. A fiúcska prüszkölt és kapálózott, aztán sírni kezdett.

— Micsoda komisz gyerek! — kiáltotta az anya és újra rápaskolt a gyerek ülepére. A fiúcska most már torkaszakadtából bömbölt s könnyei újból bemaszatolták frissenmosott kis arcát.

Mariska sebbel-lobbal, ingerülten fektette le a gyereket s fölhúzta a vaságy háló-rácsát.

— De most már csönd legyen! — rikácsolta s vörös arccal áthajolt a fölhúzott rácson. Valami ijesztő lehetett kihevült arcában s izzó, dülledt szemében, mert Lacika megfélemedve próbálta elfojtani sírását, amely lassan szánalmas szűküléssé halkult. Összeszorított fekete szeméből nagy könnyek préselődtek szempillái közé s lefolytak a lapos vánkosra.

Laci idegesen járkált föl-alá, a végére járó cigarettát rágva. Sajnálta a fiát, s ingerelte a gyereksírás.

— Nem értem, minek csinálsz ilyen komédiát azzal a gyerekekkel... Persze, hogy bög, ha vered...

— Te csak ne szólj bele, kérlek... — mondta Mariska még mindig pirosan s szétzilált haját ideges mozdulattal hátrasimította. — A gyerek az én gondom... A gyereket én szültem és én verem meg...

— Én pedig nem engedem, hogy verd — jelentette ki Laci halkszavú, tompa haraggal. — Szép szóval is lehet bánni vele...

— Szép szóval! Szép szóval! — Mariska gúnyosan nevetett. S magában méltatlankodott és csodálkozott: öellene védi Laci a gyereket? Hiszen a gyerek az ő része, az ő teste, az ő vére, a gyerekhez ő nem lehet rossz, akkor se, ha veri... és különben is... a gyereket verni kell, hogy jó legyen, a verés a gyerekért történik... és az ütés oly jól esik... és talán a gyerek is érti ezt... csak Laci nem.

Közben egészen belesüppedt gondolataiba s szótlantul

tett-vett, rendezkedett a szobában egy darabig. Mi az oka, hogy Laci olyan idegen, értetlen és olyan... igen, olyan ellenséges? Ez kezdetben nem így volt.

Amikor a földszinti, udvarranyíló irodaablakokat először tárták ki egy koranyári napon s az íróasztal mellől két fekete szem tapadt rá fürkészsze... ő pedig ott ült az ajtóban, amely mellé szürke vastábla volt szögezve domború betűkkel: »Házfelügyelő« s világos rózsaszín selyemfonállal vadrózsákat hímzett egy terítő sarkába s először el-elkapkodva szemét, de aztán bátran és hosszan visszanézett... Laci akkor elrontotta odabenn a számlákat, ő pedig elrontotta a vadrózsákat... Másnap már hosszas beszélgetést folytattak az ablakon át, mikor a főnök a külön üvegkalitkájából, melyben úgy gubbasztott, mint egy exotikus tájakról hozott, görbeorrú, hallgatag madár, kicammogott az utcai helyiségekbe... Harmadnap Laci cigarettával kínálta, ő odament az ablakhoz, kivett egy cigarettát s közben a fiú megfogta a csuklóját, hogy egészen fehérek lettek az ujjai... Ez volt életében a második cigaretta, az elsőt a fűszeresegédtől kapta, akivel egy vasárnap vendéglőbe ment, sört ivott vele és sóskiflit evett, s aki nem a csuklóját fogta meg, hanem a mellét... A fűszeres tetszett neki egy kicsit, de lila keze volt s átható borszaga, ezen múlt, hogy ismeretségük nem végződött a ligeti bokrok alján... Lacival minden egészen másként ment... A ruhája rosszabb volt, mint a segéd úré, de a teste ápoltabb, a hangja halkabb, de a szavai színesebbek és árnyaltabbak, a pénze még kevesebb, de elegánsabban tudta kiadni... Mariskát ezen az úribb testen, a tisztább fehéreneműn és gyöngédebb formákon át ütötte meg először egy más világ villamossága. Laci lett az az ideál, amelybe eddig csak húszfilléres olvas-

mányai címlapján volt szerelmes, Laci lett az elcsúszott kétszínnyomattal ábrázolt, jólfésült Tihamérok megtestesülése . . . Az ő világa — szegényes, havifizetési nagyvilág — mágneses erővel vonzotta ki Mariskát a házmesteri szoba-konyhából: holott tudhatta, hogy az a másik élet legfeljebb egy másik szoba-konyhát adhat neki. Egyideig együtt jártak moziba, cukrászdába, cirkuszba, s csakhamar egy rossz hírű kis szállodába, — de itt csak kétszer voltak, aztán az irodai üvegkalitkában találtak egy rozzant bőrdívánt, melyet zárás után szerelmükkel hevítettek föl üzleti ridegségéből. Ezek szép napok voltak, regényesek, kalandosak és fülledek — bárha néha csömörlötten néztek egymás testére és nem tudták, a bőrükön túl van-e egy pont, amely közös bennük s titkos megfeleléssel összekapcsolja őket? Gyakran maradtak szótlankok együttléteik alatt s Laci áltatta magát, hogy ez a meghittség és együvé tartozás csöndje, — de nem bírta magában egészen elfojtani a lelki közöny és idegenség ásitását. Házasságra nem gondolt — és akkor egyszerre kiderült, hogy Mariska másállapotban van. Mariska ragaszkodott a gyermekhez, világra akarta hozni és némán kényszeríteni Lacit a házasságra. S szándéka felől mindvégig néma maradhatott, mert Laci maga sürgette most legjobban a házasságot. »Kötelességem« — hangoztatta fanatikusan és makacsul s türte a kollégák fanyar-gúnyos mosolyát s az otthoni nagy jelenetet és haragot, amely anyja részéről azóta is hajthatatlan maradt. Lenyelte azt is, hogy apósaként tisztelje a házmestert, aki a raktárban a ládákat bontotta ki és szögezte be, piszkos kék köténnyel nagy hasa előtt s anyósaként a házmesternét, aki időnként kiállt az udvar közepére és rikácsolva megfenyegette a hancúrozó cseléd lányokat.

Elvette Mariskát — s most megint hősnek érezte magát, mint amikor a külvárosi kávéházban ült a haza megmentői között. Elkövetett valamit, okosat vagy bolondot, ami különválasztotta másoktól, külsőleg lealázta, de valójában — úgy érezte — fölemeli. Csak-hogy a gyakorlatban a házasság kezdettől fogva nem vált be. Most mindennap együtt voltak, az evés, az alvás, a mosdás, az öltözködés, a betegség, a lélekezés intimitásában együvézárva egy szűk szobába. A más-állapot csakhamar mutatkozni kezdett az asszonyon külsőleg is, sokat hányt, nyügös volt, szédülős, szeszélyes. Testi érintkezésük jóidőre megszűnt, — s amikor Mariska és az újszülött fiúcska a klinikáról hazakerült, csak zökkenve és nem a régi hévvel állt helyre. Az asszony szélsőséges volt: néha meleg és kedves, máskor támadó, hetyke és kiállhatatlan. Rossznapjainak anyaga: az anyagi gond. Folytonosan számolt és a pénzük mégse futotta semmire. A részletre vásárolt bútorok terhei nyomták a kis háztartást, s azután házbér, koszt, villany, mosás, ruha, patika, villamos, cigaretta, ez és az, még házmesterpénz is! Rosszabb volt, mint odahaza! Laci a cigarettáját kíméletlenül mindennap megvette és hogy aztán ő mit főz vacsorára, spenótot vagy krumplit, azon törhette ő a fejét. És a Laci fehér keze, halksága, tiszta fehérneműje, amelyet egyébként most már neki kellett rendben tartania, lassan elvesztették titokzatos varázsukat: ingerelte, hogy Laci keveset szól hozzá, semmibe se veszi, láthatólag únja, éppen hogy eltüri és hozzá büszkeségét sértette az is, hogy Pogányék megtagadták.

Most itt tartottak. Két évi házasság után idegenek voltak. Még a gyerekeket is egészen más-más módon szerették. Az anya indulatkitörésekkel: agyoncsókolta

és kékverte. Az apa tartózkodóan és udvariasan: eljátszadózott vele, mint egy kedves kis állattal, és magában robbanva, szótlán ingerültséggel tűrte sivalkodásait és ordításait.

Ezekre a dolgokra gondoltak mindketten, szótlán járás-kelésükben. Mindegyik a maga részét látta közös életükből töredékes, zavaros hullámokban, amelyeken tétován elúszott emlékezésük — aztán Mariska váratlanul fölmerült a multból a jelen színére.

— Szép szóval! — mondta gépiesen, nagy szünet után megismételve a kétszer kilökött indulatkifejezést s jóformán már maga se tudta, mire mondja ezt. És a szavak üres csengéséhez fűzte: — Viola itt volt délután. Ő is csak folyton kényezteti a gyereket. Csokoládé... csokoládéval tömi...

— A csokoládé tápláló... — felelte Laci szórakozottan és üresen.

A válasz értelmetlenségében bennefoglaltatott, hogy az előbbi harcnak vége, elmúlt, félig elfelejtették, félig fáradtak voltak folytatni. Viola neve csöndet és békét hozott. Violában egyetértettek, egy szemmel nézték: jó, együgyű vénlány-nagynéni, akinek jóságáért nem jár hála, s együgyűségéért ki lehet nevetni a háta mögött. Néha terhükre volt rosszkorjött látogatása, néha szívesen vették, hogy törődik a gyerekekkel, vigyáz rá elfoglalt anyja helyett, nagyszerűen eljátszik vele, — de mindenképp gúnnyal nézték a maguk rossz életének fedele alól az élet nélkül, magányosan bolyongót. Magukban talán szánták is, de ha egymásközt beszéltek róla, cinkos mosollyal tették: Viola, az ügyefogyott, a szerencsétlen!

Laci már újságot olvasott, figyelmetlenül, fojtott izgalommal képzelődve kalandjáról — végeredményben értelem nélkül vonultak el szeme előtt a betűk, az olda-

lak. Mariska kiment a konyhába, s fázva szaladt vissza, kötött, zöld kabátkába húzódva a vaskályhánál melengette magát s vacogva kérdezte, mi van a lapban. Laci hebegett, hirtelenében semmit sem tudott mondani, holott az első oldalon nagy betűkkel gyilkosságról írtak. Idegesen, beszakítva a papirost, visszalapozott, fölfedezte a rendőri hírt, amit egyszer már ész nélkül elolvasott s kapkodva fölolvasta a címeket. Mariskát annyira érdekelte a gyilkosság, — egy villanyszerelő ölte meg a szeretője férjét — hogy elkérte az újságot és mindenről megfeledkezve belémerült. Laci a gyerekágyhoz állt és a gyereket nézte, de máshova gondolt. A gyerek piros arccal, mélyen aludt.

Az asszony még mindig a gyilkosságról beszélt, amikor a konyhából behozta a szegény vacsorát. Laci alig evett valamit.

— Mi bajod? — kérdezte Mariska megrettenve.

Laci kínnal igyekezett tömni magát és túlságosan élénk lett.

— Semmi... ezzel a Krausszal van találkozóm a kávéházban... akit ismersz, az az ügynök az irodából... Valami üzletet hoz... hátha lehet keresni...

Szavaiból hidegen kongott a hazugság. Az asszony elsápadt és szótlán lett. Gyanú ült hályogos szemében: tudta, hogy Laci nem szokott üzleteket kötni és üzletek után járni. Vérében megrezzent a féltékenység. Hová megy Laci? Mi ez? Csalja? Képes rá? Máshoz is oda-simíthatja testét? Irígy vágy lobbant föl benne. De Laci fölállt, készülődött. Hogyan tartsa itthon, magánál? A karjába kapaszkodott, a melléhez hajtotta fejét.

— Lacikám... — suttogta alázatosan, száraz torokkal. — Muszáj elmenni?

A férfi megrettent. Az érintés, a hang elárulta a

vágyat, amely most idegen és idegesítő volt számára. Más vágy forrt benne, egy eltemetett, végig nem élt, s egykor rövid dicsőség után megalázott vágy fölkísértő emléke, amely, mint embernél erősebb szélvihar, lökte-sodorta ki a saját lakásából, a tulajdon felesége mellől, az otthonból, a családból.

— Muszáj . . . — mondta hangosan, hogy túlkialtson minden ellenkezést. Futólag, nedves tenyérrel megveregette a felesége arcát, eltolta magától és ment a kabátjáért, kalapjáért. — Tizenégyre, legkésőbb éjfélre itthon leszek . . . Szervusz.

Mariska dermedten nézett utána. Szemében már égtek a száraz könnyek s mellét már fojtogatta a néma sírás, amely nemsokára bőséges özönné és csukló, rázkódó, fájó jajongássá oldódott. Leroskadt egy székre, keble hánykódott s ugráló feje homlokkal verődött az asztallaphoz, amíg karját arca alá nem tolta. Fülében doboltak Laci távolodó léptei, kinn az utcán, egyre messzebb, idegen vidéken. Könnyein át ocsmány képeket látott — sohasem hitte, hogy ilyen vad és füledt látomások rejtőznek agyában. Már fájt tőlük a feje, undorodott, s a sírás testileg kimerítette. Egyszerre végtelen fáradtság és álmoság lepte meg. De nem mert egyedül elaludni, nem akart egyedül lenni, — leeresztette a kiságy rácsát, odakuporodott a gyereke lábához s a takarón át lomhán csókolgatva a kicsi testet, lassan, szédülten elaludt.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Nagyvilág

Imre a családi asztalnál ült és falt. A harmadik roppant nagyságú vajaskenyeret ette a második csésze kávéval: nem volt változatos koszt, de bőséges. A fiú sovány volt és zöldszerű. Szájaszéle zsírosan csillogott a vajtól és orrahegyét belemártotta a kávéba. Szinte érezni lehetett a fölszabadult mánort, amellyel a gyomor fogadta a belézuhogó meleg kávét és a magasból manna-ként hulló falatokat. Egy-egy diadalmas hang néha fölhortyogott Imre gyomrában s teste rándult egyet. Aztán sietve és komolyan továbbcsattogtatta fogát, nyálzott, rágott, hörpintett és nyelt, mint egy bonyolult gép, amelyet a beléadott áram nem enged műveletei közben egy percre sem megállani.

Kétoldalt két nő ült és a fiú szájába nézett: az anyja és Viola. Miután elsírták a viszontlátás könnyeit s meghallgatták a vidéki szintársulat bukásának és szétzüllésének szomorú történetét, szétrohantak a konyhába, a spájzba és sürgősen megkezdték a csúfosan lesóványodott s szörnyű színben lévő fiú táplálását. S most kéjes gyönyörrel lesték minden egyes korty kávé útját a csészétől a fiú szájáig s elégedetten hallgatták a lassacsckán telő gyomor belső hangjait.

Az anya csakhamar úgy érezte, Imre elég erőt gyűjtött ahhoz, hogy elviseljen néhány rég tartogatott s álmatlan éjjeleken sokszor elsóhajtott szemrehányást.

— Látod, ha a vasúthoz mentél volna... mint Sándor bácsi... nyugdíjas állásba...

Az asszony mindig könnyes-eres szemében egy pillanatra megrebbent egy régi kép: a kisvárosi vasútállomás perronja, ahol karcsúra szabott kék kabátban, feszes vigyázzban fogadta a prüszkölve-pöfögve berobogó vonatokat a kifentbajuszú forgalmi tiszt... A neve? rég elfelejtette, de a dohányfüstízű csók a »szertár« nevű fabódé mögött, s a kék szolgálati blúz posztószaga, amelyhez feje egykor odasimult, még derengett emlékezetében. Most fiát helyettesítette a daliás vasutas helyébe: Imre szalutált feszes haptákban a vonatoknak — a sárgára festett állomásépület, a csilingelő telefon, a ketyegő távirógép, a váltók, szemafórok, a messzefutó sínek, a jövő-tűnő vonatok mind az övéi lehettek volna s a biztos kenyér, a biztos nyugdíj is... Könnyelmű gyerek! Szerencsétlen! Az anya nagy kék szemébe még több könny gyülemlott, nem tudott megmaradni a fátyolos szemgolyón, megrezzent s kicsordulva végigfolyt az elpuhult, betegesszínű arcon.

Imre kidugta orrát a kávéscsészéből, egy pillantást vetett anyjára s megértette, hogy az sohasem fogja megérteni őt. Valami vigaszfélét motyogott, üres hazugságot keresett:

— Nem baj... nem lesz mindig így... vannak összeköttetésem a pesti színházaknál is... az ember nem tudhatja, mikor kapja a jó szerződést...

— Hátha vannak jó összeköttetéseid, akkor hogyan jutottál ennyire... — zokogta az anyja

Imre sértetten s idegesen fordította félre szemét s nem felelt.

— Azért nem kell mindjárt sírni... — szólt közbe Viola rekedten s nyugtalanul nézett a sarokba, a zongora egykori helyére, ahol kis asztalkán most olcsó rádiókészülék állt s az asztal előtt Pogány Alajos gubbasztott egy széken, lapos füleire erősített hallgatóval.

De a ház ura semmit sem vett észre a családi asztalnál folyó harcból — a ház asszonyának utolsó, keserű harcából, amelyet elveszett fiával vívott. Makacsul, összehúzott kis arccal hallgatta a földművelésügyi minisztérium előadását az okszerű répatermelésről, amely csöppet sem érdekelte s amelyet annál kevésbé érthetett meg, mert közben nagyokat szunyókált, a kemény széken ülve. Pogány Alajos öreg volt és kicsi. Öreg: az évek kimosták hajából a kevés fakó-barna színt, ráncokat karcoltak homlokába s májfoltokat pörzsöltek a keze-fejére. S kicsi: mint akit jobbról-balról összepofoztak, laposra vertek, összegyömösöltek, mint akire ráültek, ráköptek, hamut szórtak. A hasa eltűnt, feje csontos lett, állára ráfeszült a bőr, sárga szeme mint olajcsepp csillogott, amely utolsót pislogó mécseset táplál. Megrázta eltűnt s megkerült fia kezét, langyos csókot nyomott az állára, végighallgatta siralmait, hümmögött, krárogott és félreült a sarokba, hogy a rádió előadását hallgassa a répatermelésről, mintha ezt mondotta volna: nem én tehetek róla, mosom kezeim és különben is nekem most már minden mindegy.

Az anya azonban sírt: siratta a fiát és siratta a kék vasutasruhát a sínek mentén. Ujjaival szétmázolta könnyeit s puha arca reszketett. Viola rosszalta ezt az érzékenységet, amely elronthatja Imre étvágyát, megzavarhatja apa álmos nyugalmát, s mindenekelőtt vesze-

delmesen fölizgatja magát anyát, holott őt minden izgalomtól óvni kellett. Tanácstalanul pislogott a sarokba, gyengéden veregette anyja karját (aki azonban elvonta vállát és rászipákolt : hagyj békében !) s úgy tett, mintha csakugyan csodálná Imre nagy összeköttetéseit.

— A tehetség manapság nem elég... — mondta s nem tudta, hogy Imre ugyanezt szokta keseregni vidéki kávémérések görbe bádogasztalánál, — protekció is kell.

— Butaság... — mormolta Imre a csészébe, mert Viola szájából minden butaságnak hallatszott. S közben szeme Viola ujjaira siklott, a vékony, rágottkörmű ujjakra s a gyűrűsujjon a gyémántos kis gyűrűre.

— Sasvári Loncinak például csak egy szavába kerül — szólt hangosan s szíve nagyot dobbant, hogy hangosan kimondta ezt a titkos, önmaga előtt is kicsit restelt, de elűzhetetlenül csábító gondolatát.

— A Sasvári? Te ismered Sasvári Loncit? — kiáltotta Viola őszinte ámulással. Pogányné is érdeklődéssel nézett föl és sürgősen letörölte könnyeit.

— Ojjé, állandóan levelezünk — hazudta Imre szemérmetlenül.

Pogányné hitetlenkedve húzta össze szemöldökét. De a divatos színésznő neve egy távoli, ragyogó, csábítóan és elrémitően romlott világ izgalmát verte föl a két nő szívében. Fejüket összedugták és közelebb hajtották Imréhez s mintha valami sorsdöntőn fontos ügyben várnának választ, mohón, majdnem egyszerre kérdezték :

— Igaz, hogy Kamarás Pál szeretője?

Kamarás Pál miniszter volt, sokatszereplő, mozgékony politikus, neve állandóan ott állt nagy betűkkel az újságok első oldalán, éppúgy mint Sasvári Loncié a színházi rovat élén. A kispolgári lakások lakóit azon-

ban nem annyira a harsány szónoklatok, mint inkább a titkon suttogott panamák s a miniszter szerelmi kalandjai izgatták. Bűn és pompa, titok és szerelem nagyszerű bengáli tüzei világítottak be a miniszter és a színésznő nevének említésekor a szűk, homályos szobákba és a szűk, homályos szívekbe, amelyekben tisztesség és unalom, gyáva sóvárgás és irigy kíváncsiság lakott.

— Buta pletyka! — kiáltotta Imre s értelmetlen féltékenységgel festette nőies kis fülét pirosra. A mélységből, ahová kallódott, minden férfi közös indulatával fölnyujtotta kezét a nőért, akihez valaha köze volt, belékapaszkodott Lonciba, vagy inkább Lonci árnyába, a régi kopott kis színinövendékbe, akivel együtt didergett a Liszt Ferenc-téri padon s együtt forrt az első szerelem pazarló tüzeiben. De aztán ez a hiábavaló indulat lelohadt, józanító szürkeséggel mosta el a diadalmas Loncitól testileg és lelkileg iszonyú távolságban töltött évek emléke. A fiatalember füle még piros volt, de belülről már némi kárörömmel vette tudomásul anyja megjegyzését:

— Nem zörög a haraszt, ha nem fúj a szél! — szólt az asszony, tokájába nyomott állal s Viola vékony aggszűz-ajka is csúfondáros mosolyra vonódott. Titkon azt várták, hogy Imre a jólétesültség pecsétjét üti a szomszédasszonyok suttogásaira s most, hogy várakozásuk nem teljesült, egyszerre megingott hitük Imre jólétesültségében.

— Ilyesmit minden színésznőről mesélnek — mondta a fiatalember most már lagymatagabban.

— No és sohasem igaz? — kérdezte az anyja.

— Mindig igaz! — nevetett Imre gonoszul s kicsillanó fehér fogai közt szivárványosan fénylettek a kis nyálszálacsokkák.

— No látod! — kiáltotta Pogányné diadalmasan és ragyogva. Nagy lendülettel megragadta a kávéskannát. — Iszol még?

Imre már nem volt éhes — homályos tervek mozogtak benne s nyugtalanul mérlegelte a kivitel lehetőségeit. Viola vékony keze megint szeme elé került: a lány elvette előle a csészét és a kannát, hogy kivigye. Ám alighogy egy lépést tett az ajtó felé, szerencsétlen ujjai közül a kávéskanál földreecsúszott s remegő csörömpöléssel vergődött a szőnyegtelen padlón.

Az anya, elpirulva ijedtében, arcához kapta egyik kezét és szemrehányó pillantással, némán csóválta fejét. Pogány Alajos levette füléről a hallgatót és mérgesen förmedt rá Violára:

— Nem lehet hallani semmit, olyan lármát csinálsz. Az embernek nincs egy nyugodt perce...

— A kanál... — rebegte Viola a néma szemrehányás és a zsémbes szavak kereszttüzeiben. S miközben keservesen pislogott alá a földön heverő kanál felé, amely a botrányos lármát csinálta s amelyet rövidlátó szemével csak tompán látott derengeni, a csésze is megindult ferdére forduló alján...

— A kanál! Persze, hogy a kanál! — kiáltotta Pogányné. — Mindjárt megy utána a csésze is!

Már ment is. Már koppant is a padlón, kemény, kegyetlen koppanással és csöndülve darabokra tört.

Imre kurta nevetést hallatott, aztán nevetésre fintozott arccal, nyitott szájjal, némán nézett a cserepekre. Az apa térdére csapott s görbén, üléstől elgémberedett háttal odatotyogott a baleset színterére. Az anya is fölállt, kiragadta Viola kezéből a kannát és a csészealjat s hangos sopánkodással támadt rá:

— Szerencsétlen!... Mit csinálsz, szerencsétlen?

Viola már rég nem hallotta ezt a szét, de tudta, hogy csakugyan az. Halottfehéren állt ott, egy csöpp erőt nem érzett ujjaiban, — igen, ezek közül az ujjak közül ki kell hullania kanálnak, csészének, életnek, boldogságnak, mindennek... Milyen szépen indult ez a délután! Megjött Imre, akit szeretett, akit féltett, akit táplálhatott, akiért könnyezhetett, — előbb még meleg kávéillat és pletykák borsszaga terjengett körülötte... És most... Lehajolni sem tudott, hogy a cserepeket összeszedje, arca egyszerre vérvörös lett, könnyek szöktek szemébe s néhány nagy lépéssel kifutott a fürdőszobába s magára zárta az ajtót.

— Csak kár, csak pusztulás... — mormolta Pogány Alajos öregen, ráncosan, fáradtan, és lassan visszabaklattott a rádióhoz. Nehéz mozdulattal, komor arccal illesztette fejére a hallgatót, zsinórok lógtak a nyakába, az ölébe. Feje élettelen volt, mint egy acélgolyó.

Imre fürgén fölszedte a cserepeket, megtalálta a kanalat, az anya meg fejét rázva, dűnnyögve ment ki az edénnyel a konyhába. Amikor a konyhaajtó betevődött utána, Imre kilépett az előszobába és csöndesen megkopogtatta a fürdőszoba ajtaját.

— Ki az? — kérdezte egy sírós-magas hang.

— Én — felelte halkan a fiú.

Az ajtó lassan kinyílt. Restelkedve, vörös arccal, vörös szemmel és vörös orral ült Viola a keskeny fürdőszobában a ki-behorpadt, kopottzománcú kád szélén. Egy poros villanykörte szomorú fényt hintett az olajjal festett falakra, a vörösbarna bádoggályhára, a kísértetiesen lógó fürdőköpcönyegekre, a szappanhabbal fröcskölt tükörre a mosdó felett s a kis üvegpolcra, melyet a lehasadt fenekű fogporosdoboz fehér porral foltozott

tele. A mosdó szélén édeskés illatú, rózsaszín szagoszappan ázott — szappan volt bőven a házban.

Viola zavartan törölgette szemét zsebkendőjével és ujjá bütykeivel, Imre is zavarban volt, félszegen állt meg előtte.

— No, — mondta egy kis hallgatás után — nem kell azért mindjárt bögni!

És rátette kezét Viola hajára. A lány boldogan, de egyben kényelmetlen érzéssel húzogatta nyakát a szörnyű súlyosnak érzett kéz alatt s az orrát fújta.

— Ne butáskodj, — folytatta Imre — marhaság az egész!

— Én olyan szerencsétlen vagyok — szipogta a lány.

Imre nem is hallotta, mit mond. Nem volt ideje Viola lelkiállapotával foglalkozni, a maga ügyét akarta sürgősen elintézni.

— Hallod-e, — mondta — én Sasvári Loncival még ma beszélni akarok. Legkésőbb holnap. Ettől függ a jövőm. Persze így nem állíthatok be hozzá. Nézd ezt a cipőt, szemétdombra való. Az egyetlen gallérom, ami a nyakamban van, az is piszkos. Rongyos az ingem. A ruhám bélése csupa cafat. Na, szóval föl kell ruházkodnom tetőtől-talpig. Minden ettől függ...

— Talán a papa odaadja valamelyik ruháját — lehelte Viola.

— Buta — akarta mondani Imre, de elnyelte. — A papa ruhája? Hogy állna az rajtam?

Fölnevetett. Viola tehetetlenül emelte rá kivörösödött szemét.

— Nézd, nekem nincs egy vasam se. Te segíthetnél rajtam.

— Két pengőm van összesen — felelte Viola tompán.

— Azt mindenesetre add kölcsön. Néhány nap

mulva már meg is adom. Már holnap. Becsületszavamra. De persze az nem elég. Az semmi.

— Több nincs — dadogta Viola.

— Nem baj — mosolygott Imre és megfogta a lány kezét, azt, amelyiken a gyűrűt viselte. Kicsit meg is szorította a konyhai munkától érdes kezét puha tenyérével s Viola alig észrevehetően megrándult.

— Nézz ide, — mondta az öccse hirtelen — ha ezt a gyűrűt zálogba tesszük, lehet rá kapni valamit.

Viola elpirult, dadogni kezdett :

— A gyűrűt? A gyűrűt apától kaptam... Azt nem lehet. Észreveszi. És meddig marad a zálogházban? Visszaadják? Hátha nem. Én még... nem is voltam zálogházban...

— Nem is kell elmenned, én mindent elintézek — hadarta Imre izgatottan s úgy érezte, ha nem kapja meg a gyűrűt, erőszakkal húzza le Viola ujjáról, letépi a rágottkörmű, nyiszlett ujjal együtt. — Te csak add ide. Húzd le... add ide... majd én elviszem. Erről cédulát adnak... azt neked adom. Bármikor vissza lehet váltani... Nekem hamarosan lesz pénzem... Egy hónap mulva kapsz tőlem pénzt... becsületszavamra...

Viola megnyálazta a gyűrű körül az ujját, hogy könnyebben csússzon és lassan lehúzta a kis gyémántköves gyűrűt. Fájt tőle megválni, a szíve összeszorult — úgy érezte, az életét szívesen odaadná az öccséért, de a gyűrűt... Az életet odaadni könnyű: ez csak amolyan szimbolum, érzés és sohasem kerül rá a sor, de egy gyűrűtől megválni fájdalmas, vérző valóság... És akinek egy gyűrű egyetlen fényüzése és fölöslege az életben, annak talán drágább is a gyűrű magánál az életnél...

De a gyűrű végre lenn volt Viola ujjáról, Imre elkapta, zsebredugta, köszönetül kedvesen hátbavágta a nővérét és kilépett a fürdőszobából. Ideje volt, mert anyja már jött vissza a konyhából.

Mikor Sasvári Lonci a telefonban meghallotta Pogány Imre nevét, az első pillanatban bosszankodott, a másodikban ellágyult, a harmadikban gyorsan átgondolta a helyzetet s így csak a negyedik másodpercben kapott Imre feleletet:

— Te vagy? Föl akarsz jönni hozzám? Jó, ma este nem játszom, emberek lesznek nálam, jöjj te is... Egyedül? Azt nem lehet, már nem mondhatok le... Most rögtön? Azt nem lehet, még ágyban vagyok és délben próbám van... Holnap? Egész nap nem lehet... Mondom, nem lehet, ne idegesíts... Csak jöjj ma nyugodtan, majd találok alkalmat bizalmasan elbeszélgetni...

De épp ezt nem akarta: bizalmasan elbeszélgetni. A sikeres emberek betegsége mérgezte meg lelkét: néha megmagyarázhatatlan nosztalgia fogta el a sikertelen, küzdelmes, bukdácsoló évek után, a jóllakott ingyenc vágyát érezte új éhség után, a kéjekben megfürdött kurtizánok sóvárgását új szüzesség után. De máskor a mult pusztá emléke is borzalommal töltötte el; a gondolat a piszkos kis lakásra, a sötétszemű, mindig borotvátlan, mindig titokzatos sefték után járó apára, a szét-esett testű, lomha anyára, aki örökké a konyhakredencet vigyázta, hogy a tejes edény el ne keveredjék a zsírossal, a pénteke esti gyertyákra és kalácstörésre, az olcsó műselyem harisnyákra, a félretaposott sarkú cipőkre, a pacsuliszagú parfümökre, Imrére, a sétatéri padon váltott fél-szeg csókokra, a poloskás zúgszálló ágyában a kamaszosan vad ölelésekre... Testi irtózatot érzett a tulajdon

testi multjától s mindenkitől, aki fölmerült ebben a zürzavaros, nehéz álomban . . . Most a rossz álom egy foszlánya újból valóságossá vált, megjelent, holott azt hitte, rég elmerült a mocsárban, a nyomor és tehetségtelenség sarában . . . Mit akar tőle? Zsarolni? Mit zsarolni? Pénzt, szerelmet, protekciót?

Roszkedvűen tette le a kagylót. Arcán fénylett az este rákent kenőcs, haja, mely most bronzvörös volt, apró szerkezetekbe csavarva bodrodózott tarkójára. Lanakadtan elvetette karjait a takarón, a kagylót ábrázoló széles ágyban, mely fölé csipkefüggönyös baldahin borult s amely egy divatos operettszínésznő és egy divatos lakberendező szellemi frigyének volt szülőtte. A kagylóban személyesen is megfordult a lakberendező, szép szál ember, azonkívül főként egy bukófélben lévő bank igazgatója s egy fiatal operettszínész. A miniszter, akiről a pletykák meséltek, csak egyetlen egyszer. Egyikük sem tudta, hogy a fehéren fénylő gyönyörű test először egy züllött vidéki ripacsé volt, akinek emléke, amíg emlék maradt, szentimentális borúval jelent meg néha Lonci fejében, de ijedtséggel és bosszúsággal töltötte el, amikor hangja valóságosan megzendült a telefonban.

Minek is kellett ezt az ostoba alakot idehívni? Legjobb lett volna azt mondani, hogy nem ér rá ma, nem ér rá holnap, és nem ér rá sohasem . . . Legföljebb bosszút áll a fiú: pletykál, hazudik, igazat mond . . . Az ő híre már úgysem lehet rosszabb s a rossz híre még egy színésznőnek sem ártott . . .

Imre észrevette, hogy a keze reszket, míg a finom, könnyű teáscsészét tartja, s miután kiitta a remek, sötétvörös teát, egyszerre irtózatosan melege lett. Új cipője fénylett a lábán, a ruháját rendbehozatta és kivasal-

tatta, inge, gallérja, nyakkendője is vadonatúj volt, de zsebkendőre már nem futotta a pénzből, amit a zálogba tett gyűrűért, majd a némi lelki küzdelem után eladott zálogcéduláért kapott. Zavartan vette elő nem egészen friss zsebkendőjét s fejét lehajtva törölgette homlokát, remélve, hogy ha ő nem látja a többieket, azok sem látják őt, amint gőzölgő, vörös fejét szárítgatja . . .

A szobában gőzfűtéses, fülledt meleg volt csakugyan, de a többiek mintha nem érezték volna ezt. Lonci pláne egészen könnyű, ujjatlan ruhát viselt, karja és hátának egy darabja meztelen volt, de hasának és lábának vonalai is átsejtődtek a fekete selymen. A színpadon mindnyájan látták lényegesen meztelenebbül is, csakhogy itt, a puhaszönyeges kis szalónban így még levetközöttebbnek hatott, mintha a fekete selyemruha testének csillogó fekete bőre volna.

Más nők is ültek a szobában, kivágott ruhában, de azért minden férfi szeme Lonci felé pislogott s szavuk lanyha és szórákozott lett, amint különvált a Lonci körül örvénylő beszédzuhatagtól. A bankár, fejének pilisét körülvevő göndör fürtjeivel, közvetlenül a háziasszony mellett ült, a bő karosszékekben elvetve magát, széttárt, kurta lábakkal, s időnként kurtaujjú kis kezébe vette Lonci kezét, megtapogatta s újra elengedte: tulajdonjogának bélyegét ütögette rá a szép fehér kézre. Az operettszínész — magasan, karcsún, intelligensen föl-vont szemöldökkel, de teljesen gondolattalanul — a zongorához támaszkodva állt majdnem egész este s csak hosszú pillái alól kifutó pillantásával kapcsolta magához ugyanazt a nőt. A lakásberendező is jelen volt, senkihez se csatlakozott, föl-alá ténfergett a lakásban, megtapogatta a bútorok furnírját, ki-benyitogatta az ajtókat, hogy jól járnak-e, a szakmájával szórákozott. Még öt-hat

férfi s néhány nő volt a szobában. Imre elveszve ült köztük, meghúzódva egy pamlagon a fal mellett. A színpadias fény és pompa elkápráztatta, megbűvölte, mint a tűz a vadállatokat — senkihez sem mert szólni s vele sem törődött senki. Kevés reménye lehetett, hogy itt alkalom kínálkozik bizalmas beszélgetésre Loncival. És már nem is tudott volna bizalmasan beszélgetni ezzel a Loncival, aki itt ült hódolói között, mindenkitől távol, de legtávolabb talán őtöle.

Imre legalább ezt hitte — pedig a valóságban Loncit minden szeretetnél forróbb gyűlölet fűzte az egész társáshoz, amelyet úgy látszik, azért hívott csak össze, hogy megfürödjék vérükben, modern Báthory Erzsébetként. Ezek voltak a gonosz napjai, amikor abban kéjelgett, hogy játssza az elkényeztetett primadonnát, az ostoba és szeszélyes démont, — holott nagyon is okos és nagyon is céltudatos volt. Tudott szeretni, tudott jó lenni, s szédítően lágy és alázatos is, s talán gonoszsága nem is ösztön és magaelengedés volt, hanem okosságának terméke: a keserűvel akarta emelni az édest, mint egy jólkevert cocktailben. Így hát ma gombostűket szúrt az érzéketlenekbe és töröket forgatott meg az érzékenyebbek szívében — a bankárt kicsúfolta, mert csúnya, a színészt, mert szép, a színházi karmestert, aki szenvedélyes, nagy orrával s vékony lábaival ott ült vele szemben, mert túlságosan tüzes, a szomorúszemű, hallgatag kritikust, mert túlságosan hideg.

Mindenki túrt, nevetve vagy vérezve, a nők is, akik el-elvörösödtek egy-egy finom célzáson, de harsányan nevettek a legvaskosabb disznóságokon. A kritikust valami szíven találta, még hallgatagabb lett, mint rendszeren, elténfergett a középső körből s letelepedett Imre mellé a sarokba. A szobában sűrű cigarettafüst gomoly-

gott fátyolosan — egy kis felhő megállt előttük és egy-két percre elrejtette őket.

— Színész, úgy-e? — kérdezte a kritikus szórakozottan a fiatalembert s ráemelte bánatos-barna szemét. Ugyanekkor a sötét szemeken valami világosság futott át, a puha arc figyelmes és komoly lett. Valamit meglátott a sovány, de mégis fiús-gyermekes arcban, ami titkon, kívülről észrevehetetlenül fölizgatta.

Imre hálásan fordult feléje kétségbeejtő magányából. Mélységesen el volt keseredve: Lonci mintha észre se vette volna, s ha néha vetett feléje egy pillantást, ez a pillantás tele volt hideg gúnnyal, csaknem kegyetlenség-gel. Imre kis elemista korából őrzött egy csúf emléket: óra alatt ki kellett volna mennie, s bátortalanul fölemelte két ujját, szükségre jelentkezett. A tanítónő, elég csinos és elég fiatal nő, úgy tett, mintha nem vette volna észre. Beszélt, magyarázott, feleltetett, de tekintete hidegen siklott el az egyre idegesebb és egyre vörösebb kisfiú kinyújtott s félénken lóbált két ujja fölött. Mire a megváltó csengetyűszó fölhangzott, már késő volt. Imre most lelkileg ugyanezt az idegességet érezte s Lonci hideg tekintete ugyanezzel a kétségbeeséssel töltötte el. Attól félt, hogy nem bírja ki, valami bolondságot követ el, fölnyújtja a két ujját, vagy odamegy a háziasszonyhoz és kirángatja magával a másik szobába, vagy egyszerűen ráugrik és megfojtja. S Lonci mintha sejtett volna valamit mindebből és mintha kegyetlenül gyönyörködött volna benne.

— Színész vagyok — felelte Imre a kritikus felé fordulva, akinek puha, sötét hajába néhány ősz szál keveredett. Egy pillanatig habozott, hogy hazudjon-e neki valami érdekes történetet, vagy mondja meg a kietlen igazságot. Keserűségében igazat mondott: — Egy vidéki

társulatnál játszottam, a társulat megbukott, elszéledt, én visszajöttem Pestre. Sasvári Loncival jártam színiiskolába.

A férfi kutató pillantást vetett Imrére s nyomban átértette a helyzetet. Tudta, miért van itt, mit akar, s mi jogon akarja. De úgy tett, mintha semmit sem tudna és kezével határozatlan kérdő mozdulatot tett:

— És van valami kilátása?

Imre némán, tagadón megrázta fejét.

A kritikus egy percig hallgatott, aztán erősen megfogta a fiú karját.

— Legyen nyugodt. Majd én körülnézek. Majd csinálunk valamit. Itt a névjegyem. Látogasson meg valamelyik nap délután.

Imre elpirult, de mielőtt bármit mondhatott volna, a férfi fölállt mellőle és egy más csoporthoz csatlakozott.

A nagyorrú karmester ugyanekkor a zongorához ült, csillogó és üres futamokkal csendet kért s egy táncdarabot kezdett játszani az új operettből, amelyet most próbáltak. A szobalány a lakásberendező szakértő segítségével fölgöngyölte a nagy szőnyeget, néhányan táncolni kezdtek, Lonci is elindult a színész karján.

A párok nem táncoltak illedelmesen, a férfiak igyekeztek minél teljesebb felülettel belésímulni a nőkbe. Csak a színész vezette Loncit hűvösen, produkciószerűen. Imre agyában egy csomó benyomás zsibongott, csalódás, keserűség, sértettség, új pártfogójának biztatása, — ujjaiiban a bosszúállás ingerültségét érezte és karjában a férfi erős szorítását. Kicsit részeg volt a sokféle érzéstől, idegesen kísérté Lonci útját táncosa karján, merev és lázas tekintettel. Várt valamire. Érezte, hogy valaminek történnie kell, egy jeladásnak legalább. Forró és izgatott volt, egyszerre erős és gyenge, — nem tudta, gyilkolni fog-e a következő percben vagy ájultan elvágódni a padlón.

A zongorista átmenetet keresett egy új darabhoz. Párok cserélődtek, a színész meghajolt Lonci előtt. A bankár már ott állt fölemelt kis karjával, mosolyogva, de Lonci félretolta és félig húnnyt szemmel Imrére nézett. A bankár vörös lett, a fiú is, de azért mintegy hipnotizáltan elindult a színésznő felé s derekára tette kezét. Kicsit túlsebesen indultak el, Lonci rászólt az izgatott fiúra: lassabban.

Aztán nyugodtan és hidegen megkérdezte:

— Miért jöttél utánam?

Imre nem tudott mit felelni. Izzó szemében könnyörgés, szemrehányás és gyűlölet volt. De Lonci nem akarta érteni. Mosolygott.

— Három okod lehetett rá. Először: szerelmet akarsz. Vissza akarsz vinni a poloskás garniba, vagy bele akarsz feküdni a szép, menyezetes ágyamba. Sajnos, erről többé nem lehet szó. Azt az ágyat nekem nehéz munkával, tehetséggel, akarattal, szenvedéssel kellett meghódítanom. És nem volt elég meghódítani: meg is kell őrizni. Meg kell válogatnom, kit engedek belé. Téged semmiesetre sem, drágám. Az, hogy te voltál nálam az első, semmire se jogosít föl. Szerencséd volt. Örülj neki. Utánad jött egy második, aztán egy harmadik és így tovább. Ha ezek mind jelentkeznének az igényekkel, képzeld el! Na! gyerünk tovább... Másodszor: protekciót akarsz, hogy helyezzelek el. Nem vagyok bolond! Hiszen ha elhelyeznélek, rögtön megindulna a pletykalavina. Már az, hogy itt vagy, hogy táncolok veled és egy negyedóra hosszat belebeszélek, belesuttogok a pofádba, már ennyi elég a legsötétebb pletykákra. De fütyülök a pletykákra! Nem ezért nem helyezlek el. Azért nem helyezlek el, mert én még soha senkit nem helyeztem el. És azért nem helyeztem el, mert maga-

mat akarom elhelyezni... Mindennek ára van. A te elhelyezésed részemről számos barátságos mosolyba, ígéretbe, meghívásba, az igénybevettek részéről számos aljas ajánlatba, gúnyvigyorgásba, miegyébbe kerülne. És még akkor is kétséges, hogy el tudlak-e helyezni, mert sajnos, tehetségtelen vagy. No ne haragudj... ne szoríts... elég annyi, hogy csinos fiú vagy... láttam, rettegett kritikusunknak is tetszel... ő biztosan el tud helyezni... ha megszolgálod... No és végül: pénzt akarsz? Azt adhatok... Pénzem van... De csak egyszer adok... Nem szeretném, ha folytatólagosan zsarolnál... Tehát: mennyit akarsz?

A karmester ekkor fejezte be a számot, s egy percre megállt, mielőtt újra kezdett volna, hogy összedörzsölje vörös ujjait. A párok is megálltak, megállt Lonci is és mosolytalan arccal fölnézett Imrére. A fiú halálsápadt volt, szeme sötétfeketének látszott. Reszketett. Lonci megijedt, kissé hátralépett. Ugyanekkor Imre fölemelte kezét és erősen pofonvágtá.

— Ringyó! — kiáltotta magas, sipító hangon.

A színésznő fölsikoltott és megtántorodott. A szobában meglepett és tanácstalan zürzavar támadt, mindnyájan Lonci köré tódultak.

— Mi volt az? Mi történt? — kérdezték zsidongva.

— Hol az a csirkefogó — kiáltotta dörgő hangon a bankár, aki legelőször értette meg az eseményeket.

De Imre már nem volt sehol. Fölkapta a kabátját, a kalapját és lerohant az utcára. Sokáig futott a néptelen, éji utcán, a csattogó kövezeten, amíg szédülést nem érzett, aztán ziháló tüdővel, verejtéktől tapadó testtel megállt és nekidőlt egy ház falának. Reszkető ujjakkal kotort a zsebébe: a névjegyet kereste. A névjegy megvolt.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Vénkiasszonyok

A villanykörte a tejfehér petróleumlámpás-bura alatt sárgás fénnel égett. A sugarak tompán világtották meg a lámpán lógó arany porcellánangyal hátát, amint meztelenül úszott a levegőben, letörött féllábbal. Még lejjebb három arcot emelt ki a lámpafény az alkonyati homályból. Három nő ült az asztal körül, az egyik könyökölve, a másik összefont karral, az utolsó ölébe ejtve kezét.

Az utolsó Viola volt. Jó egy néhány évvel túl volt a harmincon s hajában mindenütt finom fehér szálak jelentkeztek. Most már állandóan szemüveget hordott, amely vastagon s csillogva ült hegyes orrán. Szemét összehúzta a fényben és mosolygott, bár ez a mosoly felszínesnek és kedélyhullámzásoktól függetlennek látszott. Arca egészen sima volt még, viszont sovány nyaka csupa ránc — mintegy a fiatal lányok duzzadt nyakának ellentétéképpen.

Viola gyászruhát viselt: anyja alig egy éve halt meg, egy orvul rácsapó szívroham után. A szörnyű nap emléke már foszladozott benne, de álmában néha jeges csodálkozással látta, hogy halott anyja él-mozogtesz-vesz, el-elmosódva az álombeli félhomályban, majd

újra teljes élethűséggel nyomulva ijesztő közelségbe. Aztán látta önmagát is, halálos rémületében, amellyel a halált fogadta, s amint kirohant a szobából, hol anyja élettelen testére akadt, — mert az anya utolsó rohamánál, bizonyára borzalmas haláltusájánál senki sem volt jelen. Látta magát a kelmefestőnél, amint elcsukló hangon, szipogva rendeli meg annak a ruhának gyászfestését, amelyet most is viselt, és látta magát a temetésen, ahol nem tudott többé sírni, csak baktatott öreg apjával, testvéreivel, a kitagadott sógornővel, s a néhány szál rokonnal a koporsó után és egyetlen gondolata az volt, mikor érnek már a sírhoz ; de csak mentek a pompás köemlékek s az egyszerű fakeresztek között, egyre kietlenebb tájakra érve, egyre frissebb sírhányások mellett, mint egy vakondtúrásos, végtelen mezőn, karavánként egy elhagyott sivatagban, az öreg pap s a fehéringes ministránsgyerek s a zötyögő gyászszekér mögött.

Néha fölhangzott benne minden temetés legrettegetesebb zöreje : amint a göröngyök megindulnak az ásó alatt s rádübörögnek a koporsóra, hogy végképp elfedjék a gyászolók szeme elől. S a még rettenetesebb hang : apjának szipogó, krákogó, hörgő öregember-sírása, melyet kerek vállának ijesztő rángatózása kísért, mint groteszk tánc valami díszharmonikus modern zenét.

De lassacskán kimosódott Pogány Alajosné emlékéből a fájdalmas és ijesztő elem — személye új és állandó szerepet kapott, amely szinte köznapián valóságos volt, s nevét csak egy díszítő jelző különböztette meg régi nevétől. Ő lett a család halottja s úgy nevezték : »szegény megboldogult feleségem« vagy »szegény megboldogult anyám«. Eleinte e kettős jelzőhöz bizonyos meghatott rezgés járult, mintegy tiszteletből a halottnak

félig még jelenlévő szelleme előtt, később a jelzöt közömbösen ejtették ki s egyszerűbbre kopott: boldogult anyám, illetve feleségem formában használták. Viola egy-két hónap mulva különösebb megrendülés nélkül szedegette elő anyja ruháit, fehérneműit, hogy amit lehet, a maga keszegebb testére alakítson, s egy-egy tárgynál némi örömet is érzett. A túlnagy s különben is elnyűtt cipőket sajnos el kellett adni az ószeresnek — Pogány Alajos személyesen tárgyalt az udvarról felhívott zsidóasszonnyal s néhány pengőt vett be. De ez is jólesett neki, mert a temetés, bármily szerény volt, meglehetősen pénzbe került s keserves meglepetés érte, mikor óvatos kerülgetéssel Violához fordult, hogy gyémántos gyűrűjét, a család egyetlen ékszerét áldozza föl a szomorú költségek fedezésére. Viola hebegett-habogott s bevallotta, hogy a gyűrűt már fölládozta más célra: mert Imrétől — mondanunk sem kell — sohasem kapta vissza.

A ház körül mindenesetre megsaporodtak Viola teendői anyja halálával. Cselédet már rég nem tartottak: a cselédszobában egy Ilona nevű bandzsa nő lakott a férjével, aki kőműves volt, többnyire munka nélkül. Ilona takarított lakás ellenében s végezte az úgynevezett durva munkákat, mint zsiros tányérok öblögetése meleg mosogatóvízben és lábszagú cipők buzgó suvikszolása. Minden egyéb munka Violára maradt, elsősorban a főzés, amihez alig értett, s így kénytelen volt az étrendet a legegyszerűbben elkészíthető ételekből állítani össze. Emiatt örökös hadilábon állt az apjával, aki a korral egyre bogarasabb és nyűgösebb lett. Az apa felesége halála után észrevétlenül átvette az anya szerepét is: míg régebben keveset törődött Violával, most, hogy rá volt utalva, egyre kommandírozta, rendre-

utasítgatta, leintette, s most ő hajtogatta egyre: »te szerencsétlen!«

Viola csakugyan szerencsétlennek érezte magát és sokat sírt. De azért voltak apró örömei is: a hosszú, magányos séták Laciék kisleányával, a konyhai veszeke-dések a bandzsa Ilonával s a látogatások Irmánál, egyetlen barátnőjénél.

Most is ott ült Irmánál, ölbe ejtett kézzel, figyelő orral s az idegen tea, amelyet megivott, a pár édes sütemény, amelyet megevett, az egy-két szó, amelyet Irma özőnlő szavai közt ejthetett, jóleső érzéssel töltötte el.

Irma magányosan élt a régi kis lakásban, a befőttekkel megrakott alacsony szekrények, nipperek, hímzések között: őt is gyász érte, nagyanyja, a félig süket és vak Fruzsina néni csaknem száz éves korában követte korán elhunyt gyermekeit. Elvonulása az életből teljesen nesztelen volt, már régóta nem számított élőnek, úgy tűnt el a lakásból, mint egy könnyű selyemszalag, amelyet kifú a szél a nyitvahagyott ablakon. Irma sohasem beszélt róla, — akit emlegetett, az még mindig Leó volt, a titokzatos lovag. Leó is halott volt, Irma jelentette be a gyászos hírt egy komor novemberi délután barátnőinek — akik közül senki sem tudhatta, hogy Leó élt-e valaha valóságosan. Most már egyre ment: az álom és a halál országa határos s határaikon nem kérnek útlevelet, szabad a járás egyik országból a másikba.

Irma azért nem adta föl fiatalságát. Noha tejnapjai és gyümölcsnapjai ellenére egyre hízott, mégis fürgén bicegett ide-oda, széles arcát rikító pirosra festette s hajának színe, vágása követte a folytonosan változó divatot. Még a szemöldöke is ki volt tépdesve, ami vízszínű szemének pillantását kissé bárgyúan csodálkozóvá

tette. A mézes-édes hang idővel rekedtre vált, talán a sok cigarettától, ami nagyvilágiságának volt folyton füstölgő szimbóluma, vagy az akták és iratok porától, amelyek hivatalában az évek során megfordultak keze közt.

Az összefont karral búsongó nő kolléganője, a kondorhajú Rózsika volt, ő is megöregedve, elhervadva, elnyüve — maga a szomorúság beporosodott gipszszobra. Ő is gyászt viselhetett volna, mindegyiküknél nagyobb gyászt, mert ő nem a multat veszítette el, hanem a jövőt. Az amerikai vőlegény új gépkocsijával neki ment egy fának, fölfordult és kitorpte a nyakát, — így szólt Rózsika története. Mikor a lány elolvasta a kábelhírt, szótlanul végigvágódott a padlón. Ez alkalommal összezúzta az orrát, amely most még laposabb és vörösebb lett, mint azelőtt. Rózsika fájdalma nagy volt, s oly siralmas-büszkén mutogatta bezúzott orrát, mint a vőlegény férfirokonai megvagdalt ruhájukat. Sajnos, ez az elcsúfító baleset a kollégák körében nemcsak részvétet keltett, hanem némi gúnyt is — a kövér kis Manyi nem tudta elfojtani a lila orr láttára csiklandozó nevetetnékjét, alaposan össze is vesztek. Később, a kibéküléskor, Manyi azt a magyarázatot adta, hogy a sírögörcs nála görcsös nevetés formájában szokott megnyilvánulni. Tulajdonképp siratta barátnőjét, s ő volt a megbántott, a félreértett.

Rózsika elhitte ezt: természetesnek találta, hogy ezután mindenki holtig sirassa őt, éppúgy, mint ő is önmagát. Olyan savanyú arccal ült a lámpafényben, a másik két vénlány között, mint aki ecetes uborkát evett. Viola társaságban akkor is mosolygott, ha semmi oka nem volt rá, ő tilosnak érezte a mosolyt mindörökre. Az örök gyásznak ebben a hősi önfegyelmében élte

örömtelen életét, melyet megosztott ismeretlen otthona és az életörlő iroda között.

Az irodát emlegették most is.

— ...Szegény Somogyi! — mondta Irma, miközben cigarettáját lomha mozdulattal belenyomta az előtte álló kis csészébe. A szopókán a rúztól piros nyom maradt. Megérintette Rózsika karját. — Láttad? Amint az a nagy rohama volt és teleköpködte a zsebkendőjét és aztán belenézett a zsebkendőbe és hirtelen elsápadt... Én úgy éljek, tiszta vér volt... Nem adok öt krajcárt az életéért... Hányszor mondtam, hogy utaltassa be magát szanatóriumba, na nem? De félti azt a kis állását... Tudod, ha az ember beteg, a diri a törvényes határideig sajnálkozik, aztán kezd türelmetlen lenni és a végén jön a fölmondás... Ott fog meghalni az íróasztalnál, akármilyen legyek... Én csak azt a szegény Manyit sajnálom, aki még mindig azt hiszi, hogy el fogja venni és közben szépen megöregszik... Pedig milyen csinos volt! Nem mondom, ma már csak árnyéka önmagának, de még pár éve...

— Na, hogy csinos volt? — vágott közbe Rózsika mosolytalan, de szapora szóval. — Sohase volt csinos, azt nem lehet mondani. Az a kis lila mazsola-szem, az a nagy orr, az neked csinos? Én nagyon szeretem Manyit, mért, ha nem szeretném, azt is megmondanám, de igazán nem értelek, hogy mondhatod egy ilyen kövér kis lúdra, hogy csinos... Különben is mit sajnálsz? Örüljön, hogy nem vette el a Somogyi. Most itt állna egy-két tüdővésztes árvaival, özvegyen. Az talán jobb volna? Vagy Anninak jobb, hogy férjhezment ahhoz a csirkefogóhoz? Gyula jobbról-balról csalja, nem is csodálom, Anni végtére is jóval öregebb Gyulánál, várj csak, amikor férjhez ment, volt harmincnyolc...

— Dehogyis harmincnyolc, — kiáltotta Irma rekedt hangján, — figyeltem, amint az anyakönyvvezető bemondta az évszámot... Harminckilenc!

— Pláne harminckilenc, — egyezett bele Rózsika, — annak négy éve, akkor most negyvenhárom... igazán nem mai gyerek, és a Gyula még mindig jóképű fiú, Anni pedig... én igazán szeretem Annit, de...

— Hagyd csak, — sietett Irma közbeszólni s meleg izgalom öntötte el, mintha valami nagyon érdekeset akarna közölni. — Anninak is megvan a maga kis flörtje... Mit gondoltok, kivel láttam a moziban?

Csillogó szemmel nézett körül, de senki sem felelt. Viola változatlan mosollyal szegezte felé orrahegyét, Rózsika cigánybarna szeme mélán és kérdőn fölfelé fordult.

— Valérral! — kiáltotta Irma s rezgő tokával fölnevetett. A remegő hústól láthatatlan púderszemcskék váltak el s szétrebbentek a levegőbe. — Valér úrral ült valahol elől, mert az a smucig disznó ötvenfilléres helyre viszi a hölgyet...

Rózsika mélységes és sírigtartó gyásza ellenére sem tudott elfojtani egy villanó mosolyt s félrehúzott szájjal bólogatott:

— Jól kifogta magának! Valér úr! Na hallod!

Irma ritkított szemöldökét magas félkörbe vonta s új cigarettát keresett a dobozban, — meg volt elégedve a hír hatásával. Varjúhangja ismét fölkáromgott:

— Hát megérdemli ez a nő Gyulát? Ahelyett hogy térden csúszna a fiatal ura után, azzal a vén paprika-jancsival kezd ki, azzal a smokkal... Buta liba! Ha én akartam volna... annak idején... különben mit! Gyula most talán engem csalna...

Melankolikusan fölnevetett, de kurta nevetése tele volt keserűséggel. Rózsika is könyökig túrt az érdekes pletykában :

— No de hogy éppen Valér ! Most kezdi a legénykedést, most nyalja a sót, a vén kecske ! Amíg egy kicsit fiatalabb volt, olyan volt, mint a savanyított káposzta. Rá se nézett a nőkre. Legfeljebb a pénzükre. Pénzért elvette volna az ördög feleségét is . . . .

— Na jó, na jó, na jó . . . — csillapította Irma, mert régi dolgok merültek föl emlékezetében s lopva Violára pillantott.

Viola arcáról eltűnt a mosoly. Szemüvege nem villogott többé. Fejét lehajtva ült sápadtan, az árnyékbaeső pápaszem kékeszöldre fakult. Egy pillanatig úgy látszott, mintha haja galambfehér volna s a keskeny arcot belepnék a tört ráncok. De valójában csak két kemény ránc húzódott a szája mellett, két mély, szomorú ránc. A válla leesett, keze csüggedten hevert az ölében, a fekete szöveten, sovány combján, mely soha szét nem nyílt senki előtt. Dermedt csönd volt.

Egyszerre a falióra mély, tompa hangon megzendült és rekedt hörrenéssel minden kondulás előtt hetet ütött.

— Én most elmegyek, — mondta Viola hirtelen és gyors, merev mozdulattal fölállt.

— Hová beszélsz? Ilyen korán? — kiáltotta Irma, de kiáltása fátyolos volt s bizonytalanul tört le : megérezte, hogy Viola mindenképp elmegy, a marasztalás hasztalan.

— Talán tapintatlan voltam? — kérdezte Rózsika még tapintatlanabban s ártatlan csodálkozással. Csiborbarna szeme fölfelé fordult, Viola fehér arca felé.

— Dehogyan... — motyogta a lány s már indult is kifelé, az előszobába.

Irma rekedt nevetéssel s kissé sértetten mormolt marasztaló félmondatokat, amelyekre nem kapott választ s nem is igen várt. Rózsika még többször megkérdezte, hogy tapintatlan volt-e, amíg csak az ajtó végképp be nem csukódott Viola mögött.

A lány merev tartással haladt végig a folyosón, erősen belékapaszkodva a rácsba, mert könnyű szédülést érzett s nem látott tisztán. Így botorkált le a rosszulvilágított lépcsőkön is, s csak a friss tavaszi szél ébresztette föl, mely arcába csapott, mikor kilépett az utcára.

Az utcákon égtek már a magasban lebegő villanylámpák, de még nem volt itt a vacsoraidő, semmi kedvet nem érzett, hogy hazamenjen. Nem mert ácsorogni s néhány lépést tett előre; aztán észrevette, hogy lépései önkéntelenül hazafelé viszik, s erőszakkal kényszerítette testét a megfordulásra. Elhatározta, — maga sem tudta miért, — hogy a templomba megy s imádkozik. A közeli templom kapuja még nyitva volt, de a hajót már vasrács zárta el. Az előcsarnok térdeplőjén egy öregasszony kuksolt, összekulcsolt s magasbaemelt kézzel s félrehajtott fejjel. Hosszú, sleppes szoknyája a kőkockák porát seperte. Viola odament a rácshoz s benézett a feketeségbe. Valahol messze kis piros fény derengett: az örökláng tüze. A lány összehúzott szemmel bámulta a fénypontot, amely pislogott, mint egy szem, aztán megnőtt s nevetett, mint egy száj. Imádkozni akart, de ez a piros fényesség megzavarta. Elment volna, de a fény nem engedte. Hirtelen hátrahőkölt: mintha a piros pont tűzként szétcsapott volna a templom sötétségében, majd nyomban utána folyni kezdett feléje, mint a vér. A lány olyasfélét érzett, mintha ő benne

csapna szét a tűz, áradna szét a vér. Halkan fölsikoltott, az öregasszony a térdeplőn megfordult, ránézett s rosszalón s rosszindulatúan köhécselt. Viola gyorsan keresztet vetett, megfordult s kongó léptekkel kisietett a templomból.

Üresnek és pattanásig feszültnek, száraznak és forrónak érezte magát egyszerre. Valami nem volt benne rendben: önmagát is megijesztette nyugtalansága, melyet első percben vallásos föllobbanásnak hitt. Már tudta, hogy nem az, s miközben nagy léptekkel szelte az idegen utcákat, azt hitte, inkább az ördög bujt cipőjébe.

Egy ideig nem nézett se jobbra, se balra, elsuhant a járókelők között, szokatlan bátorsággal iramodott át a kocsitakon, egy teherkocsi, melynek bakján egy ember lámpa helyett papírzacskóba dugott gyertyát tartott, nagy vörös lovaival majdnem elgázolta. A kocsis hosszú ideig kiáltozott utána válogatott disznóságokat, s Violának szinte jólesett a trágár szidalom.

Aztán néptelenebb és sötétebb utcákba ért. Kezdetű félni, hogy nagyon elcsatangolt s határozatlanul, félszegen megállt egy elhagyott utcasarkon. Először senkit sem látott, barátságtalan, régi házak sötétlettek körülötte. Boltok errefelé nem voltak, csak egy pince-kocsmá ablakaiból szűrődött világosság. Egyszerre a szemközti sarkon két nőt vett észre. Egy nagy, kövér nő ácsorgott egy kisebbel. Kezüket muffba dugva álltak, beszélgettek, forogtak, nézelődtek. Aztán a kisebbik lassú léptekkel elindult, ment egy darabot, megint megállt. A kocsmá lépcsőin egy férfi bukkant föl, egyre magasabb lett, gallérját föl hajtotta, karján bot lógott. A kis nő rászólt, de a férfi tagadólag rázta a fejét. A nőcske utána sietett, beszélt hozzá, vállat vont, elmaradt. Viola

már tudta, hogy a nők mifélek. De nem mozdult. Kíváncsian leste őket a homályban, sajnálta, hogy nem láthatja arcukat. A férfi most átjött az ő oldalára, feléje közeledett, s amint elment mellette, belenézett az arcába. Viola megrezzent. Csak a férfi kis oldalszakállát látta piros füle mellett s a fűrtöt, mely kicsüngött vadászkalapja alól. Ismerős volt ez az arc: látta, álmodta? maga sem tudta. Szinte önkéntelenül panaszos kis kiáltást küldött utána.

— Menjen már, mamuska — szólt vissza a férfi s halkán nevetve továbbált.

Viola vérvörös lett. Érezte, hogy az arca forró. Hirtelen magáraeszmélt s döbbsen körülnézett, merre menjen. Ugyanekkor a két nő is észrevette őt, izgatott beszélgetésbe kezdtek s gyorsan megindultak feléje.

— Mit keresel itt, te lotyó? Bárcád van? Rendőrt hívjak? — kiáltott feléje a nagyobbik rekedten. Hangja Irmáéra emlékeztetett.

Viola rémülten indult el abban az irányban, amerről jött. A két nő gyors léptekkel utána. Felháborodott, ocsmány megjegyzéseket tettek rá. Ő még jobban sietett, s egyszerre érezte, hogy lábai fölszöknek a földről, már nem siet, hanem fut. A két nő nevetett, kéthangú, gonosz káromgással, még néhány durvaságot küldtek utána búcsúzóul s lassan elmaradtak. Olyan volt az egész, mint egy nyomasztó álmom, amelyben veszett kutyák vagy emberhangú állatok üldözik az álmodót.

Viola maga sem tudta, mennyi ideig futott: egyszerre a zajló, fényes körúton találta magát.

Mi történt velem? Mi volt ez? — gondolta lüktető aggyal. — Mi volt ez a templomjárás, mi volt ez a pokoljárás? Én voltam az, akivel mindez történt?

Valami beteg sejtés suhant át agyán idegen lények-

ről, akik testében-lelkében laknak. Egy kegyes öreg-asszony, egy utcasarki nő, egy pletykás vénkisasszony: ez mind ő volt, mind a három, s még harminc, még háromszáz... egy falu népe él benne s mégis oly kétségbejöttön magányos! Háromszáz lehetőség közül ezzé választotta a sors: magányos, elhagyott, gyámoltalan vénlánnyá, aki este nem lát az utcán s nem mer átmenni a kocsúton!

Valóban, addig toporgott a forgalmas körút járdaszélén, le-lelépve a kocsútra s egy-egy autótülkölés, villamoscsöngetés elől mindannyiszor visszahökölve, míg valaki karon nem ragadta s át nem vezette a túlsó partra, mint egy fehérbotos vakot. Viola nem is tudta, ki volt, férfi, nő, gyermek, köszönetet se mondott a segítségért, — mégis ennek az irgalmas kéznek érintése adott erőt neki, hogy össze ne essen az utcán a magányosság elviselhetetlen súlya alatt.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET.

Epilogus

Viola kézenfogva sétált a ligeti homokos utakon Lacikával. A sovány, nyúlánk kisiú gyöngének látszott, vékony nyakán nagy fej ült s a fejből két fekete szem világitott ki. Az apja szeme volt, de csillogóbb és szomorúbb: nem a megbántott önérzet keserű tüze égett benne, hanem mélyebb bánatalom szelíd fénye, oly bánatalomé, amelynek még oka sincs — csak a született hajlam a megbántottságra.

A játszótér felé igyekeztek a túlságosan szép, műkertészi virágok és a tágas zöld gyepfelületek között, melyekre lépni tilos s melyeknek bottal őrzött fűvére, ha berepül a labda, dobogó szívvel, csösz után kémelve settenkednek a gyerekek. Már hallatszott a zsvaj, látszott a futó karika, a napban csillogó, földobott piros labda, a kislányok gyorsan pörgetett diabolója, — apró kölykök szökdöstek féllábon a homokba karmolt rejtelmes tábla törvényei szerint, egy röpködő copfú, kövér lányka lihegve számolta, hányadszor ugrott át az ugrókötélen. Sikongás, nevetés, kiabálás, futók zihálása, hasravágódott picinyek bögése, mamák és dadák pörölése zengett ezen a téren, mely padokkal és símatörzsű fákkal volt beszegve.

Viola üres padot keresett, de mindenütt ültek. A gyerekek felügyelői, kabát- és kalaphalmokkal ölükben, öreg-asszonyok, kötötűvel sápadt ujjaik közt, ingujjas férfiak, a délelőtti krajcáros ujsággal arcuk előtt s környékbeli kisnyugdijasok, pipájukat szortyogtatva s elmerengve a zsendülő életen, amely öreg lábuknál nyüzsgött és forrt.

— Ülünk le, Viola néni — nyügösködött a kisfiú, akinek vékony lába már elfáradt s aki nénjébe vetett vak bizalma ellenében azt kívánta tőle, hogy tegyen csodát s hívjon elő üres padot a föld alól az ő használatára.

Viola kutatva nézelődött körül, szemét erőltetve s félénken húzva nyakát válla közé ennyi ember s ennyi cikázó gyerek zürzavarában. Egy szakállas bácsi haladt el mellettük s botjával rámutatott Lacikára :

— Milyen fekete a szeme... Kisfiú, mért nem mosod meg a szemedet?

Elégedetten nevetett magában és továbbállt. Lacika megvető arccal nézett félre s elálló fülének pereme piros lett. Egy dakszlit látott, amely egy pad alatt eldobott zsíros papírost szaglászott: egy pillanatra lekötötte figyelmét a látvány, aztán megint megrántotta Viola karját :

— Viola néni, ülünk le!

Ugyanekkor egy közeli padon egy ingujjas férfi nagyot nyújtózott, összehajtogatta lapját, a pad támlájáról vállára kanyarította kabátját és fölállt. Viola feszülten követte mozdulatait. Szépmozgású, napbarnított fiatalember volt, — de ez már nem érdekelte a lányt. Erősen akarta, hogy a férfi elmenjen és az csakugyan elment. Friss léptekkel ment tova, nadrágjának fényes üllepe bő buggyot vetett. Viola mohón, nagy szökkenésekkel vetette magát helyére. A pad még meleg

volt a férfi testétől s a napsütéstől. Viola nem érezte. Fölrángatta maga mellé a padra Lacikát: szűkre kellett szorulniok, mert egy raj kisasszony ült mellettük, akik gyorsan, élénken beszéltek németül s ellenségesen néztek az új letelepedőkre.

Egy klotkötényes néni vonult el a pad előtt, nyakába akasztott nagy kosárral, amelyet hasával tolt előre s amely tele volt fehér sóspettyes pereccel.

— Perc, friss a sósperec — mondta életúntan.

— Viola néni, vegyél peracet — nyifogott Lacika.

Viola belekotort táskájába, kopott kis erszényt húzott elő, egészen beleütve orrát az erszénybe, kikapart egy pénzdarabot, tenyerére vette, jól megnézte és átadta a néninek. Lacika komoly képpel kiemelt egy peracet a kosárból és nyomban beléharapott.

— Nesze neked is — kínálta Violát nagylelkűen. Viola tört a perecből s egérfogaival ő is rágcsálni kezdett. Így ültek egy ideig, a perec elfogyott s Lacika egyre nyugtalanabb lett.

Ekkor egy szeplős kisfiú lépett a padhoz és meghúzta Lacika ruháját.

— Akarsz fogócskát játszani? — kérdezte bátran, üvegesen csengő hangon.

Lacika intett fejével és szégyenlős mosollyal lekászálódott a padról.

— Lacika, ne menj messzire! — intette a nénje s mikor a fiúcska szó nélkül elszaladt, két elálló fülével nagy feje szélén, ködös és mély szomorúságot érzett. A mellette csiripoló nevelőnök beszédéből egy szót sem értett, nem olvasott, nem kötött harisnyát, nem gondolkozott. Ült mereven a padon, piros ujjait összekulcsolta és térde közé ejtette. Ült kissé előrerokadva, mint aki-

nek a bordáit kioperálták, vagy mint egy elnémult Jeremiás Jeruzsálem romjai felett.

A Pogány-család otthona volt ez a romokban heverő Jeruzsálem, amelyet könytelenül és panasztalanul sirtott, s amelynek lakói a föld alatt s a föld hátán keserű szétszóratásba oszoltak. A kaland, melyet anyja egykor annyira rettegett, a kaland tört be ebbe az otthonba, hogy megsemmisítse és földúlja. A pénz kalandja, a szerelem kalandja, a művészet kalandja, a bűn kalandja, s a legnagyobb kaland, a halál kalandja : mind elragadtott egy-egy családtagot, csak ő maradt kaland nélkül, történet nélkül — s e percben csüggedten érezte — élet nélkül. Halott ház volt a romváros közepén, amelyet el nem sodort semmiféle szélvész, össze nem döntött semmiféle földrengés, de amelyet csak kísértetek laktak.

Lacika futott feléje vörösén s kihevülten, fülei egyre nagyobbra nőttek. Mögötte kartávolságra a fogó s távolabb a játszó gyerekek vad visongással.

— Viola néni! — sikoltotta. — Te vagy a ház! S odavetette magát a lány ölébe.

A gyerekek megtorpantak, a szeplősarcú fogó megfordult, hogy a többiek között keresse áldozatát. Azok egy-kettőre szerteszaladtak, s a fogó most egy kövér, pirostrikós fiút vett üldözőbe.

Lacika pedig ott pihegett Viola biztonságos ölében s még mindig diadalmasan visongta :

— Ház! Ház!

Viola fölébe hajolt, megsimogatta a kisfiú fekete fejét s tétova szomorúsággal, de egyben megtisztelten mosolygott. Ő tudta legjobban, a fiúcskának mennyire igaza van.

OSZK

127795

SÁRKÓZI

—
VIOLA

